

ΑΠΛΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ

«Μορφώστε τόν λαό ἐν σιωπῇ. Αὐτός θάναί ὁ μοναχικός σας ἄθλος.
Γιατί αὐτός ὁ λαός εἶναι θεοφόρος» (Ντοστογιέφσκυ, ἀπό τίς διδασχές τοῦ στάρετς Ζωσιμᾶ)

Αὐγουστος 2007 – Ἀριθμ. 7

Συντάκτης: Ἐπίσκοπος Ἱερεμίας Φούντας, Μητροπολίτης Ἱ. Μ. Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως
Δημητσάνα Τ.Κ. 220 07 ἢ Μεγαλόπολη Τ.Κ. 222 00

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΠΡΟΥΣΙΩΤΙΣΣΑ

(Κήρυγμα στήν Ἱερά Μονή Παναγίας Προυσιωτίσσης κατά τήν ἑσπερινή ἀκολουθία τῆς πανηγύρεως
στίς 22 Αὐγούστου 2006)

Τούτη τήν ὥρα, ἀδελφοί Χριστιανοί, εὐρισκόμεθα στά ἱερά σκηνώματα τῆς Κυρίας Θεοτόκου, στό ἀγαπητό Μοναστήρι τῆς Παναγίας Προυσιωτίσσης.

1. Ἦλθαμε ἐδῶ στόν χῶρο αὐτό τόν εὐλογημένο, γιά νά προσκυνήσουμε τήν ἱερά θαυματουργό Εἰκόνα τῆς Παναγίας, πού ἦλθε δῶρο στήν πατρίδα μας ἀπό τήν Προῦσσα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί ὀνομαζομένη γι' αὐτό Παναγία Προυσιώτισσα. «Δεῦτε τήν Εἰκόνα τήν ἱεράν τῆς Προυσιωτίσσης ἀσπασώμεθα εὐλαβῶς, βρύουσαν παντοίων νόσων καί πάσης βλάβης ρῶσιν δαψιλεστάτην καί χάριν ἀφθονον»! Εἶναι δέ ἀπόλαυση, εἶναι ἀχόρταγος γλυκασμός τό νά στέκεσαι μπροστά στήν Προυσιώτισσα καί νά Τήν κοιτᾶς καί νά χύνεις τήν καρδιά σου μιλώντας σ' Αὐτήν. «Τέτρωμαι τῷ πόθῳ σου, Μαριάμ, φλέγει με ὁ ἔρωσ καθορᾶν Σου τῆς ἱεράς Εἰκόνας Σου Παρθένε τό κάλλος καί τήν δόξαν καί κόρον οὐ λαμβάνω τοῦ μεγαλύνειν Σε»!

Τοῦτα τά μέρη τά εὐλόγησε ἰδιαίτερα ἡ Παναγία μέ τήν παρουσία τῆς θαυματουργοῦ Τῆς αὐτῆς Εἰκόνας. Στόν εὐλαβῆ ἐκεῖνο νέο ἀπό τήν Προῦσσα, πού ἤθελε νά πάρει ἀπό ἐδῶ τήν Εἰκόνα καί νά τήν μεταφέρει σέ μεγάλη πόλη, γιά νά Τῆς κτίσει ἐκεῖ μεγάλο Ναό, ἡ Ἰδία ἡ Παναγία τοῦ εἶπε: «Νεανία, καλλίτερα ἀναπαύομαι ἐδῶ, στά στενά αὐτά μέρη, μέ ἀνθρώπους χωρι-

κούς καί ποιμένες, παρά στίς πόλεις μέ πολιτικούς αἵρεσιάρχες»! Εἶναι, λοιπόν ἰδιαίτερα εὐλογημένα τά μέρη αὐτά ἀπό τήν Παναγία, γι' αὐτό καί οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς Τήν εὐλαβοῦνται καί αὐτοί μέ ἰδιαίτερη εὐγνωμοσύνη. Ἐνα παλαιό ἐπιτόπιο ποίημα στήν Παναγία λέγει: «Εἰς πόλιν ἢ εἰς Ρούμελην ὅπου περιπατήσεις παντοῦ ἀκούεις ὄνομα τό τῆς Προυσιωτίσσης»! Ἀκόμη καί αὐτοί πού παριστάνουν τόν ἄθεο, καί αὐτοί ἀκόμη εὐλαβοῦνται τήν ἐδῶ θαυματουργό Εἰκόνα τῆς Παναγίας. «Καί οἱ ἀσεβεῖς τολμῶ εἰπεῖν πολύ τήν εὐλαβοῦνται· ἀκούουν Προυσιώτισσαν τρέμουσι καί φοβοῦνται»!

Αὐτό πού κάνουμε ἡμεῖς ἐδῶ σήμερα, φίλεορτοι Χριστιανοί, δέν εἶναι τωρινό, ἀλλά ἀκολουθοῦμε τήν παράδοση. Ἀκολουθοῦμε τά βήματα τῶν παλαιότερων, τῶν εὐλαβῶν πατέρων καί μητέρων μας, πού ξεκινούσαν ἀπό μακριά, ὥρες μέ τά πόδια, κάνοντες μιά ἱερή προσκυνηματική πορεία, νηστεύοντας μάλιστα γιά νά κοινωνήσουν καί κρατοῦντες καί ἀφιέρωμα στά χέρια γιά τήν Παναγία. Μερικοί μάλιστα ἔφερναν καί κάποιον χρήσιμο οἰκιακό ζῶο, πού τό ἔλεγαν «Προυσσοταμένο», προσφορά γιά τό Μοναστήρι τῆς Παναγίας. Καί ὁ κόσμος βλέποντας τά ζῶα ἔκανε τόν Σπταυρό του καί ἔλεγε: «Αὐτά τά ζῶα εἶναι τῆς Παναγιᾶς»!

Ἐδῶ στό Μοναστήρι αὐτό ἦλθε γιά νά προσκυνήσει τήν θαυματουργό Εἰκόνα ὁ

ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός καί ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τό δι᾽στιχο: «Προύσηθεν Εἰκῶν τῆς Ἁγνῆς τῆ Ἑλλάδι ποταμός εἶκται θαυμάτων ἀενάων». Ὅτι γέμισε δηλαδή ἡ Ἑλλάδα ἀπό θαύματα τῆς Παναγίας μέ τόν ἐρχομό ἐδῶ ἀπό τήν Προῦσσα τῆς θαυματουργοῦ Τῆς Εἰκόνας.

Εἶθε, ἀδελφοί, τήν Παναγία μας, πού τήν βλέπουμε στήν θαυματουργό τῆς Εἰκόνα, τήν ὁποία προσκυνοῦμε εὐλαβικά καί μέ θερμότητα, εἶθε, λέγω, νά τήν δοῦμε καί κατά τήν ὥρα τῆς τελευτῆς μας, γιά νά γλυκάνει τήν ψυχή μας καί νά μᾶς ἀπαλλάξει ἀπό τούς πονηρούς δαίμονας, ὅπως τό λέγει πάλι καί τό ὠραῖο μεγαλυνάριο τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ ἀγιορείτου: «Ἴδοιμι, Παρθένε, ψυχοραγῶν ἐν καιρῷ θανάτου τήν Εἰκόνα Σου τήν σεπτήν παραμυθουμένην καί ἰλαρῶς ὀρῶσαν καί ὄψεις τῶν δαιμόνων ἀποδιώκουσαν»!

2. Αὐτή ἡ δόξα τῆς Παναγίας μας, ἀδελφοί, ἐρμηνεύεται ἀπό τό ὅτι ἡ Παναγία εἶναι ἡ Μητέρα τοῦ Μεσσίου, γιατί στήν δική Τῆς Κοιλία σαρκώθηκε ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ καί ἔγινε ἄνθρωπος καί ἔγινε Ἐμμανουήλ καί ἦρθε ἀνάμεσά μας. Σ' ὅλη τήν Παλαιά Διαθήκη ἐργάζεται ὁ Θεός γιά νά βγάλει ἀπό τόν ἀγρό του τόν ὠραιότατο καρπό, τήν Παναγία, γιά νά γεννηθεῖ δηλαδή ἡ κατάλληλος γυναίκα, πού θά γίνει Μητέρα τοῦ Μεσσίου· καί ὅταν αὐτό ἔγινε, ὅταν ἦλθε τό «πλήρωμα τοῦ χρόνου», ὅπως τό λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, τότε τελείωσε ἡ Παλαιά Διαθήκη, γιατί ἐκπληρώθηκε ὁ σκοπός τῆς καί ἄρχισε ἡ Καινή Διαθήκη μέ τήν γέννηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Θέλω νά πῶ δηλαδή μέ αὐτό πού λέγω ὅτι ὁ σκοπός τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ἡ ΠΑΝΑΓΙΑ.

Καί ὅπως ὁ Χριστός, ἀδελφοί, πέρασε ἀπό τήν Παναγία γιά νά ἔλθει ἀνάμεσά μας, ἔτσι καί ἡ ἰδική μας προσευχή, γιά νά πάει στόν Χριστό, πρέπει νά περάσει ἀπό

τήν Παναγία πρῶτα. Στόν γάμο τῆς Κανᾶ ἔκανε ὁ Χριστός τό θαῦμα, ἐπειδὴ εἶπαν πρῶτα στήν Παναγία τό αἴτημά τους καί ἡ Παναγία τό εἶπε ἔπειτα στόν Χριστό. Γι' αὐτό καί στήν Θεία Λατρεία μας, ἀφοῦ ἀναφέρουμε διάφορα αἰτήματα μέ τά λεγόμενα «Εἰρηνικά» ἢ «Πληρωτικά», μνημονεύουμε ἔπειτα τήν Παναγία μέ τό «Τῆς Παναγίας ἀχράντου, ὑπερευλογημένης...». Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅσα αἰτήματα εἶπαμε προηγουμένως τά δίνουμε στήν Παναγία, γιά νά τά ἀναφέρει Αὐτή στόν Θεό καί νά γίνουν εἰσακουστά.

Ἄς ἐπικαλούμαστε, ἀδελφοί Χριστιανοί, στήν προσευχή μας πάντα τήν Παναγία, γιατί ἡ ἰκεσία Τῆς στόν Θεό γιά μᾶς ἔχει δύναμη καί εἰσακούεται. Πρὶν ἀπό τήν ἁγία Κοίμησή Τῆς – τά μεθεόρτια τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐορτάζουμε σήμερα – ἔλαβε διαβεβαίωση ἀπό τόν Θεό ὅτι «πᾶσα ψυχή ἐπικαλουμένη τό ὄνομά Τῆς οὐ μή κατασυνθῆ, ἀλλ' εὖρη ἔλεος καί παράκλησιν καί ἀντίληψιν καί παρησίαν καί ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καί ἐν τῷ μέλλοντι».

3. Ἀλλά τό μεγαλεῖο τῆς Παναγίας, ἀδελφοί Χριστιανοί, ἐκφράζεται κυρίως μέ τό ὅτι Αὐτή παραλληλίζεται καί ταυτίζεται μέ τήν Ἐκκλησία (βλ. Ἀποκ. 12,1-5). Καί ὅταν λέγομε Ἐκκλησία, ἐννοοῦμε, κατὰ τόν ἀπόστολο Παῦλο, τήν σύναξη τοῦ λαοῦ γύρω ἀπό τόν Ἐπίσκοπό του καί τούς ἱερεῖς του γιά τήν τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας (βλ. Α' Κορ. 11,18). Καί ἡ Θεία Λειτουργία προσφέρεται ὑπέρ ὅλων, ἀλλά ἰδιαίτερα, «ἐξαιρέτως», προσφέρεται ὑπέρ «τῆς Παναγίας ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας», ὅπως ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεύς μετά τόν καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων.

Τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, πού κοινωνοῦμε κατά τήν Θεία Λειτουργία, μᾶς τό προσφέρει, ἀδελφοί, ἡ Παναγία, γιατί ἀπ' Αὐτήν ὁ Χριστός ἔλαβε τήν ἀνθρώπινη

ΟΙ ΔΥΟ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ἡ Παναγία εἶναι ἡ κατά Χάρη Μητέρα μας! Αὐτό πού εἶπε ὁ Κύριός μας ἀπό τόν Σταυρό γιά τήν Μητέρα Του στόν ἀγαπημένο μαθητή τόν Ἰωάννη «ιδού ἡ μήτηρ σου» (Ἰωαν. 19, 26-27), τό λέει κατ' ἐπέκταση σέ ὄλους τούς Ὁρθοδόξους Χριστιανούς. Ὁ Κύριος μᾶς δίνει τήν Μητέρα Του καί γιά δική μας Μητέρα. Αὐτό εἶναι μιᾶ διαθήκη σέ μᾶς, πού τήν ἔγραψε ὁ Χριστός μας πάνω στόν αἱματοβαμμένο Του Σταυρό.

Ἡ προσευχή τῆς Παναγίας ἔχει μεγάλη παρρησία στό Θεό. Καί ποτέ δέν πρέπει νά ἀπουσιάζει ἀπό τήν προσευχή μας ἡ Παναγία. Τό γράφουμε τακτικά αὐτό στό φυλλάδιό μας: Ὅπως ὁ Χριστός γιά νά κατεβῆ ἀνάμεσά μας πέρασε ἀπό τήν Παναγία, ἔτσι καί ἐμεῖς γιά νά ἀνέλθουμε στόν οὐρανό θά πρέπει νά ἐπικαλούμαστε συνεχῶς τήν Παναγία. Καί κάτι ἄλλο γράφουμε συχνά στό φυλλάδιό μας: Τό μυστήριό τῆς Ἐκκλησίας κρύβεται στήν Θεοτόκο. Πράγματι! Ὅ,τι λέγεται γιά τήν Ἐκκλησία λέγεται γιά τήν Παναγία καί ἀντιστρόφως: ὅ,τι λέγεται γιά τήν Παναγία μπορεῖ νά λεχθεῖ καί γιά τήν Ἐκκλησία. Ὅσοι ἔχουν τόν χρόνο ἄς κάνουν αὐτή τήν μελέτη ἀπό τά λειτουργικά βιβλία τῆς Ἐκκλησίας καί θά ἐκπλαγοῦν. Θά παρατηρήσουν μέ ἐκπλήξη ὅτι οἱ ἱεροί ὑμνογράφοι ταυτί-

ζουν τρία θέματα: Σταυρός – Ἐκκλησία – Παναγία. Ὅ,τι λέγεται γιά τό ἓνα ἀπό αὐτά λέγεται καί γιά τό ἄλλο.*

Ὁλόκληρος ὁ μήνας Αὐγούστος εἶναι ἀφιερωμένος στήν Παναγία. Εἶναι Θεομητορικός μήνας. Στό μέσον ἀκριβῶς τοῦ μηνός, 15 Αὐγούστου, ἐορτάζουμε τήν μεγάλη Θεομητορική ἐορτή τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὅπως γνωρίζουμε, πρῖν ἀπό κάθε μεγάλη ἐορτή ἔχουμε τά προεόρτια καί μετὰ ἀπό αὐτή ἔχουμε τά μεθεόρτια. Τά μεθεόρτια τελειώνουν στίς 23 Αὐγούστου καί τήν ἡμέρα αὐτή «ἀποδίδεται» ἡ ἐορτή καί λέμε ὅτι ἔχουμε τήν «ἀπόδοση». Πάντοτε ὅμως στό παρελθόν ὑπῆρχε ἡ τάση νά παρατείνου τόν ἐορτασμό τῆς ἐορτῆς. Ἔτσι σέ πολλά μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἡ ἐορτή ἀποδιδόταν ὄχι στίς 23 ἀλλά στίς 28 Αὐγούστου. Ἐνα δέ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου ὄριζε νά ἐορτάζεται ἡ μνήμη τῆς Θεοτόκου ὀλόκληρο τόν μήνα Αὐγούστο μέχρι τήν 31η τοῦ μηνός. Ἔτσι καί τήν 31η τοῦ μηνός καθορίστηκε ἐορτή τῆς Θεοτόκου, ἡ κατάθεση τῆς Τιμίας Ζώνης Της. Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ μήνας Αὐγούστος εἶναι ὁ τελευταῖος μήνας τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Γιατί τό Ἐκκλησιαστικό

* Οἱ ξένοι, πού μερικοί ἀπό αὐτούς ἀπογοητεύτηκαν ἀπό τήν φτώχεια τῶν δικῶν τους δογμάτων, ἔκαναν στροφή πρὸς τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, καί παρουσίασαν τοιαύτας ἐργασίας. Παραπέμπουμε ἐδῶ μόνον στό σπουδαῖο ἔργο τοῦ ALOIS MYLIER: *ECCLESIA-MARIA (DIE EINHEIT MARIAS UND DER KIRCHE)*.

φύση κατά τήν σάρκωσή Του στήν ἀγιασμένη Κοιλία Της, γι' αὐτό καί ἡ Παναγία καλεῖται στά λειτουργικά μας κείμενα «ἐστιάτωρ τῆς Θείας Σαρκός»!

Ἀδελφοί Χριστιανοί! Τήν πίστη καί τήν ἀγάπη μας στήν Παναγία! Μέ τήν ἀγάπη

σ' Αὐτήν μεγαλώσαμε καί αὐτήν τήν ἀγάπη νά κρατήσουμε μέχρι τελευταίας μας πνοῆς καί εἴθε, ὅπως ἐδῶ κάτω στήν γῆ Τήν προσκυνοῦμε καί Τήν δοξάζουμε, εἴθε, λέγω, νά ἀξιωθοῦμε νά Τήν προσκυνήσουμε καί νά Τήν δοξάζουμε αἰώνια καί στήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ τήν ἐπουράνιο, Ἀμήν.

έτος δέν ἀρχίζει ἀπό τόν Ἰανουάριο ἀλλά ἀπό τόν Σεπτέμβριο. Ἔτσι τό ἔτος ἔληγε τήν 31η Αὐγούστου μέ ἑορτή στήν Ἱπεραγία Θεοτόκο.

Σάν προεόρτια ἐτοιμασία γιά τήν ἑορτή τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καθορίστηκε ἀπό τήν 1η τοῦ μηνός μέχρι τίς 14 νηστεία καί νά ψάλλεται κάθε μέρα ἕνας παρακλητικός κανόνας στήν Ἱπεραγία Θεοτόκο. Οἱ παρακλητικοί κανόνες πού ψάλλονται στήν περίοδο αὐτή εἶναι δύο καί μᾶς εἶναι γνωστοί μέ τό ὄνομα «Μικρός» καί «Μέγας» παρακλητικός κανών εἰς τήν Ἱπεραγίαν Θεοτόκον. Γι' αὐτούς τούς κανόνες θά γράψουμε λίγα ἐδῶ.

Ὁ λαός τούς κανόνες αὐτούς τούς γνωρίζει μέ τίς ἐκφράσεις «Μικρή» καί «Μεγάλη» Παράκληση.

Καί οἱ δύο κανόνες ἔχουν τήν ἴδια διάταξη. Ἄν παρακολουθήσουμε τήν διάταξή τους θά δοῦμε ὅτι εἶναι ἕνας μικρός ὄρθρος. Ὁρθρο λέμε τήν πρωινή ἀκολουθία. Ἄλλοτε θά σπουδάσουμε τήν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου, ἀπό τήν ὁποία φαίνεται ὅτι θά πρέπει νά ἦταν πολύ σοφός ἄνθρωπος αὐτός πού τήν ἔκανε. Ἡ Παράκληση, καί ἡ Μικρή καί ἡ Μεγάλη, ἀρχίζει μέ τόν ψαλμό «Κύριε εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου...», ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ τελευταῖος ψαλμός τοῦ Ἑξάψαλμου, πού διαβάζουμε στόν Ὁρθρο· μετά ἔχει τό «Θεός Κύριος...», πού πάλι ἀκοῦμε στόν Ὁρθρο, τόν 50ό ψαλμό «Ἐλέησόν με ὁ Θεός...», Κάθισμα στό τέλος τῆς τρίτης ὠδῆς, Κοντάκιο στό τέλος τῆς ἕκτης ὠδῆς καί Ἀναβαθμούς (κακῶς παραλείπονται στήν Παράκληση· πρέπει νά λέγονται)· ἔπειτα, ὅπως στήν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου, ἔχουμε Εὐαγγέλιο, τροπάρια πού συνοδεύουν τόν 50ό ψαλμό στόν Ὁρθρο, Μεγαλυνάρια μετά τήν ἐνάτη ὠδή καί στό τέλος τροπάρια πού μποροῦν νά παραλληλισθοῦν πρὸς τά Ἑξαποστειλάρια τοῦ Ὁρθρου. Δηλαδή ἡ δομή, ἡ κατασκευή τοῦ Παρακλητικοῦ κανόνα εἶναι ἕνας μικρός

Ὁρθρος. Ὅταν θά ἐκθέσουμε τήν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου θά φανεῖ σαφέστερα ἡ ὁμοιότητα τῆς Παρακλήσεως μέ τόν Ὁρθρο.

Ἐδῶ ὅμως μπορεῖ νά ρωτήσῃ κανεῖς: Ἄφοῦ ἡ Παράκληση ἔχει διάταξη ὀρθρινῆς ἀκολουθίας γιατί τόν Δεκαπενταύγουστο τήν ψάλλουμε τό βράδυ; Ἡ ἔρευνα στό ἐρώτημα αὐτό θά βγάλει κάτι τό σπουδαῖο. Ἡ Παράκληση τόν Δεκαπενταύγουστο γίνεται στό τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ. Αὐτή ἡ σύνδεση Ἑσπερινοῦ καί Ὁρθρου μᾶς θυμίζει τίς ὀλονύχτιες ἀγρυπνίες τῶν Μοναστηριῶν, πού ὁ Ὁρθρος συνάπτεται μέ τόν Ἑσπερινό. Αὐτό τό λέμε «παννυχίδα». Θά μιλήσουμε ἄλλοτε στό φυλλάδιό μας γι' αὐτήν. Κάνοντας τώρα οἱ πιστοί τόν Δεκαπενταύγουστο τήν Παράκληση μέ τόν Ἑσπερινό μαζί ἔκαναν – στά μέτρα καί τίς δυνατότητές τους μέσα στόν κόσμο – κάθε μέρα μία μικρή ὀλονύχτια ἀκολουθία, μιά παννυχίδα πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Καθορίστηκε λοιπόν νά γίνεται τόν Δεκαπενταύγουστο ἡ Παράκληση τό βράδυ καί ὄχι τό πρωί, πού ἄρμοζε σάν Ὁρθρος, γιά νά ἐνωθεῖ μέ τόν Ἑσπερινό καί νά φαίνεται σάν ἀγρυπνία στήν Παναγία. Ἡ θέση τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ἡ τοποθέτησή τους στήν ἐκκλησιαστική τάξη ἔχει τό νόημά της, τόν σκοπό της καί δέν πρέπει νά διασαλεύεται ἀπό τούς νεωτέρους.

Ὁ ἕνας Παρακλητικός κανόνας στήν Θεοτόκο πού ψάλλουμε τόν Δεκαπενταύγουστο λέγεται «Μικρός» καί ὁ ἄλλος λέγεται «Μέγας». Δημιουργεῖται ἡ ἀπορία, γιατί ὁ ἕνας λέγεται Μικρός καί ὁ ἄλλος Μέγας. Καί οἱ δύο κανόνες ἔχουν ἐννέα ὠδές (Ὁκτώ γιά τήν ἀκρίβεια. Ἡ ὠδή 6' πάντοτε παραλείπεται στους κανόνες. Τό γιατί θά τό γράψουμε ὅταν θά ἐξετάσουμε τήν ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου). Καί τῶν δύο Παρακλητικῶν κανόνων κάθε ὠδή ἔχει τέσσερα τροπάρια. Ὅλα εἶναι ἰσάριθμα. Γιατί λοιπόν ἡ διαφορά «Μικρός» καί «Μέ-

γας”; Θά μπορούσε νά πει κανείς ἐδῶ ὅτι τοῦ Μεγάλου Παρακλητικοῦ κανόνα τά τροπάρια εἶναι μεγαλύτερα ἀπό τά ἀντίστοιχα τροπάρια τοῦ Μικροῦ Παρακλητικοῦ κανόνα. Αὐτό ὅμως δέν εἶναι ἀρκετό νά δικαιολογήσει τήν ὀνομασία “Μέγας” οὔτε καί συμβαίνει μέ ὅλα τά τροπάρια τῶν ὠδῶν τοῦ Μεγάλου κανόνα. Τά τροπάρια π.χ. τῆς ἐβδόμης ὠδῆς τοῦ κανόνα αὐτοῦ εἶναι μικρότερα ἀπό τά ἀντίστοιχα τροπάρια τοῦ Μικροῦ κανόνα. Ἀκόμη μπορεῖ νά πει κανείς, γιά νά δικαιολογήσει τήν ὀνομασία «Μέγας Παρακλητικός κανών», ὅτι ὁ κανόνας αὐτός ψαλλόταν πιό ἀργά ἀπό τόν Μικρό, πανηγυρικώτερα ἀπό αὐτόν. Αὐτό μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ ἀπό τά Ἐξαποστειλάρια τοῦ Μεγάλου κανόνα «Ἀποστολοι ἐκ περάτων...», πού μέχρι σήμερα λέγονται πανηγυρικά. Ἔτσι μπορεῖ νά πει κανείς ὅτι πανηγυρικά, ἀργά καί ἐπίσημα θά λεγόταν ὁλόκληρος ὁ Κανόνας αὐτός γι’ αὐτό καί ὀνομάστηκε «Μέγας». Μιά ἄλλη ὅμως ἐρμηνεία ἐδῶ φαίνεται πιό πιθανή καί σοβαρή. Στόν Μικρό Παρακλητικό κανόνα μετά ἀπό τήν τρίτη καί τήν ἕκτη ὠδή προστίθενται δύο τροπάρια, τό «Διάσωσον ἀπό κινδύνων...» καί τό «Ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ...». Στόν λεγόμενο ὅμως Μέγα Παρακλητικό κανόνα τά τροπάρια αὐτά δέν εἶναι μόνον στό τέλος τῆς τρίτης καί τῆς ἕκτης ὠδῆς ἀλλά σέ ὅλες τίς ὠδές. Ἔτσι μέ τήν προσθήκη τῶν δύο αὐτῶν τροπαρίων σέ ὅλες τίς ὠδές ὁ Μέγας Παρακλητικός κανόνας ἔχει δώδεκα τροπάρια περισσότερα. Σήμερα, ἐνῶ τά τροπάρια αὐτά εἶναι γραμμένα σέ ὅλες τίς τυπωμένες ἀκολουθίες τοῦ Κανόνα αὐτοῦ, ὅμως, πολύ κακῶς, παραλείπονται καί λέγονται μόνον στήν τρίτη καί τήν ἕκτη ὠδή, ὅπως καί στόν Μικρό Παρακλητικό κανόνα. Αὐτό ὅμως εἶναι μία παράλειψη, ἡ ὁποία γίνεται χωρίς καμμιά δικαιολογία.

Ἡ Παράκληση πρὸς τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο, ἀγαπητοί ἀναγνώστες, εἴτε ἡ Μικρή εἴτε ἡ Μεγάλη, δέν λέγεται μόνον τήν περίοδο τοῦ Δεκαπενταγούστου, ἀλλά καί σέ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἡμέρα. Γνωρίζουμε εὐσεβεῖς Χριστιανούς, πού λένε κάθε μέρα τήν Παράκληση στήν Παναγία μας, κατά προτίμηση τήν Μικρή. Εἶναι εὐκολο αὐτό; Καί βέβαια εἶναι εὐκολο. Ἄς κόψουμε χρόνο ἀπό τίς φλυαρίες μας καί ἀπό τά ἄλλα ἄσκοπα ἔργα μας γιά μία Παράκληση στήν Παναγία μας. Ἀλλά, ἐάν δέν εἶναι εὐκολο νά κάνουμε κάθε μέρα τήν Παράκληση, ἄς τήν κάνουμε κάθε δεύτερη μέρα ἢ δύο φορές τήν ἐβδομάδα ἢ μία φορά τήν ἐβδομάδα. Ἡ, ἄς διαβάσουμε ἀπό τήν Παράκληση μόνο δύο ὠδές κάθε ἡμέρα, πού δέν εἶναι καθόλου κουραστικό αὐτό, καί ἔτσι τήν ἐβδομάδα θά συμπληρώνουμε ὅλη τήν Παράκληση.

Ἄς μάθουμε νά προσευχόμαστε μέ τίς ἱερές ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας, μέ τήν Παράκληση στήν Παναγία μας. Πόσες καί πόσες εὐλαβεῖς ψυχές ψέλλισαν μέ πόθο καί μέ πόνο τά ἱερά Της τροπάρια. Αὐτά τά τροπάρια στήν Παναγία ἔλεγε ὁ ἅγιος Νεκτάριος, πού τόσο πολύ Τήν ἀγαποῦσε.

Οἱ Πνευματικοί, οἱ Ἐξομολόγοι θά πρέπει νά τό συνιστοῦν καί ἀκόμη νά τό θάξουν σάν κανόνα νά κάνουν οἱ Χριστιανοί συχνά Παράκληση στήν Παναγία. Ἡ σωτηρία μας εἶναι ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος. Ἄς τήν ἐπικαλούμαστε μέ τήν ἀκολουθία τῆς Παράκλησεως.

Καί οἱ γονεῖς ἀκόμη θά πρέπει νά συνηθίσουν τά παιδιά τους ἀπό μικρή ἡλικία νά διαβάζουν μερικά ἀποσπάσματα ἀπό τήν Παράκληση στήν Παναγία. Τοῦλάχιστον ἄς λένε τά Μεγαλυνάρια, πού εἶναι τά πιό ὠραία ἀπό ὅλη τήν Παράκληση καί ἔτσι τά παιδιά μας θά νοιώθουν πολύ κοντά τους τήν Παναγία καί θά αἰσθάνονται τήν προστασία Της.

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ*

Στήν ὁμιλία αὐτή, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, θά κάνω λόγο γιά ἕναν ἅγιο, πού ἀγαπῶ καί εὐλαβοῦμαι ἀπό τήν νεανική μου ἡλικία καί ἐνθυμοῦμαι τακτικά στήν κηρυκτική μου διακονία· θά ὁμιλήσω γιά τόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό. Σᾶς παρακαλῶ δέ νά δώσετε προσοχή στόν ταπεινό μου λόγο περί τοῦ ἱερομάρτυρος καί ἰσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἄν καί τά στενά καί περιορισμένα ὄρια μιᾶς ὁμιλίας δέν εἶναι δυνατόν νά ἐπαρκέσουν γιά νά πει κανείς ὅσα θά ἔπρεπε νά πει περί αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀγίου, τοῦ ἰδιαίτερα ἀγαπητοῦ στόν ὀρθόδοξο ἑλληνικό λαό.

Ὅλοι, λίγο ἢ πολύ, ὅλοι ἔχουμε ἀκούσει καί ὅλοι γνωρίζουμε γιά τόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό· ἀλλά ὀλίγοι ἔχουμε ἐμβαθύνει στις Διδαχές του, γιά νά ἀπολαύσουμε τήν θεολογία του, πού ἐκφράστηκε καί μέ τήν ἀγία του ζωή, τήν γεμάτη ἀγάπη στό Χριστό καί στούς πονεμένους ἀδελφούς χριστιανούς. Ἀπό τήν ἀρχή ὅμως, ἀδελφοί μου χριστιανοί, ἔχω νά πῶ ὅτι στόν χῶρο μας μερικοί «ιεραποστολικοί» ἄνδρες ἔχουν παραμορφώσει τήν ὀρθόδοξη μορφή τοῦ ἀγαπημένου μας ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ· γιατί μᾶς τόν πρόβαλαν σάν ἕνα ἠθικιστή ἱεραπόστολο καί ἐθναπόστολο, σάν ἕνα ἀπλῶς ἀκούραστο ἐργάτη τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ἔθνους. Ἀκόμη τόν παρουσίασαν καί σάν πολέμιο τοῦ μοναχισμοῦ, ὅτι ἔφυγε ἀπό τό Μοναστήρι του γιά ἱεραποστολή. Ὅχι, ἀγαπητοί μου, τίποτε ἀπό ὅλα αὐτά! Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἦταν ὁ ἀσκητής ἱερομόναχος, ὁ φορεῦς τῆς ὀρθοδόξου Παραδόσεως στήν ζωή καί στό φρόνημα. Ἦταν ἕνα κινητό Μοναστήρι, ἕνας θεοφόρος πατέρας, πού ἐκαθάρθη μέ τά δάκρυα μετανοίας στό Ἅγιον Ὄρος καί ἔγινε κατοικητήριο

τοῦ Θεοῦ· γι' αὐτό, σάν καθαρός πού ἦταν, τοῦ δόθηκε τό χάρισμα τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης στούς ἀδελφούς χριστιανούς καί προσφέρθηκε σ' αὐτούς μέχρι θυσίας, μέχρι θανάτου, γιά τήν σωτηρία τους. Σᾶς ἀναφέρω ἀπό τήν ἀρχή ἕνα συναξάριο τοῦ σκλαβωμένου λαοῦ μας γραμμένο πίσω ἀπό ἕνα εἰκόνισμα, μετά ἀπό ἕνα κήρυγμα τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, γιά νά δεῖτε πῶς ἐκφραζόταν γιά τόν κήρυκά του ὁ ἀδιάφθορος λαός μας. Τόν ἔλεγε ἀσκητή, ἱερομόναχο, κήρυκα καί μάρτυρα καί ὄχι ἀπλᾶ ἱεραπόστολο καί ἐθναπόστολο, ὅπως ἐκφράζονται γι' αὐτόν σήμερα:

«...Ἡμέρα τρίτη, ἦλθεν εἰς ἀσκητής, καλούμενος Κοσμᾶς ἱερομόναχος, καί ἐδίδαξεν ἡμέρας τρεῖς ἐν Βερατίῳ. Τήν διδαχή δέ ἔβγανε ἀναβαίνων ἐπί σκαμνίου, καί ἐδίδαξεν ὅλον τόν κόσμον καί ἔκαψαν αἱ γυναῖκες τά ἀσήμια καί τά μεταξωτά φορέματα. Καί μετά δεύτερο χρόνο πάλι ἦλθε εἰς Μουζακιά καί ἔφθασεν εἰς τό χωρίον Καλικούδησι καί τόν ἐπνίξαν μέ σχοινί καί τόν ἔρριξαν εἰς τόν ποταμόν καί τόν ἔβγαλαν καί τόν ἐνταφίασαν εἰς τό ρηθὲν χωρίον. Καί γράφω τήν ἡμέρα, ὅπου τόν ἐσχότωσαν – 1779 Αὐγούστου 24, ἡμέρα Σάββατο».

Στόν ταπεινό μου σύντομο λόγο, ἀγαπητοί μου, θά σᾶς πῶ πρῶτα μερικά εἰσαγωγικά γιά τήν ἱεραποστολική διακονία τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ καί θά ἀναφερθῶ ἔπειτα γενικά στό περιεχόμενο τοῦ κηρύγματός του.

* Γιά μιᾶ σωστή παρουσίαση τῆς μορφῆς τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὡς φορέως τῆς ὀρθοδόξου Παραδόσεως, βλ. τήν μελέτη τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου κ.κ. ΙΕΡΟΘΕΟΥ στό βιβλίο Του ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ Β' σελ. 60-91.

Α' Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ

1. Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ἦταν μορφωμένος, τελείωσε τὴν Ἀθωνιάδα Σχολή.¹ Ὁ ἴδιος κάπου λέει ἀναφερόμενος στὴν μόρφωσή του: «Ἐγὼ ἐδιάβασα καὶ περὶ ἱερέων, καὶ περὶ ἀσεβῶν, αἵρετικῶν καὶ ἀθέων· τὰ βάθη τῆς σοφίας ἠρεύνησα· ὅλοι αἱ πίστεις εἶνε φεύτικες· τοῦτο ἐκατάλαβα ἀληθινόν, ὅτι μόνη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν εἶνε καλὴ καὶ ἁγία, τὸ νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ βαπτιζώμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Ἦταν βαθύς θεολόγος, εἶχε μελετήσει τοὺς ἁγίους Πατέρες καὶ ἄς μὴν τοὺς ἀναφέρει στὰ κηρύγματά του· ἕνας σημερινὸς μελετητὴς τῶν Πατέρων διαβάζοντας τίς Διδαχές τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ τὸν «συλλαμβάνει», ἄς τὸ πῶ ἔτσι· βλέπει ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἀνάλογες ὁμιλίες τῶν ἁγίων Πατέρων. Σᾶς ἀναφέρω ἕνα παράδειγμα: Λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στὴν ἀρχὴ τοῦ ὑπομνήματός του στό κατά Ματθαῖον Εὐαγγέλιο: Ἔν δὲν ἀμάρταναν οἱ πρωτόπλαστοι καὶ ζοῦσαν στὸν παράδεισο σέ κατάστασι καθαρότητος, δὲν θὰ εἶχαν ἀνάγκη τῆς Ἁγίας Γραφῆς· γιατί ἡ καθαρὴ καρδιά τους θὰ ἦταν γι' αὐτοὺς σάν βιβλίον, στό ὅποιο θὰ ἀναγίνωσκαν εὐκρινῶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ πραγματικά, μέ τὴν πρώτη γενεὰ τῶν ἀνθρώπων, πού ἦταν ἀγνή καὶ καθαρὴ, ὁ Θεὸς συνομιλοῦσε κατ' εὐθείαν· ἐνῶ μέ τὴν μετέπειτα γενεὰ, πού ἐξέπεσε πολὺ, ἐπικοινωνοῦσε μέ γραπτὸ νόμο.² Ἔ! Τὴν ὑψηλὴ αὐτὴ θεολογικὴ ἔννοια τὴν ἀναφέρει σέ κάποιον κήρυγμά του ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, δεῖγμα ὅτι ἡ διδασχὴ του ἦταν λόγος Πατέρων. Λέγει, λοιπόν, κάπου ὁ ἅγιός μας: «Τὸν παλαιόν καιρόν, χριστιανοί μου, οἱ ἄνθρωποι ἦσαν καθαροί καὶ ὁμιλοῦν μέ τὸν Θεόν· ὕστερον

ὅμως ἐξέπεσαν εἰς ἁμαρτίαν καὶ δὲν ἦσαν ἄξιοι νὰ ὁμιλοῦν μέ τὸν Θεόν. Ἐφώτισε πρῶτον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοὺς ἁγίους Προφήτας καὶ μᾶς ἔγραψαν τὴν Ἁγίαν Γραφήν· ἐφώτισε δεύτερον τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους· ἐφώτισε καὶ τρίτον τοὺς ἁγίους Πατέρας καὶ μᾶς ἐξήγησαν τὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας, διὰ νὰ ἡξεύρωμεν πού περιπατοῦμεν».

2. Ἀλλά ἡ μόρφωσις τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ δὲν ἦταν θεωρητικὴ· ἐκφραζόταν στὴν ἁγία ζωὴ του. Ὡς καλύτερη προετοιμασία γιὰ τὴν κατηχητικὴ του διακονία ἦταν ἡ ἀσκησὴ του στό Ἅγιον Ὄρος, τὰ δάκρυά του καὶ ὁ καθαρμὸς τῆς καρδιάς του. «Ἀναχωρώντας ἀπὸ τὴν πατρίδα μου – ἔλεγε στοὺς ἀκροατές του – ἐπεριπάτησα τόπους πολλούς, κάστρα, χωῖρες καὶ χωριά καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὰ περισσότερον ἐκάθισα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος δεκαεπτὰ χρόνους καὶ ἔκλαια διὰ τὴν ἁμαρτίαν μου». Δεκαεπτὰ χρόνια ἀσκησὴ! Σκεφθεῖτε, χριστιανοί μου, τὸ «ἔκλαια διὰ τὴν ἁμαρτίαν μου» καὶ μάλιστα δεκαεπτὰ χρόνια! Καὶ λουσμένος ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοίας τοῦ ἦρθε πλοῦσια ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, γιατί ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ δίδεται σέ καθαρὴ καρδιά, γι' αὐτὸ καὶ παριστάνεται μέ περιστέρα. Καὶ δόθηκε, λοιπόν, στὸν καθαρθέντα μέ τὸ συνεχές βίωμα τῆς μετάνοίας ἅγιος Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό, τοῦ δόθηκε, λέγω, τὸ χάρισμα τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ μετάνοια, ἀδελφοί μου χριστιανοί, μᾶς θεραπεύει. Τὴν ἀρρωστημένη ἀπὸ τὴν πτώσι ἰδιοτελῆ ἀγάπη τὴν κάνει ἀνιδιοτελῆ· τὴν κάνει ἀγάπη μέχρι θυσίας, μέχρι θανάτου, ἀγάπη γιὰ τὴν δόξα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν σωτηρία τῶν ἀδελφῶν μας. Ὡς καλύτερη, λοιπόν, προετοιμασία γιὰ τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ ἦταν τὰ χρό-

1. Γιὰ τὴν μόρφωσις τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ βλέπε τὸ σχετικὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου Μενούνου σελ. 20 καὶ ἐξῆς.

2. «Ἔδει μὲν ἡμᾶς μηδὲ δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοηθείας, ἀλλ' οὕτω βίον παρέχεσθαι καθαρὸν, ὡς τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἀντὶ βιβλίων γίνεσθαι ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, καὶ καθάπερ ταῦτα διὰ μέλανος, οὕτω τὰς καρδίας τὰς ἡμετέρας διὰ Πνεύματος ἐγγεγραῖσθαι».

νια ἀσκήσεώς του στό "Άγιον Όρος. Καί καθαρθείς μέ τήν μετάνοιά του μίλησε μέ πόνο στήν καρδιά του ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου Παύλου, «Μηθεῖς τό ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλά τό τοῦ ἑτέρου ἕκαστος» (Α΄ Κορ. 10,24). Καί ὁ πόνος αὐτός τοῦ ἔδωσε τόν πόθο νά προσφερθεῖ, νά δοθεῖ ὀλόκληρος γιά τήν σωτηρία τῶν ἀδελφῶν του. Καί ἄλλες φορές ὁ ἅγιος Κοσμάς εἶχε μελετήσει αὐτό τό χωρίο τοῦ ἀποστόλου Παύλου καί δέν τό ἐμελέτησε κάποτε μιά φορά, ὅπως μᾶς τό παριστάνουν μερικοί, ὅτι τυχαῖα ἔπεσε τό μάτι του στόν λόγο αὐτό τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Εἶναι δυνατόν; Μοναχός τόσα χρόνια καί τότε μόνο πρόσεξε τόν λόγο αὐτόν τοῦ Ἀποστόλου; Τοῦ μίλησε ὅμως βαθιά τότε ὁ λόγος αὐτός ὁ ἀποστολικός, ὅταν εἶχε περάσει τό στάδιο τῆς καθάρσεως μέ τήν μετάνοιά του· δεῖγμα αὐτό, ὅτι, ὅταν καθαρίζουμε τήν καρδιά ἀπό τά πάθη, μᾶς μιλάει ἰσχυρότερα ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μέσα μας.

Ἡ ἄσκησις, λοιπόν, ἀδελφοί μου, τό βίωμα μετανοίας, πού κάνει τόν χριστιανό ἀληθινό θεολόγο, αὐτή, ξαναλέμε, ἦταν ἡ καλύτερη προετοιμασία τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ γιά τό κήρυγμά του· γιατί αὐτή τοῦ ἔφερε τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ πλούσια στήν καθαρθεῖσα ψυχή του καί αὐτή τοῦ ἔδωσε τόν πόνο γιά τήν πονεμένη Ρωμιόσυνη πού χανόταν καί τόν πόθο γιά τήν κατήχησις τοῦ ἀκατήχητου σκλαβωμένου λαοῦ. Ἄς ἀκούσουμε πῶς ὁ ἅγιός μας ἐκφράζει τόν πόνο του καί τόν πόθο του αὐτόν: «Ἀκούγοντας καί ἐγώ, ἀδελφοί μου, τοῦτον τόν γλυκύτατον λόγον ὅπου λέγει ὁ Χριστός μας, νά φροντίζωμεν καί διά τούς ἀδελφούς μας, μ' ἔτρωγεν ἐκεῖνος ὁ λόγος μέσα εἰς τήν καρδίαν τόσους χρόνους, ὡσάν τό σκουλήκι ὅπου τρώγει τό ξύλον, τί νά κάμω καί ἐγώ στοχαζόμενος εἰς τήν ἀμάθειάν μου»!

3. Ἀλλά, καί ἔχοντας τίς ἀναγκαῖες παρράπανω προϋποθέσεις, τόν καθαρό καί τήν θεολογία, ὁ ἀγαπημένος μας ἅγιος Κοσμάς δέν τόλμησε νά ἐξέλθει ἀπό τό Μοναστήρι του γιά ἱεραποστολή, ἄν δέν ἐλάμβανε

πρῶτα τήν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας γι' αὐτό. Καί κατά πρῶτον λόγον συμβουλευτήκε τόν γέροντά του, τόν ἡγούμενο τῆς ἱεράς Μονῆς Φιλοθέου, πολλούς πνευματικούς πατέρες καί ἀρχιερεῖς, ἔλαβε τήν ἄδεια καί τίς εὐχές τοῦ Πατριάρχου καί τότε ἐξῆλθε διά τό κήρυγμα. Αὐτό φανερώνει ἕναν προοδευμένο στήν πνευματικότητα ἱερομόναχο καί μέ σωστή ἐκκλησιολογία. Γιατί ὁ προοδευμένος στήν ἀρετή χριστιανός γνωρίζει τίς μεθοδεῖες τοῦ Διαβόλου, πού θέλει νά δημιουργήσει πειρασμούς στούς ἀγωνιζομένους χριστιανούς. Πραγματικά, ὁ Διάβολος μπορεῖ αὐτός νά προτρέψει σέ ἱεραποστολή μερικούς γιά νά τούς κάνει νά διακόψουν τήν ἄσκησις καί τήν προσευχή. Ἡ, ὁ Διάβολος, πάλι, στόν προοδευμένο χριστιανό μπορεῖ νά ὑποδείξει ἀπό φθόνο ἄλλον τρόπο ἀσκήσεως, γιά νά τόν θολώσει καί νά τόν ἀποτρέψει ἀπό μεγαλύτερη πρόοδό του. Γι' αὐτό καί οἱ ἅγιοι Πατέρες συνιστοῦν νά ἀναφέρουμε τόν λογισμό μας σέ ἐμπείρους πνευματικούς. Ὁ ἅγιος Κοσμάς, λοιπόν, γνώριζε αὐτά τά πολυποίκιλα τεχνάσματα τοῦ Διαβόλου καί γι' αὐτό κατέθεσε τόν πόθο του σέ πνευματικούς πατέρες. Ἄς ἀκούσουμε πῶς τό λέγει αὐτό ὁ ἅγιος:

«Τί νά κάμω καί ἐγώ; Στοχαζόμενος καί τήν ἀμάθειάν μου ἐσυμβουλευθήκα τούς πνευματικούς μου πατέρας, ἀρχιερεῖς, πατριάρχας, τούς ἐφανέρωσα τόν λογισμόν μου, ἀνίσως καί εἶναι θεάρεστον τέτοιον ἔργον νά τό μεταχειρισθῶ, καί ὅλοι μέ ἐπαρακίνησαν νά τό κάμω καί μέ εἶπαν πῶς τέτοιον ἔργον καλόν καί ἅγιον εἶναι. Μάλιστα παρακινούμενος περισσότερο ἀπό τόν παναγιώτατον Κυρ-Σωφρόνιον πατριάρχην – νά ἔχωμεν τήν εὐχήν του – καί λαμβάνοντας τὰς ἀγίας του εὐχάς ἄφησα τήν ἐδικήν μου προκοπήν, τό ἐδικόν μου καλόν καί ἐβγήκα νά περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον καί διδάσκω τούς ἀδελφούς μου».

Καί ἡ ἐνέργεια αὐτῆ τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ δείχνει ὄχι μόνο προοδευμένο στήν πνευματικότητα ἱερομόναχο, ἀλλά καί μέ σωστή ἐκκλησιολογία, ὅπως τό εἶπαμε, γιατί ἡ σωστή πνευματικότητα ἔχει καί καλή ἐκκλησιολογία. Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς τό θεωροῦσε ἀνάγκη νά λάβει τήν ἄδεια τοῦ Πατριάρχου γιά νά περιοδεύσει τήν ἐπικράτειά του. Καί μάλιστα δέν ἀρκεῖτο στήν γενική ἄδεια τοῦ Πατριάρχου, ἀλλά τό θεωροῦσε ἀνάγκη νά λάβει καί τήν ἄδεια τῶν κατά τόπους Ἐπισκόπων, στήν ἐπισκοπή τῶν ὁποίων εἰσῆρχετο γιά κήρυγμα. Καί ὅταν αὐτοί ἀπουσίαζαν, θεωροῦσε πρέπον νά ἀπευθυνθεῖ στούς ἀντιπροσώπους τους, στόν ἀρχιερατικό ἐπίτροπο τῆς Μητροπόλεως, γιά νά λάβει ἀπό αὐτόν τήν ἄδεια γιά τό κήρυγμα.³

Γνώριζε ὁ ἅγιος Κοσμᾶς, ὅτι, ὅπως γιά τό ἁγιαστικό, ἔτσι καί γιά τό φωτιστικό, δηλαδή, τό διδακτικό ἔργο σέ ἕνα τόπο ὑπεύθυνος εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ τόπου αὐτοῦ καί μέ αὐτοῦ τήν ἄδεια πρέπει νά γίνεταί πᾶσα ἁγιαστική καί κηρυκτική πράξη στήν ἐπισκοπή του· καί γι' αὐτό, λοιπόν, ὁ ἅγιός μας ἐλάμβανε πάντα τήν ἄδεια τοῦ Ἐπισκόπου γιά νά κηρύξει στήν ἐπισκοπή του. Καί γιά τόν ἀπόστολο Παῦλο διαβά-

ζουμε ὅτι ἀνέβαινε στά Ἱεροσόλυμα γιά νά ἀναφέρει στούς ἐκεῖ Ἀποστόλους τήν τελομένη ἀποστολή του (Πράξ. 15,4. 19,21). Ἔτσι, κατά μίμηση αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου, καί ὁ ἀπόστολός μας Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἀνέβηκε στόν Πατριάρχη καί πήγαινε στούς κατά τόπους Ἐπισκόπους γιά νά λάβει τήν ἄδεια γιά τό κήρυγμα.

Καί ξεχύνεται, λοιπόν, στό κήρυγμα ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στήν ὑπόδουλο πατρίδα μας, ἔχοντας στίς παραπάνω προϋποθέσεις, τόν καθαρμό, τόν θεολογικό ἐμπλουτισμό καί τήν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας γιά τό ἔργο του αὐτό. Ξέρει γιά περιπέτειες, ὅτι τόν περιμένουν κίνδυνοι, ὅτι θά κινδυνεύσει καί ἡ ἴδια ἡ ζωή του στό ἔργο τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῶν ψυχῶν. Ἀλλά λέγει ὁ Χρυσόστομος «κήρυγμα ὁδεῦον διά πάσης ἀνέσεως οὐκ ἔστι κήρυγμα». Καί ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἀρχίζοντας τίς ἱεραποστολικές του περιοδεῖες ἔχει λάβει πρῶτα τήν ἀπόφαση θανάτου. Αὐτός εἶναι πράγματι ἱεροκήρυκας!⁴ Καί δέν ἦταν, νομίζω, δύσκολη ἡ ἀπόφαση αὐτή γιά τόν σωστό μοναχό Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό, γιατί, σάν καλός μοναχός αὐτός, εἶχε διηνεκῆ μνήμη θανάτου, ἀφοῦ καί αὐτό τό ράσο του ὁ μοναχός τό βλέπει σάν φέρετρό του! Ἄς

3. Μᾶς διασώζεται μιά τέτοια ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ πρὸς τόν τοποτηρητὴν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας π. Γεώργιον Κλαδᾶν, τήν ὁποία καί παραθέτουμε, γιά νά ἀπολαύσουμε τήν ταπεινώσή του, τήν εὐγένειά του καί τήν σωστή του ἐκκλησιολογία:

Τῷ αἰδεσμιωτάτῳ καί ἔλλογιμωτάτῳ κ.κ. Γεωργίῳ Κλαδᾷ, μεγάλῳ οἰκονόμῳ καί ἀρχιδιακόνῳ Κεφαλληνίας, Κάστρον.

Σοφολογιώτατε, πανοσιώτατε, ἅγιε μέγα οἰκονόμῳ κύριε Γεώργιε, ἀσπαζόμενος σέ χαίρετῳ.

Ἐγώ, ἀδελφέ, εἶμαι ἄνθρωπος ἁμαρτωλός καί ἀμαθής, δούλος ἀνάξιος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν παρακινούμενος δέ ἀπό τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀρχιερεῖς, ἡγουμένους καί μάλιστα ἀπό τόν κύριον Σωφρόνιον νά διδάξω τοὺς χριστιανούς κατὰ δύναμιν, εὐρισκόμενος ἐδῶ εἰς τό εὐλογημένον νησίον καί λαμβάνοντας τήν ἄδειαν τῶν... καί τοῦ πρεβεδοῦρου εἰς τήν Ἄσσον, μοί ἐφάνη εὐλογον καί νόμιμον νά τό ἀναφέρω εἰς τήν πανοσιότητά σου καί ζητῶ ἄδειαν παρά σου, ἐπειδὴ εἶσαι οἰκονόμος τοῦ ἀρχιερέως, καί συμβουλήν, ἐπειδὴ εἶσαι ἀδελφός καί γέννημα καί θρέμμα εἰς τόν τόπον τοῦτον καί ἐξεύρεις τὰ πράγματα καλύτερα. Συμβούλευσέ με λοιπόν ὅ,τι σέ φωτίσῃ ὁ Θεός ἢ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διά γράμματος, διά νά κάμωμεν τό χρέος μας.

Εὐχομαι σέ καί διά σου πάντας τοὺς χριστιανούς.

Υἱαίνας.

αψοζ' (1777) Ἰουνίου ιγ'

Σὸς ἀδελφός ἐν Χριστῷ

Κοσμᾶς ἱερομόναχος

4. Ὁ Χρυσόστομος λέγει κάπου: «Τό κήρυγμα δεῖται ἀνδρός γενναίου, φερεπόνου καί ἐτοίμου πρὸς θάνατον»! Οἱ «καλοπερασάκηδες» πῶς θά ἀντέξουν στίς ἀπαιτήσεις τοῦ κηρύγματος, πού φέρουν τόν κήρυκα μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου;

τόν ἀκούσουμε τί ἔλεγε στούς ἀκροατές του:

«Ἐγώ, μέ τήν χάριν τοῦ Θεοῦ, μήτε σακκούλα ἔχω, μήτε κασέλα, μήτε σπίτι, μήτε ἄλλο ράσο ἀπό αὐτό πού φορῶ. Καί τό σκαμνί, ὅπου ἔχω, δέν εἶναι ἐδικό μου, διά λόγους σας τό ἔχω. Ἄλλοι τό λέγουν σκαμνί καί ἄλλοι θρόνον. Δέν εἶναι καθώς τό λέγετε. Ἀμή θέλετε νά μάθετε τί εἶναι; Εἶναι ὁ τάφος μου καί ἐγώ εἶμαι μέσα ὁ νεκρός ὁποῦ σᾶς ὀμιλῶ. Ἐποῦτος ὁ τάφος ἔχει τήν ἐξουσίαν νά διδάσκη βασιλεῖς καί πατριάρχας, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, ἀνδράς καί γυναῖκας, παιδιά καί κορίτσια, νέους καί γέροντας καί ὅλον τόν κόσμον».

Αὐτός εἶναι ἱεροκήρυκας! Ἱεροκήρυκας εἶναι ἐκεῖνος πού εἶναι ὑπεράνω χρημάτων καί κτήσεων, πού εἶναι ὑπεράνω ἀπολαύσεων καί πού ἔχει ἀπόφαση θανάτου γιά τήν διακονία τοῦ κηρύγματος, κινούμενος ἀπό ἀγάπη στόν Χριστό καί στούς ἀδελφούς χριστιανούς. Ἄς σκεφθοῦμε ἐκεῖνον τόν φοβερό λόγο τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ: «Τό σκαμνί εἶναι ὁ τάφος μου καί ἐγώ εἶμαι μέσα ὁ νεκρός ὁποῦ σᾶς ὀμιλῶ». Νεκρώθηκε! Δέν ἐνεργοῦν τά πάθη του καί προσφέρεται ὀλόκληρος, θυσία, ὀλοκαύτωμα γιά τήν σωτηρία τῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν. Ξέρει ὅτι τόν περιμένει θάνατος, ἀλλά δέν τόν φοβᾶται, ἀφοῦ τόν βιώνει ἀπό τώρα, ἀφοῦ πιστεύει στόν σταυρωθέντα καί ἀναστάντα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Γι' αὐτό καί τά παίζει ὅλα γιά τήν δόξα τοῦ Χριστοῦ. Ἄς ἀκούσουμε πάλι ἕναν ἄλλο λόγο του:

«Ἐγώ ἐδῶ πού περιπατῶ καί ἔχω τό κεφάλι μου μέσα εἰς τόν τορβά, ἀνίσως καί ἐπεριπατοῦσα διά ἄσπρα,⁵ ἤθελα νά εἶμαι τρελλός καί ἀνόητος καί δέν μέ χρειάζονται, παιδιά μου».

Θά ἔλεγε κανεῖς τόν τρομερό, ἀλλά ἀληθινό λόγο: Μόνο ὅσοι ἔχουν πάρει τήν ἀπόφαση νά λειώσουν στή δούλευση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καί ἔχουν «τό κεφάλι τους μέσα εἰς τόν τορβά», κατά τήν ἔκφραση τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, μόνον αὐτοί εἶναι ἄξιοι νά κηρύττουν τόν λόγο τοῦ Θεοῦ!

Β' ΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ

Θέλω τώρα, ἀγαπητοί μου, νά ἐγγίσουμε γιά λίγο τίς Διδαχές αὐτοῦ τοῦ ἀγίου ἱερομονάχου, φορέως τῆς ὀρθοδόξου Παραδόσεως, αὐτοῦ τοῦ σωστοῦ ἱεροκήρυκα Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Θά τίς ἐγγίσουμε μόνο, γιά νά τίς ἀπολαύσουμε ἔστω καί γενικά θεωρώντας τες, γιά νά θαυμάσουμε τό ἦθος τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ τοῦ ἱεροκήρυκα, ἀλλά καί γιά νά κεντριστεῖ περισσότερο τό ἐνδιαφέρον μας καί ὁ ζῆλος μας νά ρουφήξετε ὅλες τίς σωζόμενες Διδαχές τοῦ ἀγίου.

1. Καί κατά πρῶτον μοῦ ἀρέσει νά πῶ, ὅτι οἱ Διδαχές τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ πνέουν τό ἄρωμα, τό μοσχοδόλημα τῆς ταπεινώσεως. Ἀκοῦστε ὁμορφες καί ταπεινές ἐκφράσεις: «Ἐγώ, ἀδελφοί μου, εἶμαι ἄνθρωπος ἁμαρτωλός, χειρότερος ἀπό ὅλους· εἶμαι ὅμως δούλος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐσταυρωμένου καί Θεοῦ. Ὅχι πώς εἶμαι ἄξιος νά εἶμαι δούλος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ Χριστός μου μέ καταδέχεται γιά τήν εὐσπλαγχνία του». Ἀκοῦστε καί ἕναν ἄλλο ὁμορφο καί ταπεινό λόγο του: «Ὅχι μόνον – ἔλεγε στούς ἀκροατές του – δέν εἶμαι ἄξιος νά σᾶς διδάξω, ἀλλά μήτε τά ποδάρια σας νά φιλήσω. Διότι ὁ καθένας ἀπό λόγου σας εἶναι τιμιώτερος ἀπ' ὅλον τόν κόσμον... Περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπο καί διδάσκω τούς ἀδελφούς μου τό κατά δύναμιν, ὄχι ὡς διδάσκαλος ἀλλά ὡς ἀδελφός· διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι». Καί στό τέλος τῶν κη-

5. Δηλαδή, γιά χρήματα.

ρυγμάτων του ἔλεγε στους ἀκροατές του: «Παρακαλῶ σας, ἀδελφοί μου, νά εἰπῆτε καί διά ἐμένα τόν ἀμαρτωλόν τρεῖς φορές συγχωρεῖτε με καί ὁ Θεός συγχωρήσει σας»!

2. Ἀλλά ἀκοῦμε τόν ἅγιο Κοσμᾶ σέ μερικές Διδαχές νά μιλάει γιά τόν ἑαυτό του. Νά λέει ποιός εἶναι, ἀπό ποῦ κατάγεται καί ὅτι ἀσκεῖ τό κήρυγμα χωρίς νά ἀποβλέπει σέ συμφέρον. Γιατί αὐτό; Ἔτσι τόν ἀκούσαμε σέ μιά σχετική περικοπή: «Πρέπει δέ νά ἤξεύρετε καί ἡ εὐγένειά σας διά λόγου, τό ἤξεύρω, πώς ἄλλοι σᾶς λέγουν ἄλλα, ὅμως ἀνίσως καί θέλετε νά μάθετε τήν πᾶσαν ἀλήθειαν, ἐγώ σᾶς τήν λέγω. Ἡ πατρίδα μου ἡ ψεύτικη, ἡ γήινη καί ματαιά, εἶναι ἀπό τοῦ ἁγίου Ἰσίδωρου καί τήν ἐπαρχίαν Ἰσίδωρου⁶... Ὁθεν, ἀδελφοί μου, σᾶς ἐφάνερωσα τήν καρδίαν μου, τά σπλάγχνα μου καί δέν ἔχετε χρείαν νά ζητήσετε ἀπό ἄλλους νά μάθετε ποιός εἶμαι».

Γιατί ἐκφράζεται ἔτσι ὁ ἅγιος; Εἶναι ἀνάγκη νά τό ἐρευνήσουμε γιά νά μάθουμε ἕνα ἄλλο σπουδαῖο, σχετικό πάλι μέ τό ἦθος τοῦ ἀγαπημένου μας ἁγίου. Ὁ ἅγιος εἶχε κατηγορούς καί συκοφάντες. Εἶχε ἐχθρούς πού ἐπιβουλεύονταν τό ἔργο του καί τόν κατηγοροῦσαν καί τόν συκοφαντοῦσαν, ὅτι περιδεύει πόλεις καί χωριά γιά νά ἀποκτήσει φήμη καί νά πετύχει ὑλικά συμφέροντα. Ἀλλά μᾶς κάνει μεγάλη ἐντύπωση τό ὅτι ὁ ἅγιος Κοσμᾶς δέν ἐπιτίθεται μέ πάθος ἐναντίων τῶν κατηγορῶν του, δέν ἐκμεταλλεύεται τήν ἀγάπη τοῦ λαοῦ γιά νά διοργανώσει κίνημα ἐναντίον τους, ὅπως δυστυχῶς τό εἶδαμε νά τό κάνουν σύγχρονοι κληρικοί καί λαϊκοί χριστιανοί· ἀλλά ἀπλᾶ καί ταπεινά καί μέ καλυμμένο τρόπο ἀναφέρεται στίς ἐναντίον του κατηγορίες, γιατί δέν θέλει νά κακολογηθῶν οἱ ἐχθροί του, ἀφοῦ σάν γνήσιος μαθητής τοῦ Χριστοῦ ἔχει

ἀγάπη καί σ' αὐτούς τούς ἐχθρούς του ἀκόμη. Οὔτε χρησιμοποιοῖ κἄν στόν λόγο του ἀπολογητικά ἐπιχειρήματα γιά νά τούς ἀποστομώσει, ἀλλά ἐκθέτει ἀπλᾶ τήν ἀλήθεια μέ τέτοιο τρόπο, ὥστε νά ὠφεληθῶν καί αὐτοί οἱ κατηγοροί του. Ἡ Ἐκκλησία, ἀγαπητοί μου, δέν ἔχει ἀνάγκη τῆς ἀπολογητικῆς μέ τά ἀνθρώπινα λογικά ἐπιχειρήματα της, ἀλλά ἐκθέτει τήν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου καί καλεῖ ὅσους θέλουν νά τήν ζήσουν, ἐφαρμόζοντας τίς εὐαγγελικές ἐντολές.

Ἀνενόχλητος, λοιπόν, ἀπό τά βέλη τῶν ἐχθρῶν του, ὄχι μόνον, ἀλλά καί ὠφελημένος καί δυναμωμένος ἀπό τήν πολεμική τους, πορεύεται ὁ ἅγιος Κοσμᾶς γιά νά συνεχίσει τό ἔργο στό ὁποῖο τόν ἐκάλεσε ὁ Κύριος.

Γ' ΑΠΟ ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΤΟΥ

Δέν θέλω νά τελειώσω, πρὶν σᾶς παραθέσω λίγες σύντομες περικοπές τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ πάνω σέ δύο-τρία θέματα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

1. Κήρυγμα καί λατρεία

Ἐμεῖς οἱ νεώτεροι, ἐπηρεασμένοι ἀπό τούς προτεστάντες, δέν ἀρεσκόμεθα νά κάνομε τό κήρυγμα μέσα στόν Ναό, μπροστά στό Θυσιαστήριο, ὅπου εἶναι ὁ σαρκωμένος Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί ὁ γραπτός λόγος Του. Οἱ νεώτεροι χριστιανοί μας καλοῦνται νά ἀκούσουν κηρύγματα σέ αἵθουσες ἀκόμη δέ καί σέ σπίτια στους λεγομένους «Κύκλους» Ἁγίας Γραφῆς. Ἔτσι, στά νεώτερα χρόνια χωρίστηκε τό κήρυγμα ἀπό τήν λατρεία, ἐνῶ ἡ φυσική του θέση εἶναι νά γίνε-ται σέ λατρευτική ἀτμόσφαιρα. Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, σάν ὀρθόδοξος σέ ὅλα

6. Πρόκειται γιά ὀλόκληρο τό ἀνατολικό τμήμα τῆς ἐπαρχίας Τριγωνίδος τοῦ Νομοῦ Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας ὑπαγόμενο τότε διοικητικῶς στήν Ναύπακτο. — Ἔτσι παρατηρήσουμε ἀπό τόν λόγο αὐτόν τοῦ ἁγίου, ὅτι καί τόν τόπο τῆς καταγωγῆς τους οἱ τότε χριστιανοί τόν ἀνέφεραν ἀπό τήν ἐπισκοπή στήν ὁποῖαν ὑπῆγοντο!

του, τό θεωροῦσε ἀνάγκη τό κήρυγμά του νά τό συνδέσει μέ τήν λατρεία. Ἦταν ὀρθόδοξος ἱεροκήρυκας. Ἔτσι, λοιπόν, μᾶς διασώζεται μιᾶ περικοπή λόγου του, κατά τήν ὁποία, πρὶν ἀπό τό κήρυγμά του, προτρέπει τούς ἱερεῖς νά κάνουν Εὐχέλαιο. Σᾶς τήν παραθέτω:

«Εἶναι πολλοί παπάδες ἐδῶ; Κάνετε τόν κόπο, ἅγιοι ἱερεῖς, νά σηκωθῆτε ἐπάνω νά ἰδῶ, εἶσθε πολλοί; Ἄγιοι ἱερεῖς, μοῦ κάνετε τήν χάριν νά διαβάσουμε ἓνα Εὐχέλαιον νά χρισθοῦν οἱ χριστιανοί ἀδελφοί μας; – Ὅρισμός σου, ἅγιο τοῦ Θεοῦ...

Ἄγιο ἐφημέριε, μοῦ χρειάζονται ἀπόψε νά ἐτοιμάσης εἴκοσι φλυτζάνια καί δυό ὀκάδες λάδι. Χριαλίδια ἔχει τό ἐδικόν μου παιδί⁷ καί σου δίνει. Καί, ἂν θέλῃς, περιπάτησε, παπᾶ μου, εἰς τὰ ὀσπίτια νά μάσης καμμιά δεκαριά ὀκάδες λάδι νά θάνεις διά τό Εὐχέλαιον μιᾶ ὀκά καί τό ἄλλο τό δίνεις τοῦ παπᾶ καί τῆς παπαδιάς καί τό τρώγει. Δέν εἶναι καλά ἔτσι; Τό κάμνεις; – Τό κάμνω, ἅγιο τοῦ Θεοῦ.

Σηκωθῆτε ἀπάνου καί δέκα ἐντόπιοι. Ἀκούσετε: οἱ πέντε νά κάμετε ἀπόψε δεκαπέντε σακκιά καί ἐσεῖς οἱ γυναῖκες νά φέρετε ψωμί καί τό σιτάρι ἀπόψε. Καί ἐσεῖς οἱ πέντε νά σταθῆτε ἐπίτροποι νά τό κόψετε τό ψωμί καί νά τό βάλετε μέσα εἰς τὰ σακκιά καί τό σιτάρι. Τό κάμνετε; – Τό κάμνομεν, ἅγιο τοῦ Θεοῦ. – Ἐσεῖς οἱ ἄλλοι πέντε νά φέρετε πέντε καζάνια νερό ἀπόψε νά ξημερωθοῦν ἔτοιμα, διά νά παρακαλέσωμεν τόν Χριστόν αὔριον νά τὰ εὐλογήσῃ καί νά πάρουν οἱ χριστιανοί διά ἁγιασμόν. Τό κάμνετε; – Τό κάμνομεν, ἅγιο τοῦ Θεοῦ. – Καλά, παιδιά μου, καθήσετε νά τελειώσωμεν καί τὰ ἐπίλοιπα».

Ἔτσι, ὅταν τό κήρυγμα εἶναι ἐνωμένο μέ κάποια λατρευτική πράξη – μέ ἐσπερινό, μέ παράκληση, μέ ἀπόδειπνο, ἢ κάποια ἄλλη λατρεία – τότε εἶναι πιό ἀπολαυστικό, ἔχει ὀρθόδοξο χρωμα. Καί τότε ὁ λαός τόν ἱεροκήρυκα τόν βλέπει ἱεροπρεπέστερα· γι' αὐτό καί τόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό οἱ χριστιανοί τόν ὑποδέχονταν στό χωριό τους πού πήγαινε νά κηρύξει μέ κωδωνοκρουσίες, μέ ἑξαπτέρυγα καί ψαλίσματα ἱερῶν τροπαρίων.

2. Σεβασμός στούς κληρικούς

Ἀλήθεια, πόσο δέ θά ἔκλαιγε, ἂν ζοῦσε σήμερα ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καί ἔβλεπε τό κατάντημα μερικῶν σημερινῶν χριστιανῶν, τάχα ζηλωτῶν, νά βρίζουν τούς ἱερεῖς καί ἀρχιερεῖς... Ὅχι ἔτσι, ὄχι ἔτσι, ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἀδελφοί! Ὁ ἅγιος μας κήρυττε στούς χριστιανούς νά σέβονται τούς κληρικούς καί νά μὴν τούς κατηγοροῦν, ἀκόμη καί ὅταν βλέπουν κάποιες ἀδυναμίες τους. Ἐχομε οἱ ἱερεῖς τόν Κριτή μας, τόν Χριστό. Οἱ λαϊκοί ὄχι, δέν ἐπιτρέπεται νά γίνονται κριτές τῶν κληρικῶν. Σᾶς παραθέτω μιᾶ τέτοια σχετική περικοπή ἀπό τίς Διδαχές τοῦ ἁγίου μας:

«Νά ἀπέχετε, ἀδελφοί μου, οἱ κοσμικοί νά μὴ κατηγορᾶτε τούς παπάδες σας, νά μὴ τούς ὑβρίζετε καί νά μὴ τούς παραμελῆτε, διατί θάνετε φωτιά καί καιέστε, διατί οἱ παπάδες εἶναι ἀνώτεροι καί ἀπό βασιλεῖς, ἀνώτεροι καί ἀπό τούς ἀγγέλους. Ἐγώ, ἀδελφοί μου, ἡ γνώμη μου ἔτσι μέ λέγει νά κάμω· ἐάν ἀπαντήσω ἓνα παπᾶ καί ἓνα βασιλέα, μέ φαίνεται εὐλογον ὅπως τόν παπᾶ νά βάλω νά καθίσῃ ἀνώτερα ἀπό τόν βασιλέα. Καί ἐάν ἀπαντήσω ἓνα παπᾶ καί ἓναν ἄγγε-

7. Ἐννοεῖ στενό πνευματικό του τέκνον, ὑποτακτικό του.

λον, πρωτύτερα θέ νά χαιρετήσω τόν παπᾶ παρά τόν ἄγγελον, διατί, ἀδελφοί μου, εἶναι ἀνώτερος καί ἀπό τήν ἁγίαν Τράπεζαν, ἀνώτερος καί ἀπό τό ἅγιον Ποτήριον, διατί τό ἅγιον Ποτήριον εἶναι ἄψυχον, μά ὁ ἱερεύς μεταλαμβάνει τά Ἰσχυρά Μυστήρια καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τό τίμιον Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καί Θεοῦ. Ἐγώ, ἀδελφοί μου, δέν ἔχω καμμίαν κατηγορίαν νά κάμω τῶν παπάδων, διατί εἶναι παπάδες καί ἔχουν τόν Χριστόν ὅπου τούς παιδεύει καί ὅ,τι σφάλμα κάμουν οἱ παπάδες ἔχει ὁ Χριστός μας ράβδον σιδερένιαν διά αὐτούς».

3. Γιά τήν «Εὐχή»

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός προέτρεπε τούς ἀκροατές του νά προσεύχονται καί μάλιστα νά προσεύχονται μέ τήν λεγομένη «Εὐχή». Ποιά εἶναι αὕτη; Εἶναι μιά σύντομη προσευχή, πού εἶναι παράδοση. Εἶναι, δηλαδή, παραδεδομένη ἀπό τούς ἀποστολικούς χρόνους σέ ἡμᾶς. Εἶναι μιά ὁμολογία πίστεως ἢ «Εὐχή», εἶναι ἕνα μικρό «Πιστεύω». Παλαιότερα, πού οἱ χριστιανοί μας κρατοῦσαν περισσότερο τήν Παράδοση τῆς πίστεως μας, ἔλεγαν συχνά τήν «Εὐχή». Κάτω ἀπό τό σφάγανο τοῦ Τούρκου τυράννου οἱ χριστιανοί Ἕλληνες ἔλεγαν τήν «Εὐχή», γιατί ἦταν καλοί μαθητές τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Καί ἦ γιαγιά παλαιότερα, πιστή καί αὕτη μαθήτρια τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, συμβούλευε τό ἐγγονάκι της: «Πές, παιδάκι μου, πέντε λογάκια στό Θεό». Ποιά εἶναι αὐτά τά πέντε λόγια; Δέν σημαίνει αὐτό μιά προσευχή μέ σύντομα λόγια, ἀλλά σημαίνει τήν προσευχή, τήν «Εὐχή», πού ἔχει, πραγματικά, πέντε λόγια. Μετρήστε: ΚΥΡΙΕ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΕ, ΕΛΕΗΣΟΝ ΜΕ! Αὕτη τήν προσευχή, πού εἶναι, ἐπα-

ναλαμβάνω, μιά σύντομη ὁμολογία πίστεως, τήν συνιστοῦσε θερμά ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Νά τήν λέμε τήν «Εὐχή», ἀγαπητοί μου! Μποροῦμε νά τήν λέμε σέ κάθε καιρό καί σέ κάθε τόπο· καί περπατώντας στόν δρόμο καί καθισμένοι στό λεωφορεῖο καί ξαπλωμένοι στό κρεβάτι. Μποροῦμε νά τήν λέμε καί μέ περισσότερα λόγια, ὅπως ἔτσι τήν συνιστοῦσε ὁ ἅγιος Κοσμᾶς, ἀλλά μποροῦμε καί νά τήν περικόπτουμε σέ δύο μόνο λόγια, στό ΚΥΡΙΕ ΕΛΕΗΣΟΝ, ὅπως ἔτσι τήν ἀκούμε στήν λατρεία μας. Σᾶς παραθέτω μιά σύντομη περικοπή λόγου τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὅπου προτρέπει τούς ἀκροατές του νά λέγουν τήν «Εὐχή».

«Τώρα εἰς τό τέλος σᾶς συμβουλεύω νά κάμετε ὅλοι σας ἀπό ἕνα κομπολόγι, μικροί καί μεγάλοι, ἄνδρες καί γυναῖκες, παιδιά καί κορίτσια καί νά ἔχη ἑκατόν τρία σπυριά καί νά τό κρατῆτε μέ τό ἀριστερόν χέρι καί μέ τό δεξιόν νά σμίγης τά τρία σου δάκτυλα νά κάνης τόν σταυρόν σου καί νά λέγης: “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ καί Λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, διά τῆς Θεοτόκου καί πάντων τῶν Ἁγίων ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλόν καί ἀνάξιον δούλον σου”. Μέσα εἰς τό “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ” θεωρεῖται ἡ ἁγία Τριάς, ὁ Θεός, ἡ ἔνσαρκος οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ μας, ἡ Δέσποινά μας ἡ Θεοτόκος καί πάντες οἱ Ἁγιοί».

Ἄς ὑπακούσουμε, ἀδελφοί, στήν συμβουλή αὕτη τοῦ διδασκάλου μας πατροκοσμᾶ, ἄς συνηθίσουμε νά λέμε τήν «Εὐχή» καί ἄς παραδώσουμε τήν ἱερή αὕτη συνηθεια σάν προίκα στά νέα παιδιά, γιά νά προσεύχονται σωστά, μνημονεύοντας τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μας καί ὁμολογώντας ταπεινά τήν ἁμαρτωλότητά τους λέγοντας τό «Ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλό».

4. Γιά τήν Θεοτόκο

Τέλος, ἀγαπητοί μου, σᾶς λέγω ὀλίγα γιά τήν ἀγάπη τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στήν Παναγία μας, τήν Κυρία μας Θεοτόκο. Καί ἦταν πολύ φυσικό γι' αὐτόν τόν ἀγιορείτη ἱερομόναχο, πού ἔζησε μοναχικά στό μοναστήρι τοῦ Φιλοθέου μέ τήν θαυματουργό Εἰκόνα τήν Παναγία Γλυκοφιλοῦσα, ἦταν πολύ φυσικό, λέγω, νά ἔχει θερμή ἀγάπη στήν Παναγία. Καί αὐτήν τήν εὐλάβεια καί ἀγάπη του στήν Παναγία, πού εἶναι παράδοση τῶν ἀγιορειτῶν, οἱ ὁποῖοι τήν λέγουν «Μανούλα», ἤθελε νά τήν φυτεύσει στους ἀδελφούς χριστιανούς. Ἐνθουσιασμένος κάποτε ἀπό τούς ἀκροατές του τούς εἶπε: «Μπράβο, παιδιά μου, εἶστε στόν κόρφο τῆς Παναγιᾶς!»! Σᾶς παραθέτω ἕνα ἀπόσπασμα ὁμιλίας τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ, στό ὁποῖο φαίνεται ἡ Θεοτοκοφιλία του:

«Νά ἔχετε εὐλάβειαν εἰς ὅλους τούς ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας, ναί, μά περισσότερο νά ἔχετε χίλιες φορές εἰς τήν Δέσποινά μας τήν Θεοτόκον Μαρίαν, διατί ὅλοι οἱ ἅγιοι εἶναι δούλοι τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά ἡ Δέσποινά μας ἡ Θεοτόκος εἶναι Κυρά καί Βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς καί πάσης νοητῆς καί αἰσθητῆς κτίσεως, νά παρακαλῇ διά τάς ἁμαρτίας μας. Ἐπῆρε τήν Θεοτόκον καί τήν ἔκαμε Βασίλισσαν καί ἐτίμησε τό γένος μας. Διά τοῦτο πρέπει καί ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, νά τιμῶμεν τήν Δέσποινά μας τήν Θεοτόκον μέ νηστείες, προσευχές, ἐλεημοσύνες καί μέ καλά ἔργα».

Χριστιανοί μου, νά ἀγαπᾶμε τήν Παναγία! Νά προσευχόμαστε στήν Παναγία! Νά ἀκουμπᾶμε ὅλα μας τά προβλήματα στήν Παναγία. Ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι ἔχουμε Θεοτόκο Μαρία καί Θεοτόκο Ἐκκλησία, μέσα στήν Ὅποία γεννηθήκαμε ἀπό τήν ἁγιασμένη της Κοιλία, τήν ἅγια Κολυμβήθρα, καί μέσα στήν Ὅποία ρουφᾶμε τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ μέ τά ἱερά Μυστήρια.

Τελείωσα τόν ταπεινό μου λόγο γιά τόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό. «Τέλος λόγου τό πᾶν, ἄκουε!»! Χάλασε ἡ ὀρθόδοξη ἀτμόσφαιρα στόν χῶρο μας καί ἔχουμε ἀνάγκη Κοσμάδων Αἰτωλῶν, γιά νά μᾶς τήν ξαναφτιάξουν. Ἐχουμε ἀνάγκη ταπεινῶν ἱερομονάχων μέ σωστή πατερική παιδεία, μέ ἀσκητικό φρόνημα καί βίωμα καί μέ σωστή ἐκκλησιολογία σάν τόν Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό ἱερομονάχων ζηλωτῶν, πού θά πετάξουν — κατά τό «δρομοῦνται καί οὐ κοπιᾶσουσι» τοῦ Ἡσαΐα — σέ βουνά καί σέ λαγκαδία, σέ μικροπόλεις καί μεγαλουπόλεις γιά νά κηρύξουν τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας μας στόν ἀκατήχητο λαό μας. Ἐχουμε ἀνάγκη Κοσμάδων Αἰτωλῶν!...

Ἀλλά καί σεῖς, ἀγαπητοί μου χριστιανοί, προσέξτε! Μή φεύγετε ἀπό τήν γραμμή τοῦ πατρο-Κοσμᾶ, πού τά κύρια σημεῖα τῆς διδασκαλίας του σᾶς παρουσίασα στήν ὁμιλία μου αὐτή. Εὐχομαι καί εὐχηθεῖτε ὁ φορέυς τῆς ὀρθοδόξου Παραδόσεως, ἅγιος ἱερομόναχος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, νά μιλήσει δυνατά στίς ψυχές τῶν νεοελλήνων, ὅπως μίλησε δυνατά καί θερμά στίς ψυχές τῶν σκλαβωμένων πατέρων καί ἀδελφῶν μας, ΑΜΗΝ.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΦΟΡΑ ΤΩΝ ΠΥΡΚΑΪΩΝ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΥΡΚΑΪΕΣ

Ἀγαπητοί μου Συμπρεσβύτεροι Πατέρες Ἱερεῖς,

1. Αὐτές τίς ἡμέρες, πού ἡ συμφορά τῆς πυρκαϊᾶς ἔπληξε τόν τόπο μας, φανῆτε καλοί ποιμένες τοῦ πονεμένου λαοῦ σας καί σταθῆτε κοντά του. Νά τόν δυναμώνετε μέ ἐνισχυτικά καί παρηγορητικά λόγια καί νά τοῦ στηρίζετε τήν πίστη στόν Χριστό καί τήν Παναγία μας. Ἀναστείλετε τίς ἀδελείες σας, γιατί εἶναι ἀνεπίτρεπτο γιά τόν Ἱερέα νά ζητάει ἀναψυχή, ὅταν τό ποίμνιό του πάσχει καί ὑποφέρει. Φανῆτε, ξαναλέω, καλοί ποιμένες τοῦ λαοῦ σας καί μήν τόν ἀφήνετε μόνο του στόν πόνο του.

2. Ἄν στήν Ἑνορία σας συνέβηκε ἡ συμφορά τῆς πυρκαϊᾶς καί ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού στεροῦνται τό καθημερινό τους φαγητό, θά ἀναλάβει ἡ Ἐκκλησία, ὡς καλή Μητέρα, νά τοὺς θρέψει. Ἐντελλόμεθα νά δηλώσετε τό συντομώτερο στήν Ἱερά Μητρόπολη τόν ἀριθμό τῶν τοιούτων ἀνθρώπων τῆς Ἑνορίας σας καί θά σᾶς στέλνουμε ἐμεῖς ὕλικά φαγητῶν, γιά νά τά μαγειρεύουν κάποιες ἢ κάποια γυναίκα τῆς Ἑνορίας σας. Ἄν δέν σᾶς βρῖσκεται τέτοια γυναίκα γιά τό μαγεύμα τῶν τροφῶν, θά ἀναλάβει ἡ Ἱερά Μητρόπολη νά στέλνει καθημερινῶς στήν Ἑνορία σας ἕτοιμο μαγειρεμένο φαγητό. Εἰδοποιῆστε μας σύντομα. Παρακαλοῦμε γιά τήν αὐθήμερόν τήρηση τῆς ἐντολῆς τῆς παρουσίας Ἐγκυκλίου.

Ἐπίσης ἐνημερώστε μας ἐγγράφως ἀπό ποιές ἄλλες ἀνάγκες πάσχει τό ποίμνιό σας.

3. Πέραν τῆς ἀτομικῆς σας προσευχῆς γιά τοὺς Χριστιανούς τῆς Ἑνορίας σας, καθορίσατε ἕνα βραδυνό, πού ἐσεῖς κρίνετε, γιά νά κάνετε μαζί μέ τόν λαό σας Παράκληση στήν Ὑπεραγία Θεοτόκο γιά τήν ἐνίσχυση τῆς πίστεως του καί τήν ἀποτροπή νέας συμφορᾶς. Στό τέλος τῆς Παράκλησης θά διαβάσετε ἀπό τό Εὐχολόγιο καί τήν εὐχή τῆς ἀνομβρίας· ἄν δέν ἔχετε τήν εὐχή αὐτή, ζητήστε την ἀπό τήν Ἱερά Μητρόπολη ἢ ἀπό τοὺς κατά τόπον Ἀρχιερατικούς.

Καλό νέο ἐκκλησιαστικό ἔτος (ἡ 1η Σεπτεμβρίου εἶναι ἡ πρώτη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους) μέ θερμή ἀγάπη στόν Χριστό καί μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας καί χωρίς φωτιές ἢ ἄλλα παρόμοια κακά.

Εὐχεσθε καί ὑπέρ ἐμοῦ. – Μέ ἀγάπη Χριστοῦ,

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

Δημητσάνα - Μεγαλόπολη

26 Αὐγούστου 2007

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΥΡΚΑΪΕΣ

Ἀδελφοί μου Χριστιανοί,

Μέ τήν Ἐγκύκλιό μου αὐτή χύνω καί ἐγώ μαζί σας τόν πόνο μου γιά τό κακό πού συνέβηκε στήν πατρίδα μας, ἀλλά καί στήν περιοχή μας ἰδιαίτερα, μέ τήν καταστροφή πού μᾶς ἔφεραν οἱ πυρκαϊές.

1. Τί εἶναι αὐτά τά πράγματα, Χριστιανοί μου, πού συμβαίνουν στά χρόνια αὐτά καί στίς ἡμέρες αὐτές πού ζοῦμε; Στήν ἐπαρχία μας δέν μᾶς ἀπέμεινε τίποτε ἄλλο γιά νά καυχηθοῦμε παρά ἡ ὁμορφιά τῆς φύσης, ἡ πυκνή βλάστηση καί τά ψηλά δέντρα τῶν δασῶν μας! Τώρα ὅμως, σέ μεγάλη ἔκταση, χάσαμε αὐτή τήν ὁμορφιά μας, χάσαμε αὐτόν τόν παράδεισό μας, καί εἶναι οἰκτρό τό θέαμα πού ἀντικρύζουμε στά κατακαμένα χωριά μας!...

Τί ὠραῖο πού ἔκανε ὁ Θεός τόν κόσμο, μέ πόσες ὁμορφιές τόν στόλισε Αὐτός, καί πόσο ἀσχημο τόν ἔκανε καί τόν κάνει ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων!... Γιατί, ναί, τήν συμφορά αὐτή, πού ζοῦμε τίς μέρες αὐτές, μᾶς τήν ἔφερε ἡ κακία μερικῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεός μᾶς ἔκανε γιά νά νοικοκυρεύουμε τήν φύση καί νά τήν φυλάγουμε καί οἱ ἀνθρωποὶ βάζουν φωτιά καί τήν καίουν. Ἀλλά τό κακό θά τό πληρώσουμε πολύ ἀκριβά καί τώρα καί ἀργότερα. Γιατί ἡ ἴδια ἡ φύση θά μᾶς ἐκδικηθεῖ γιά τό κακό πού τῆς κάνουν οἱ κακοποιοί μέ τίς πυρκαϊές, ἀφοῦ ὅλοι ξέρουμε πόσο ἀναγκαῖα γιά τήν ζωή μας εἶναι τά δέντρα καί ἡ βλάστηση.

Τό δέ ἀκόμη μεγαλύτερο κακό εἶναι ὅτι ἀπό τίς πυρκαϊές τῶν τελευταίων ἡμερῶν εἴχαμε καί θύματα, χάθηκαν ἀνθρώπινες ζωές.

2. Ἀδελφοί μου, θέλω νά σᾶς δηλώσω ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι κοντά στόν πόνο τοῦ λαοῦ τῆς. Καί ἐγώ ὁ Ἐπίσκοπος καί ὅλοι οἱ καλοί ἱερεῖς τῆς Μητροπόλεως σκεπτόμαστε τήν καταστροφή τοῦ τόπου μας καί παρακαλοῦμε τήν Παναγία μας μέ τό παντοδύναμό Της Χέρι νά σταματήσῃ τό κακό καί νά μῆν ἔχουμε συνέχεια. Σᾶς παρακαλῶ, ὅταν σᾶς καλοῦν ὁ Ἱερέας σας, μέ τό κτύπημα τῆς καμπάνας, γιά νά κάνετε ὅλοι μαζί εἰδική δέηση στόν Χριστό καί τήν Παναγία γιά παύση τῶν πυρκαϊῶν καί γιά βροχή, νά πηγαίνατε. Πρέπει δέ νά προσευχόμαστε ὄχι μόνο γιά τόν δικό μας τόπο, ἀλλά καί γιά ὅλους τούς συναθρώπους μας, ὅπου καί ἂν βρίσκονται καί ὑποφέρουν ἀπό τό ἴδιο κακό τῶν πυρκαϊῶν.

Ἐπίσης, παρακαλῶ, νά δηλώσετε στόν ἱερέα τοῦ χωριοῦ σας, ἂν ὑπάρχουν γέροντες ἐγκαταλελειμμένοι, πού δέν ἔχουν τό φαγητό τῆς ἡμέρας, καί θά ἀναλάβει ἡ Μητρόπολη τήν φροντίδα νά τοὺς τρέφει. Ἀκόμη, παρακαλῶ, νά εἴστε σέ ἐπιφυλακή καί ἂν διαπιστώσετε ἀπό μακρὰ νέο κίνδυνο πυρκαϊᾶς – μὴ γένοιτο Χριστέ! – σέ συνεννόηση μέ τίς τοπικές ἀρχές καί τόν ἱερέα νά συγκεντρωθεῖτε ὅλοι στήν πλατεία, γιά νά σκεφθεῖτε τί νά κάνετε γιά τήν ἀποτροπή τοῦ κακοῦ.

Εὔχομαι νά μὴ ξανασυμβοῦν πιά φωτιές ἢ ἄλλα παρόμοια κακά.

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Κυριακή Γ' Ματθαίου, 5 Αυγούστου 2007

ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

1. Μπήκαμε, αδελφοί μου Χριστιανοί, μπήκαμε στον μήνα Αύγουστο, πού τον λέμε Θεομητορικό μήνα, γιατί όλο αυτό τον μήνα γιορτάζουμε ιδιαίτερα την Παναγιά μας. Καί την τελευταία ακόμη μέρα του μηνός, 31 Αυγούστου, έχουμε γιορτή της Παναγίας. Στο μέσον του μηνός, 15 Αυγούστου, γιορτάζουμε την πιο μεγάλη γιορτή της Παναγίας μας, την Κοίμηση της Θεοτόκου, πού την λέμε «Τό Πάσχα του καλοκαιριού»! Καί την γιορτή αυτή της Παναγίας μας την υποδεχόμαστε με προσευχή και με νηστεία. Κάθε βράδυ θά γίνεται Παράκληση στην Ένορσία σας, πού σ'ας παρακαλώ νά πηγαίνετε. Καί ακόμη τον Δεκαπενταύγουστο νηστεύουμε με νηστεία χωρίς λάδι. Αυτά τά δυό, Χριστιανοί μου, ή προσευχή και ή νηστεία έχουν μεγάλη δύναμη. Όπως μ'ας είπε σήμερα ό Χριστός στό Εύαγγέλιο, αυτά τά δύο βγάζουν ακόμη και φωλιασμένα δαιμόνια από άνθρωπο.

2. Άλλά με την εὐκαρία πού θυμήθηκα τό σημερινό Εύαγγέλιο, θέλω, αδελφοί μου, νά κάνω δύο ἐρωτήματα πάνω σ' αυτό. Ένας πατέρας, μ'ας ἔλεγε σήμερα τό Εύαγγέλιο, δυστυχημένος πατέρας, πού εἶχε ἕνα δαιμονισμένο παιδί, πήγε στον Χριστό και εἶπε τον πόνο του. Καί εἶπε του Χριστοῦ ὅτι πήγε στους μαθητές Του νά θεραπεύσουν τό παιδί του, ἀλλά οἱ μαθητές δέν μπόρεσαν νά τό θεραπεύσουν. Καί ρωτάω τώρα ἐγώ: Ποῦ ἦταν ὁ Χριστός και δέν τον βρήκε ὁ δυστυχημένος πατέρας και ἀναγκάστηκε γι' αυτό νά πάει στους μαθητές Του γιά τό πρόβλημά του και ὄχι σ' Αὐτόν τον ἴδιο; Ὁ Χριστός, ἀγαπητοί μου, ἀπουσίαζε! Ἦταν πάνω στό ὄρος Θαβώρ, ὅπου μεταμορφώθηκε. Τί ὥραία πού ἦταν ἐκεῖ! Ἀφοῦ ὁ Πέτρος, πού εἶδε αυτό τό ὥραίο θέαμα του μεταμορφωμένου Χριστοῦ, εἶπε: «Χριστέ, τί καλά πού εἶναι νά μείνουμε ἐδῶ γιά πάντα»! Ἄλλά ὁ Χριστός δέν του ἔκανε αυτή την χάρη. Γιατί, σάν Θεός πού εἶναι, γνώριζε ὅτι στην πεδιάδα, κάτω ἀπό τό ὄρος, εἶναι ὁ δυστυχημένος πατέρας, πού ζήταγε βοήθεια γιά τό ταλαίπωρο παιδί του. Γι' αυτό και ἄφησε τό Θαβώρ και κατέβηκε κάτω στην ἀνθρώπινη δυστυχία. Βλέπετε, Χριστιανοί μου, τί καλό Χριστό πού έχουμε; Ένα Χριστό, πού εἶναι κοντά στον ἀνθρώπινο πόνο μας και στή μιζέρια μας. Καί οἱ ἅγιοι Πατέρες μ'ας λένουν ὅτι τό νά βοηθοῦμε τον πάσχοντα ἀδελφό μας, βλέποντάς τον σάν εἰκόνα του Χριστοῦ, και νά κάνουμε τον καλό Σαμαρείτη σ' αὐτόν, εἶναι θεάρεστο ἔργο και τό καταλογίζει ὁ Χριστός γιά την σωτηρία μας.

3. Καί ἕνα ἄλλο ἐρώτημα θέλω νά κάνω πάνω στό σημερινό Εύαγγέλιο. Γιατί ὁ Χριστός μ'ας εἶπε σήμερα στό τέλος του Εύαγγελίου ὅτι θά Τόν θανατώσουν και θά Τόν σταυρώσουν; Τί σχέση ἔχει αυτό με τό σημερινό Εύαγγέλιο; Ἐχει σχέση: Σ'ας εἶπα, Χριστιανοί μου, ὅτι ὅσα λέγει σήμερα τό Εύαγγέλιο ἔγιναν ἀμέσως μετά ἀπό την Μεταμόρφωση του Χριστοῦ. Ἄλλά ἡ Μεταμόρφωση του Χριστοῦ ἔγινε λίγο διάστημα πρίν ἀπό την Σταύρωσή Του. Γιατί αυτό; Γιά νά μή νομίσουν οἱ μαθητές Του ὅτι πάσχει ἀπό ἀδυναμία, γι' αυτό προηγείται ἡ Μεταμόρφωση, πού τον ἀποδεικνύει Θεό, και ἔτσι φαίνεται ὅτι πάσχει κατά τό θέλημά Του. Ἔτσι τό λέει και τό Κοντάκιο της ἑορτής: «Ἴνα ὅταν σέ ἴδωσι σταυρούμενον τό μέν πάθος νοήσωσιν ἐκούσιον». Με αυτά, λοιπόν, πού σ'ας λέγω συνδέεται στενά ἡ Μεταμόρφωση του Χριστοῦ με την Σταύρωσή Του, γι' αυτό ἀκριβῶς και αὔριο της Μεταμορφώσεως λέγομε την Καταβασία «Σταυρόν χαράξας Μωσῆς». Καί τότε θά γιορτάσουμε τό Πάθος του Χριστοῦ, με τό ὅποιο συνδέεται ἡ Μεταμόρφωση; Θά τό γιορτάσουμε στίς 14 Σεπτεμβρίου, την ἡμέρα του Σταυροῦ, πού εἶναι σάν την Μεγάλη Παρασκευή. Τό ξέρετε, Χριστιανοί μου, ὅτι ἀπό αὔριο της Μεταμορφώσεως ἀρχίζει μία Τεσσαρακοστή; Πάρετε μολύβι και μετρήστε: 5 Αυγούστου μέχρι 14 Σεπτεμβρίου εἶναι σαράντα μέρες. Γι' αυτό μήν παραξενεύετε ὅταν και ἄλλα Εύαγγέλια των κοντινῶν Κυριακῶν θά ἀκοῦτε νά λένε γιά τό Πάθος του Χριστοῦ. Εἶναι γιά τον λόγο πού σ'ας εἶπα παραπάνω. Βλέπετε, Χριστιανοί μου, πόσο ὥραία και σοφά, θεόπνευστα δηλαδή, συνέδεσαν οἱ ἅγιοι Πατέρες μας τίς ἑορτές πού ἑορτάζουμε! Τί ὁμορφη και βαθειά πίστη πού έχουμε! Σ' αυτή γεννηθήκαμε, σ' αυτή μεγαλώσαμε και αυτή νά δώσουμε ὡς προίκα στά παιδιά μας.

Σ'ας εὐχομαι καλή Παναγιά!

Μέ πολλές εὐχές

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΚΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

1. Σήμερα, αγαπητοί μου Χριστιανοί, γιορτάζουμε τήν μεγάλη Δεσποτική γιορτή, τήν Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ. Στήν γιορτή αὐτή φαίνεται καθαρά ἡ Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Πάνω στό ὄρος Θαβώρ, μπροστά στους τρεῖς Μαθητές, τόν Πέτρο, τόν Ἰάκωβο καί τόν Ἰωάννη, ἔλαμψε τό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ σάν τόν ἥλιο καί τά ρούχα του ἔγιναν ἄσπρα, σάν τό φῶς.

Αὐτή ἡ λάμψη τοῦ Χριστοῦ στό Θαβώρ εἶναι ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ καί γι' αὐτή τήν δόξα ἔχουμε πλαστεῖ, ἀδελφοί μου Χριστιανοί. Ναί! Ὁ Θεός, ἀδελφοί μου, ἔκανε τόν ἄνθρωπο γιά νά μετέχει καί αὐτός στήν θεία δόξα. Καί ὅτι αὐτό εἶναι ἀλήθεια φαίνεται ἀπό τό ὅτι οἱ Μαθητές τοῦ Χριστοῦ πάνω στό Θαβώρ εἶδαν καί αὐτοί τήν δόξα Του. Ἔρα ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλασμένος γι' αὐτό ἀκριβῶς: Γιά νά μετέχει στήν δόξα τοῦ Χριστοῦ, γιά νά γεύεται τό θεῖο Του μεγαλεῖο.

2. Ἔτσι ἦταν στήν ἀρχή, αγαπητοί μου. Ὁ ἄνθρωπος στόν Παράδεισο εἶχε στενή κοινωνία μέ τόν Θεό. Ἔβλεπε τό Φῶς Του καί γινόταν καί αὐτός φωτεινός καί ἦταν ἀπόλυτα εὐτυχισμένος. Μέ τήν ἁμαρτία του ὁμοῦς ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τήν κοινωνία αὐτή μέ τόν Θεό, γιατί ἔπραττε τά σκοτεινά ἔργα τῆς ἁμαρτίας. Καί ἔρχεται τώρα ἡ μεγάλη γιορτή τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Χριστοῦ, πού πάνω στό Θαβώρ, σάν σέ νέο παράδεισο, ὁ ἄνθρωπος βλέπει τό θεϊκό μεγαλεῖο Του καί γίνεται λαμπρός καί νοιώθει ἀπόλυτα εὐτυχισμένος, ἀφοῦ ὁ Πέτρος εἶπε τοῦ Χριστοῦ νά μείνουν ἐκεῖ γιά πάντα! Αὐτό εἶναι τό μεγάλο νόημα τῆς μεγάλης αὐτῆς γιορτῆς, πού γιορτάζουμε σήμερα, αγαπητοί μου Χριστιανοί! Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ ἐκφράζει τόν σκοπό γιά τόν ὁποῖο ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ σαρκώθηκε καί ἦρθε ἀνάμεσά μας. Ἦρθε ἀνάμεσά μας γιά νά μᾶς ἐπαναφέρει στήν πρώτη, τήν παραδείσια δόξα καί εὐτυχία μας. Γι' αὐτό, ἐπειδή ἡ Μεταμόρφωση ἀποτελεῖ καί τήν ἀποκατάσταση τοῦ ἀνθρώπου στό «ἀρχαῖον κάλλος», στήν πρώτη του ὁμορφιά, γι' αὐτό λέγω, εἶναι καί ἡ τελευταία Δεσποτική ἑορτή τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Γιατί πρέπει νά ξέρουμε ὅτι ὁ μήνας Αὐγούστος, πού γιορτάζουμε τήν Μεταμόρφωση, εἶναι ὁ τελευταῖος μήνας καί ἡ 1η Σεπτεμβρίου εἶναι ἡ πρωτοχρονιά τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους.

3. Ἐνα ἄλλο σπουδαῖο θέλω νά σᾶς πῶ τώρα, αγαπητοί μου Χριστιανοί. Κοιτᾶτε τήν εἰκόνα τῆς Μεταμόρφωσης. Βλέποντες πάνω στό Θαβώρ τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ οἱ Μαθητές Του ἔπεσαν κατά γῆς. Γιατί; Γιατί δέν τό ἄντεξαν. Τούς ἦρθε ἀπ' ἔξω τό Φῶς αὐτό. Δέν τό εἶχαν λάβει ἀκόμη οἱ ἴδιοι. Οἱ Μαθητές δέν ἔλαβαν ἀκόμη τήν Πεντηκοστή τους. Γι' αὐτό καί ἀπό τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ στό Θαβώρ ἔλαβαν ὅσο μπορούσαν· τό πολύ δέν τό ἄντεξαν καί ἔπεσαν κάτω. Ὅπως τό λέει ὠραῖα τό Ἀπολυτίκιο τῆς ἑορτῆς, οἱ Μαθητές στό Θαβώρ εἶδαν τήν Δόξα τοῦ Χριστοῦ «καθώς ἠδύναντο»! Ὅσο μπορούσαν, δηλαδή. Ἡ, ὅπως τό λέει πάλι τό Κοντάκιο τῆς ἑορτῆς, οἱ Μαθητές στό Θαβώρ εἶδαν τήν θεία Δόξα «ὡς ἐχώρου»! Ὅσο ἦταν δυνατόν στήν κατάσταση πού ἦταν νά τήν δοῦν. Ἐνῶ, ἀντίθετα, διαβάζουμε γιά τόν ἅγιο Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ, ὅπως καί γιά πολλούς ἁγίους μας, ὅτι ἔβλεπαν συνέχεια τήν λάμψη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί αὐτή ἡ λάμψη εἶναι τό Θαβώριο Φῶς. Εἶναι τό Ἅγιο Πνεῦμα. Καί οἱ ἅγιοί μας εἶναι λουσιμένοι σ' αὐτό τό Φῶς, γι' αὐτό καί τούς παριστάνουμε μέ φωτιστέφανο.

4. Καί ἡμεῖς, ἀδελφοί μου Χριστιανοί, λάβαμε τό Θεῖο Φῶς μέ τό Βάπτισμά μας. «Φώτισμα» λέγεται τό Βάπτισμα. Ἀλλά τό χάνουμε αὐτό τό Φῶς, γιατί δέν εἶναι καθαρά τά ἔργα μας. Σέ ἀκάθαρτη καρδιά δέν μπορεῖ νά κατοικήσει τό Ἅγιο Πνεῦμα. Γι' αὐτό, ἄς κάνουμε ἀγώνα, Χριστιανοί μου, νά καθαρίσουμε τήν ψυχή μας ἀπό τίς κακές ἐπιθυμίες, ἄς πᾶμε νά ἐξομολογηθοῦμε καί νά ἀρχίσουμε μιά νέα ζωή κάνοντας τό θέλημα τοῦ Χριστοῦ μας. Ἄν τό κάνουμε αὐτό, ἄν καθαρίσουμε, δηλαδή, τήν καρδιά μας ἀπό τά ἁμαρτωλά μας πάθη, καί πράττουμε σταθερά τό θεῖο θέλημα, τότε θάρθει ὁ Χριστός νά κατοικήσει μέσα μας καί θά νοιώθουμε πολύ εὐτυχισμένοι καί φωτεινοί καί λαμπροί ἀπό τό Θαβώριο Φῶς Του. Σᾶς τό εὐχομαι ὁλόκαρδα καί εὐχηθεῖτε καί σεῖς τό ἴδιο γιά μένα.

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
Κυριακή ΙΑ΄ Ματθαίου, 12 Αυγούστου 2007

ΑΣ ΣΥΓΧΩΡΟΥΜΕ ΓΙΑ ΝΑ ΣΥΓΧΩΡΕΘΟΥΜΕ

1. Αγαπητοί μου Χριστιανοί, πρέπει νά πονᾶμε γιά τά ἁμαρτήματα πού κάναμε καί νά παρακαλᾶμε τό Χριστό νά μᾶς τά συγχωρέσει. Νά λέμε τακτικά: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησέ με» καί «Ὑπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς». Ἀλλά στό σημερινό Εὐαγγέλιο ὁ Χριστός μας, ἀδελφοί μου, μᾶς εἶπε ἕναν εὐκολο τρόπο γιά νά συγχωρεθοῦν τά ἁμαρτήματά μας. Καί ὁ τρόπος αὐτός εἶναι νά συγχωροῦμε καί ἐμεῖς αὐτούς πού μᾶς ἔφταιξαν. Καί εἶναι τόσο πολύ σημαντικό αὐτό, ἀδελφοί μου, ὥστε ὁ Χριστός τό ἔθεσε ὄρο αὐτό γιά τήν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας. Γιατί μᾶς εἶπε σήμερα: «Ἄν δέν συγχωρέσετε τά ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων, οὔτε καί ὁ Θεός θά συγχωρέσει καί τά δικά σας ἁμαρτήματα»!

Λοιπόν, ἀδελφοί μου, τό βρήκαμε! Τά ἁμαρτήματα πού κάναμε ὅταν ἤμασταν μικρά παιδιά, αὐτά πού κάναμε ὅταν μεγαλώσαμε καί συνεχίζουμε ἀκόμη καί κάνουμε, ὅλα μας τά ἁμαρτήματα συγχωροῦνται μέ τό νά μήν κρατᾶμε κακία σ' αὐτόν πού μᾶς ἐβλαψε καί μᾶς πίκρανε, ἀλλά νά τόν συγχωροῦμε.

2. Βλέπετε, καλοί μου, πόσο εὐκολη ἔκανε ὁ Χριστός τήν σωτηρία μας; Μέ ἕνα «συγχωρῶ» τόν ἄλλο γιά ὅ,τι κακό μᾶς ἔκανε, συγχωροῦνται τά ἁμαρτήματά μας. Τό εἶπε ὁ Χριστός σήμερα στό Εὐαγγέλιο· καί ὅ,τι λέει ὁ Χριστός εἶναι ἀλήθεια καί γίνεται ὅπως ὅποτε. Ἡ σωτηρία μας ἐξαρτᾶται ἀπό τήν καλή μας σχέση μέ τόν ἄλλο καί τήν ἀγάπη μας σ' αὐτόν. Ὁραῖα τό λέγουν αὐτό οἱ ἅγιοι Πατέρες: «Ἡ σωτηρία μας ἢ ἡ καταδίκη μας ἐξαρτᾶται ἀπό τόν πλησίον μας»! Ἄν τά ἔχουμε καλά μ' αὐτόν σωζόμαστε· ἄν τόν ἐχθρευόμαστε κολαζόμαστε.

Ἄς χοροπηθήσουμε ἀπό χαρά, ἀδελφοί μου, γιατί ὁ Χριστός σήμερα στό Εὐαγγέλιό Του μᾶς ἔδειξε ὠραῖο καί εὐκολο δρομάκι γιά νά συγχωρεθοῦν ἀπό τόν Θεό τά ἁμαρτήματά μας. Καί τό δρομάκι αὐτό καί ἡ ὁδός αὐτή γράφει: Νά συγχωροῦμε καί ἐμεῖς τά ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων!

3. Ἀλλά μερικοί λένε: «Ἦν δέν τόν συγχωρῶ. Δέν μπορῶ νά τόν συγχωρήσω. Μοῦ ἔκανε κακό. Μέ κατηγορήσε, μέ πρόσβαλε καί μέ συκοφάντησε. Ἦν δέν τόν συγχωρῶ»!...

Ἀδελφοί μου, τό Εὐαγγέλιο πάλι σήμερα μᾶς ἔδωσε καί ὠραῖο λόγο γιά νά εἴμαστε συγχωρητικοί στούς συνανθρώπους μας. Μᾶς εἶπε νά σκεπτόμαστε τό πόσο ἔνοχοι εἴμαστε ἐμεῖς στό Θεό· τό πόσες παραβάσεις στόν Νόμο τοῦ Θεοῦ κάναμε ἐμεῖς καί ὅμως ὁ Θεός μᾶς τά συγχωράει ὅλα. Αὐτά πού μᾶς ἔφταιξαν οἱ ἄλλοι εἶναι τίποτε μπροστά σ' αὐτά πού ἁμαρτάνουμε ἐμεῖς στόν Θεό. Τό κακό πού μᾶς ἔκαναν οἱ ἄλλοι τό παριστάνει σήμερα τό Εὐαγγέλιο μέ «ἕκατό δηνάρια». Ἐνῶ τά δικά μας ἁμαρτήματα στό Θεό εἶναι «μύρια τάλαντα». Καί ἄλλο εἶναι νά φταῖμε στόν Θεό καί ἄλλο νά φταῖμε σέ ἄνθρωπο. Λοιπόν: Ἀφοῦ ὁ Θεός συγχωράει τά δικά μας πολλά καί μέγала ἁμαρτήματα, τά «μύρια τάλαντα», γιατί ἐμεῖς νά μή συγχωρέσουμε τά «ἕκατό δηνάρια», αὐτό τό μικρό πού μᾶς ἔκανε ὁ ἄλλος;

Χριστιανοί μου, πρέπει νά μάθουμε νά εἴμαστε συμπαθητικοί στά πταίσματα τῶν ἄλλων σέ μᾶς. Εἶναι μεγάλο μάθημα αὐτό καί χαρά σέ ὅποιον τό ἔμαθε, γιατί ἀνέβηκε πολύ ψηλά. Ἄς σκεπτόμαστε ὅτι καί αὐτός πού μᾶς ἔφταιξε, εἶναι καί αὐτός Εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, εἶναι καί αὐτός παιδί τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά ἔχει καί αὐτός μέσα του τό σαράκι, πού λέγεται ἁμαρτία. Αὐτό τό ἴδιο σαράκι τῶν ἄλλων καί ἡμεῖς, γιατί ὅλοι μας εἴμαστε πεπτωκότες στό κακό. Καί ἀφοῦ, λοιπόν, ὅλοι μας εἴμαστε ἁμαρτωλοί, ἀφοῦ ὅλοι μας «χορεύουμε στό ἴδιο ταψί», πού λέμε λαϊκά, ἄς συγχωρᾶμε ὁ ἕνας τόν ἄλλο γιά νά μᾶς συγχωρέσει καί ὁ Χριστός τά ἁμαρτήματα πού κάναμε. Καί ὅχι μόνο γι' αὐτό, ἀλλά νά συγχωρᾶμε ὁ ἕνας τόν ἄλλον καί γιά νά φτιάξουμε μιᾶ καλή καί ὁμορφη κοινωνία. Πραγματικά! Τί ὠραῖα πού εἶναι ἡ κοινωνία, ὅταν οἱ ἄνθρωποι τῆς δέν ἔχουν ἐχθρότητες καί εἶναι συγχωρητικοί ὁ ἕνας στόν ἄλλο; Τέτοια κοινωνία εἶναι παράδεισος.

Καλή Παναγιά. Μέ πολλές εὐχές καί ἀγάπη Χριστοῦ,
† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας.

ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΚΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ ΜΑΣ

1. Σήμερα, αγαπητοί μου φιλέοργοι Χριστιανοί, γιορτάζει η Μάνα μας Παναγία. Καί όταν στο σπίτι γιορτάζει η μάνα, γιορτάζει και όλη η οικογένεια. Σήμερα, λοιπόν, γιορτάζει όλη η Έκκλησία, η ιερή μας αυτή Οικογένεια, γιατί εορτάζει η Κυρία του Οίκου μας, η Θεοτόκος Μαρία. Σήμερα, αγαπητοί μου, είναι τό «Πάσχα του καλοκαιριού», όπως τό είπαν, γιατί σήμερα έχουμε τήν μεγαλύτερη Θεομητορική εορτή, τήν Κοίμηση τής Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

1. Τό ὄνομα τής Παναγίας εἶναι ΜΑΡΙΑ. Ἐξήντα δύο ἐρμηνεῖες ἔχουν δοθεῖ γιά τό τί σημαίνει τό ὄνομα αὐτό τής Παναγίας μας. Εἶναι ἐρμηνεῖες ὥραϊες ὅσο καί περιεργες. Νά σᾶς ἀναφέρω μία ἀπ' αὐτές. Τό «Μαρία», λένε, εἶναι ἀπό τό λατινικό «μάρια», πού σημαίνει «θάλασσα». Ἡ Παναγία, λοιπόν, κατά τήν ἐρμηνεία αὐτή, εἶναι θάλασσα, εἶναι πέλαγος χαρίτων. Ἐμεῖς, ἄν ἔχουμε καμμία ἀρετή, αὐτή εἶναι σταγόνα, ἀλλά ἡ Παναγία εἶναι θάλασσα, εἶναι ὠκεανός χαρίτων. Καί ἄς πᾶμε, λοιπόν, Χριστιανοί μου, ἄς πᾶμε νά κολυμπήσουμε σ' αὐτή τήν θάλασσα τῶν χαρίτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἄς πᾶμε νά δροσιστοῦμε στήν Παναγία μας καί νά λουστοῦμε στά καθάρια ρεύματά Της. Ἀλλά ἡ καλύτερη ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος ΜΑΡΙΑ ἢ ΜΑΡΙΓΙΑΜ, ὅπως τό λέει λαμπρότερα ὁ Εὐαγγελιστής Λουκάς, εἶναι νά ποῦμε ὅτι αὐτό εἶναι ἀπό τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ στήν Παλαιά Διαθήκη «ΓΙΑΧΒΕ». Καί ἀφοῦ τό Γιαχβέ σημαίνει «Κύριος», ἄρα καί τό Μαριγιάμ ἢ Μαρία σημαίνει «Κυρία». Ἔτσι ἀρεσκόταν νά ὀνομάζει τήν Παναγία ὁ ἅγιος Νεκτάριος. Καί μάλιστα Τῆς μιλοῦσε καί στόν πληθυντικό. «Σᾶς παρακαλῶ, Κυρία», Τῆς ἔλεγε. Καί ὅταν Αὐτή τοῦ ἐμφανιζόταν, πάλι Τῆς ἔλεγε: «Σεῖς, Κυρία;».

2. Τό Μυστήριο τής Παναγίας, ἀδελφοί μου, ἐκφράζει ὅλη τήν πίστη μας. Γι' αὐτό καί λέμε σ' Αὐτήν: «Χαῖρε τῶν δογμάτων αὐτοῦ (δηλαδή, τοῦ Χριστοῦ) τό κεφάλαιον!» Ἀλλά καί ὅσο νά σπουδάσουμε τό Μυστήριο αὐτό τής Θεοτόκου Μαρίας, δέν μποροῦμε νά τό μάθουμε ποτέ, γι' αὐτό καί ἡ Ἰδία ἡ Παναγία μᾶς λέγει: «Μή ἐρεῦνα τά βάθη τῆς Θεοτοκολογίας μου!» Γευόμαστε ὅμως καλύτερα τό Μυστήριο τής Παναγίας μέ τό νά Τήν ἀγαπᾶμε καί νά μιλάμε γλυκά σ' Αὐτήν μέ τήν προσευχή. Χριστιανοί μου, νά ἀγαπᾶμε τήν Παναγία μας, τήν λατρευτή μας Αὐτή Κυρία, καί νά προσευχόμαστε σ' Αὐτήν. Τήν ἀγάπη μας δέ στήν Παναγία νά τήν ἔχουμε πάνω ἀπ' ὄλες τίς ἀγάπες. Γι' αὐτό καί Τῆς λέμε: «Χαῖρε στοργή», δηλαδή, «Χαῖρε ἀγάπη», «πάντα πόθον νικῶσα», πού εἶσαι πάνω ἀπό ὄλες τίς ἀγάπες.

3. Ὅπωςδήποτε ἡ προσευχή μας πρέπει νά περνάει ἀπό τήν Παναγία. Ὅπως ὁ Χριστός γιά νᾶρθει ἀνάμεσά μας πέρασε ἀπό τήν Παναγία, ἔτσι καί ἡ προσευχή μας, γιά νά φτάσει στό Χριστό, πρέπει νά περάσει ἀπό τήν Παναγία. Γι' αὐτό καί στήν Ἐκκλησία ὅταν λέμε διάφορα αἰτήματα στό τέλος αὐτῶν προσθέτουμε: «Τῆς Παναγίας ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας». Γιατί ἀναφέρουμε στό τέλος τήν Παναγία; Γιατί αὐτά τά αἰτήματα πού εἶπαμε τά δίνουμε σ' Αὐτήν, γιά νά τά δώσει Αὐτή στόν Χριστό καί νά πραγματοποιηθοῦν. Θυμηθεῖτε, Χριστιανοί μου, τό πρῶτο θαῦμα τοῦ Χριστοῦ στήν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας. Ὅπως τό εἶπε καθαρά ὁ Χριστός, δέν ἦταν ἡ ὥρα τότε νά γίνει τό θαῦμα. Ἀλλά, ἐπειδή τό ζήτησε ἡ Παναγία, ἐπειδή τό εἶπε ἡ Παναγία, ἔγινε τό θαῦμα καί τό νερό στόν γάμο ἐκεῖνο ἔγινε γλυκό κρασί. Πραγματικά, ὅπως τό εἶπε κάποιος, «ἡ Παναγία “ἀναγκάζει” τόν Θεό νά κάμει θαῦμα καί ἄς μήν εἶναι ἡ ὥρα νά γίνει τό θαῦμα!»

4. Ἀγαπητοί γονεῖς, πού ἀγωνιάτε καί τρέμετε γιά τά παιδιά σας! Δώστε σ' αὐτά, σάν προίκα καί σάν κληρονομιά ἱερή, τήν ἀγάπη στήν Παναγία. Μάθετέ τα, ἀπό τώρα πού εἶναι μικρά, μάθετέ τα, λέγω, νά προσεύχονται σ' Αὐτήν καί νά Τῆς λένε ἐλεύθερα – ὅπως τό παιδί μιλάει στήν μάνα – ὅ,τι θέλουν. Θά σᾶς εὐγνωμονοῦν ἀργότερα, γιατί τούς δώσατε τόν πιό μεγάλο γλυκασμό καί ἀσφάλεια στήν ζωή τους. – Εὐχομαι ἡ Παναγία μας νά φυλάγει καί νά προστατεύει ὅλους μας: Τήν πατρίδα μας καί ὅλο τόν κόσμο· καί ἰδιαίτερα νά φυλάγει καί νά προστατεύει ἀπό κάθε κακό τήν νέα γενεά, τήν χρυσή μας νεολαία, ΑΜΗΝ.

Μέ πολλές εὐχές,

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας.

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Κυριακή ΙΒ' Ματθαίου, 19 Αυγούστου 2007

ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΚΑΛΟΥΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ!

1. Θά παρακαλέσω, αδελφοί μου Χριστιανοί, νά ακούσετε μία λεπτή παρατήρηση πού θά κάνω στό σημερινό ἅγιο Εὐαγγέλιο. Γιά ἕναν ἄνθρωπο μᾶς εἶπε σήμερα τό Εὐαγγέλιο, πού πλησίασε τόν Χριστό καί Τόν ρώτησε τί νά κάνει γιά νά κερδίσει τήν αἰώνια ζωή. Ὅπως ἀποδεικνύεται καί ἀπό τά παρακάτω, πρέπει νά ἦταν πολύ καλός αὐτός ὁ ἄνθρωπος γιά νά κάνει τέτοιο ἐρώτημα στόν Χριστό. Καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός τοῦ εἶπε ὅτι, ἂν θέλει νά κερδίσει τήν αἰώνια ζωή νά ἐφαρμόζει τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, τίς δέκα ἐντολές πού ἔδωσε στό Μωυσή. Δέκα εἶναι τά δάκτυλα τῶν χειρῶν μας, δέκα εἶναι καί οἱ ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Καί ὅπως, Χριστιανοί μου, δέν κόβουμε ἕνα δάκτυλό μας, ἔτσι οὔτε καί μία ἐντολή τοῦ Θεοῦ δέν πρέπει νά παραβαίνομε.

Καί τί λένε οἱ δέκα αὐτές ἐντολές τοῦ Θεοῦ; Λένε νά μή φονεύουμε, νά μή μοιχεύουμε, νά μήν κλέβουμε, νά μήν ψευδομαρτυροῦμε, νά σεβόμαστε τούς γονεῖς μας καί νά ἀγαπᾶμε τόν πλησίον μας σάν τόν ἑαυτό μας. Τί ὠραία πού θά ἦταν ἡ κοινωνία μας, ὅταν ὅλοι ἐφαρμόζαμε αὐτές τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ! Δέν θά χρειάζόταν οὔτε νά κλειδώναμε τά σπίτια μας, γιατί δέν θά ὑπῆρχαν κλέφτες, ἀφοῦ ἡ ἐντολή τοῦ Θεοῦ λέει «οὐ κλέψεις»!

2. Ὁ ἄνθρωπος γιά τόν ὁποῖο μᾶς μιλάει σήμερα τό Εὐαγγέλιο, αδελφοί μου, εἶπε στόν Χριστό ὅτι ἀπό τά νιάτα του ἐφαρμόζει τίς ἐντολές αὐτές τοῦ Θεοῦ. Μπράβο, ἄνθρωπε! Ὅπως σοῦ τό εἶπε καί ὁ Χριστός θά κληρονομήσεις τήν αἰώνια ζωή. Φτάνουν αὐτά πού κάνεις. Ἀλλά τί τοῦ ἤρθε, Χριστιανοί μου, τί τοῦ ἤρθε, λέγω, τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ τότε καί ζήτησε πράγματα παραπάνω ἀπό τήν δύναμή του; «Σέ τί ἀκόμα ὑστερῶ;», λέει στόν Χριστό. Καλό ἦταν βέβαια αὐτό πού εἶπε, ἀλλά γιά νά κάνει κανεῖς ἕνα πνευματικό ἄλμα καί νά φθάσει ψηλότερα ἀπό ἐκεῖ πού εἶναι, πρέπει νά ἔχει καί τήν δύναμη νά τό κάνει τό ἄλμα αὐτό. Καί τό ἂν ἔχει τήν δύναμη αὐτή θά τοῦ τό πεί ὁ γιατρός του, δηλαδή, ὁ πνευματικός του πατέρας, πού ξέρει τήν πνευματική του κατάσταση. Ἀλλά ὁ ἄνθρωπος αὐτός, γιά τόν ὁποῖο μιλάμε, οὔτε μαθητής τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἦταν, οὔτε καί τοῦ Χριστοῦ μαθητής, γιά νά ποῦμε ὅτι εἶχε ἀκούσει ὑψηλά πνευματικά μαθήματα καί γνώριζε, λοιπόν, τόν τρόπο γιά νά πάει ψηλά. Ἦθελε νά φτάσει ψηλότερα, ἀλλά δέν εἶχε προϋποθέσεις γιά ψηλότερα. Ἐκανε τό ἄλμα εἰς ὕψος μόνος του, χωρίς τήν βοήθεια πνευματικοῦ καί τελικά ἔφαγε τά μούτρα του! Γιατί ὁ Χριστός τοῦ εἶπε: Ἀφοῦ ζητᾶς τά παραπάνω καί τά τέλεια, πούλησε τά ὑπάρχοντά σου καί δῶσε τα ὅλα στούς πτωχοῦς! Ὅταν ἄκουσε τόν λόγο αὐτόν ὁ ἄνθρωπος αὐτός λυπήθηκε, μελαγχόλησε καί «ἀπῆλθε»!... Ἐφυγε, δηλαδή, ἀπό τόν Χριστό!...

Τί καλά πού θά ἦταν, Χριστιανοί μου, ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά τό σταμάταγε τό θέμα του στό πρῶτο σκαλί, στό πρῶτο ἐρώτημα πού ἔκανε καί ἔφτανε αὐτό γιά τήν σωτηρία του. Μέ τήν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, πού ἔκανε ἀπό τά νιάτα του, θά κέρδιζε τήν αἰώνια ζωή. Ἀλλά πῶς τά ἔκαμε, πῶς τά μπερδεψε, μέ τό ἄλμα πού πῆγε νά κάνει, καί τά ἔχασε ὅλα.

3. Ὑπάρχουν καί σήμερα τέτοιοι τύποι Χριστιανῶν, πού εἶναι καλοί μέν ἄνθρωποι, ἀλλά κάπως μπερδεμένοι στίς ἀναζητήσεις τους, ὅπως συνήθιζε νά λέγει ὁ μακαριστός πατήρ Πορφύριος, νάχουμε τήν εὐχή Του. Σ' αὐτούς ἔχω νά πῶ τά ἑξῆς: Ἀνθρωπέ μου, τήρησε τά βασικά: Νά κάνεις τήν προσευχή σου, νά ἀνάβεις τό καντηλάκι σου, νά πηγαίνεις στήν Θεία Λειτουργία, νά διαβάζεις κανένα βίο ἁγίου καί τότε, καλέ μου ἄνθρωπε, φέρε μου ἕνα χαρτάκι νά σοῦ τό ὑπογράψω ὅτι πᾶς πολύ καλά: μέ αὐτά πού κάνεις θά κερδίσεις τήν αἰώνια ζωή. Τά περισσότερα ἄφησέ τα νά ἔρθουν μόνα τους ἀπό τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ. Καί ὅταν σοῦ ἔρθουν ἐπιθυμίες γι' αὐτά τά περισσότερα, κουβέντιασέ τα μέ ἕναν ἅγιο παπούλη, πού ξέρει τίς μεθοδεῖες τοῦ πονηροῦ καί θά σέ προφυλάξει ἀπό κακοποιές. Σᾶς εὐχομαι, αδελφοί μου, καί εὐχηθεῖτε καί σεῖς τό ἴδιο καί γιά μένα, νά μᾶς φυλάει ὁ Θεός ἀπό τίς μεθοδεῖες τοῦ Διαβόλου, ὁ ὁποῖος γι' αὐτό ἀκριβῶς λέγεται «πλεονέκτης», ἐπειδή μᾶς πολεμᾶει καί ἀπό τά «δεξιά» καί μέ καλούς, δηλαδή, λογισμούς.

Μέ πολλές εὐχές καί ἀγάπη Χριστοῦ

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας.

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Κυριακή Γ' Ματθαίου, 26 Αυγούστου 2007

ΟΙ ΚΑΚΟΙ ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Τό σημερινό Εὐαγγέλιο, ἀγαπητοί μου Χριστιανοί, μιλάει γιά κάποιο γαιοκτήμονα, πού φύτευσε ἕνα ἀμπέλι καί τό περιποιήθηκε καί τό ἐνοίκιασε σέ γεωργούς γιά νά τό φροντίζουν καί νά εἶναι καρποφόρο.

1. Ποιό εἶναι αὐτό τό ἀμπέλι; Εἶναι ὁ Ἰσραηλιτικός λαός, στόν ὁποῖον ὁ Θεός ἔδωσε τόν Νόμο Του καί τόν εὐλόγησε μέ Πατριάρχες καί Προφῆτες· ὄχι τάχα ὅτι ὁ Θεός κάνει διακρίσεις καί προτιμᾷ ιδιαίτερα ἕνα ἔθνος περισσότερο ἀπό τά ἄλλα, ἀλλά ἐξέλεξε τόν Ἰσραήλ μέ τόν σκοπό νά γίνει ἱεραπόστολος στά ἔθνη, νά γίνει ἕνα προζύμι, γιά νά ζυμωθεῖ τό ἀλεύρι ὅλου τοῦ κόσμου. Δηλαδή, ὁ Θεός ἐξέλεξε τόν Ἰσραήλ καί ἔδωσε σ' αὐτόν τόν Νόμο Του ἐπειδή νοιαζόταν γιά τήν σωτηρία ὅλου τοῦ κόσμου. Τό κακό ὅμως, ἀδελφοί μου, εἶναι ὅτι ὁ Ἰσραήλ παρεξήγησε τήν κλήση του αὐτή, πού τοῦ δημιουργοῦσε μία μεγάλη ἱεραποστολική ὑποχρέωση, καί ὑπερηφανεύθηκε καί νόμισε ὅτι αὐτός εἶναι τάχα ὁ περιούσιος λαός, ὁ ἀνώτερος ἀπό ὅλα τά ἄλλα ἔθνη. Καί γι' αὐτό, γιά τήν ὑπερηφάνειά του αὐτή, ἔγινε ὁ χειρότερος ἀπό ὅλα τά ἄλλα ἔθνη. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἀπό παλαιά παρουσιάζει τόν Θεό νά παραπονεῖται γιά τήν συμπεριφορά αὐτοῦ τοῦ λαοῦ καί νά λέει: *«Εἶχα ἕνα ἀμπέλι πάνω σέ εὐφορη βουνοπλαγιά. Τό ἔσκαψα καί τό καθάρισα ἀπό τά λιθάρια καί τό φύτευσα μέ ἐκλεκτά κλήματα. Καί περίμενα νά κάνει ὠραία σταφύλια, ἀλλά ἐκεῖνο ἔκανε ξυνοστάφυλα»* (Ἡσ. 5,1-2). Γι' αὐτό, ἀγαπητοί μου, ἐπειδή αὐτό τό ἀμπέλι δέν ἔφερε καλούς καρπούς, ἐπειδή, δηλαδή, ὁ Ἰσραηλιτικός λαός δέν ἐξεπλήρωσε τόν σκοπό του, γι' αὐτό καί τόν ἀπέρριψε ὁ Θεός. Ἀκούστε τί λέγει παρακάτω ἡ θρηνωδία τοῦ Θεοῦ: *«Καί τώρα θά σᾶς πῶ τί πρόκειται νά κάνω στό ἀμπέλι μου. Θά βγάλω τόν φράκτη του καί θά μποῦνε ζωντανά νά τό βοσκήσουν. Θά γκρεμίσω τόν τοῖχο του, ὥστε νά ποδοπατηθεῖ. Θά ἀφήσω νά φυτρώσουν μέσα του ἀγκάθια καί τριβόλια καί θά προστάξω τά σύννεφα νά μή ρίξουν πάνω του βροχή»* (Ἡσ. 5,5-6).

2. Ἀλλά αὐτή ἡ ἀποτυχία τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἀγαπητοί μου, ὅπως μᾶς λέγει τό σημερινό Εὐαγγέλιο, ὀφείλεται στούς κακούς του ποιμένες. Τί ποιμένες πού ἦταν αὐτοί!... Παλιοποιμένες. Συμφεροντολόγοι καί κακοποιοί ποιμένες. Γιατί μᾶς εἶπε τό Εὐαγγέλιο σήμερα ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἀμπελώνα, δηλαδή ὁ Θεός, ἔστειλε τούς δούλους του σ' αὐτούς τούς γεωργούς, γιά νά πάρουν τό μερίδιό του ἀπό τόν ἀμπελώνα. Ἔστειλε, δηλαδή, τούς προφῆτες του στόν Ἰσραηλιτικό λαό, γιά νά δοῦν τήν πίστη του καί τήν ἀγάπη του πρὸς Αὐτόν. Καί οἱ θρησκευτικοί καί πολιτικοί ἄρχοντες τοῦ Ἰσραήλ, ἄλλον μὲν ἀπό τούς προφῆτες τοῦ Θεοῦ τόν ἔδειραν, ἄλλον τόν σκότωσαν καί ἄλλον τόν λιθοβόλισαν. Καί ὅταν γιά δεύτερη φορά ἔστειλε ὁ Θεός καί ἄλλους δούλους του, ἔκαναν καί σ' αὐτούς τά ἴδια. Ναί! Οἱ θρησκευτικοί καί πολιτικοί ποιμένες τοῦ Ἰσραήλ ἦταν προφητοκτόνοι. Τελευταῖα, μᾶς λέγει τό σημερινό Εὐαγγέλιο, ὁ κύριος τοῦ ἀμπελώνα, δηλαδή ὁ Θεός, ἔστειλε σ' αὐτούς τούς γεωργούς τό παιδί του, κάνοντας τήν σκέψη ὅτι «θά σεβαστοῦν τό παιδί μου». Ἀλλά ἐδῶ εἶναι πού οἱ κακοί αὐτοί γεωργοί ἔδειξαν τήν ὄλη τους κακία. Γιατί, ὅταν εἶδαν τόν γιό τοῦ οἰκοδεσπότη, ὄρμησαν ὄλοι μαζί ἐναντίον του, τόν ἔπιασαν, τόν ἔβγαλαν ἔξω ἀπό τό ἀμπέλι καί τόν σκότωσαν. Καί πραγματικά, ἔτσι δέν ἔγινε, ἀγαπητοί μου Χριστιανοί; Δέν εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ γραμματεῖς καί οἱ φαρισαῖοι μαζί μέ τούς ἀρχιερεῖς σταύρωσαν τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό; Ὡστε λοιπόν οἱ κακοί γεωργοί τοῦ ἀμπελώνα, γιά τούς ὁποίους μᾶς μίλησε σήμερα τό Εὐαγγέλιο, δέν εἶναι μόνο προφητοκτόνοι, ἀλλά καί θεοκτόνοι.

3. Ἀλλά γιατί διαβάστηκε αὐτό τό Εὐαγγέλιο σήμερα; Γιατί πᾶμε γιά τήν γιορτή τοῦ Σταυροῦ, στίς 14 Σεπτεμβρίου, πού εἶναι σάν τήν Μεγάλη Παρασκευή. Ἦδη ἀπό καιρό ἔχουμε ἀκούσει τίς Καταβασίες *«Σταυρόν χαράξας»*. Καί σάν προετοιμασία, λοιπόν, γιά τήν γιορτή αὐτή ἀκούμε Εὐαγγέλια σχετικά μέ τόν θάνατο τοῦ Χριστοῦ. Ἄς μή λησμονοῦμε ποτέ, ἀδελφοί μου, ὅτι ὁ Χριστός σταυρώθηκε γιά μᾶς, ὅτι ἔχυσε τό Αἷμα Του γιά τήν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας.

Μέ πολλές εὐχές,

† Ὁ Μητροπολίτης Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας.

ΠΑΤΕΡΙΚΑ ΚΗΡΥΓΜΑΤΑ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

(Σέ συνέχειες)

Στήν ὁμιλία μου αὐτή, ἀγαπητοί μου ἀκροατές, θά παρουσιάσω σέ συνέχειες μέ ὄση δυνατή ἀπλότητα μπορῶ, μία ὡραία ὁμιλία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, πού ἀσχολεῖται μέ τό μεγάλο θέμα: *Χριστολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*. Ὅτι, δηλαδή, ἡ Παλαιά Διαθήκη εἶναι καί αὐτή, ὅπως καί ἡ Καινή Διαθήκη, βιβλίον τοῦ Χριστοῦ. Πραγματικά, ὅπως θά μᾶς τό ἀποδείξει ὁ ἱερός πατέρας στήν ὁμιλία του, ἡ Παλαιά Διαθήκη δέν προφητεύει ἀπλῶ τόν ἐρχομό τοῦ Μεσσία, ἀλλά καί διαγράφει ὄλο τό πρόσωπό του, ὄλη τήν ζωή καί τήν δράση του.

Ἡ ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ πατρός ἐπιγράφεται *Κατά Ἰουδαίων καί Ἐθνικῶν περί τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ* καί εὐρίσκεται στήν ἐλληνική σειρά τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne στόν τόμ. 48 στήλ. 817 καί ἐξῆς.¹ Τό ἀκροατήριον τῆς ὁμιλίας αὐτῆς ἦταν ἀπλό καί ποικίλο. Ὅπως λέγει ὁ ἅγιος πατέρας, ἀποτελεῖτο ἀπό δούλους, ἀπό ὑπηρέτριες, ἀπό χῆρες γυναῖκες, ἀπό ἐμπόρους, ἀπό ναῦτες καί ἀπό ἀγρότες. Καί ὅμως εἶναι νά θαυμάζει κανεῖς ὅτι σ' αὐτό τό ἀπλό ἀκροατήριό του ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀναπτύσσει ἕνα τόσο σπουδαῖο θεολογικό θέμα, πού γιά τήν σπουδαιότητά του, γιά πρώτη φορά ἐφέτος ἀπετέλεσε ἰδιαίτερο μάθημα στήν Θεολογική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, στό Τμήμα τῆς Κοινωνικῆς Θεολογίας.

Στήν ὁμιλία πού θά παρουσιάσουμε ὁ ἱερός Χρυσόστομος θά ἀποδείξει καί στούς Ἰουδαίους καί στούς Ἕλληνας ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός. Τό θεωρεῖ δέ «ἀγῶνα» τό

ἔργο του αὐτό καί λέγει ὅτι «ποιήσομαι τόν ἀγῶνα πρὸς Ἑλληνας πρῶτον», δηλαδή θέλει νά ἀποδείξει πρῶτον στούς εἰδωλολάτρες ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός. Ἀπορεῖ ὅμως ὁ Χρυσόστομος ἀπό πού νά ἀρχίσει τόν λόγο του πρὸς τούς εἰδωλολάτρες περί τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, γιατί ἂν τούς πεῖ ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ὁ δημιουργός τοῦ κόσμου, ὅτι αὐτός ἔκτισε τόν οὐρανό, τήν γῆ καί τήν θάλασσα δέν θά τό παραδεχθοῦν. Ἄν πάλι τούς πεῖ ὅτι ὁ Χριστός μᾶς ἀνοίξε τόν παράδεισο καί μᾶς χάρισε τά αἰώνια ἀγαθά, ὅχι μόνο δέν θά θέλουν οἱ εἰδωλολάτρες νά ἀκούσουν ἕνα τέτοιο λόγο, ἀλλά καί θά γελάσουν. Ἀπορεῖ ὁ Χρυσόστομος ἀπό πού νά ἀρχίσει τόν λόγο του πρὸς τόν εἰδωλολάτρη γιά νά τοῦ ἀποδείξει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός.

Θά ἀρχίσει λέγει τόν λόγο του ἀπό μία κοινή βάση, πού τήν δέχονται ὄλοι, καί ἡμεῖς καί αὐτοί. Καί ἡ βάση αὐτή, τήν ὁποία κανεῖς δέν μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ, εἶναι ὅτι «τό τῶν Χριστιανῶν γένος ὁ Χριστός ἐφύτευσε». Πραγματικά, οἱ Χριστιανοί ἔχουν τήν ἀρχή τους ἀπό τόν Χριστό. Αὐτό, λέγει ὁ Χρυσόστομος, καί τό ὅτι ὄλες τίς Ἐκκλησίες τῆς οἰκουμένης τίς ἱδρυσε ὁ Χριστός, δέν τό ἀρνεῖται κανεῖς εἰδωλολάτρης, γι' αὐτό, λέγει, ἀπό αὐτή τήν βάση θά ἀρχίσουμε τόν λόγο μας πρὸς τούς εἰδωλολάτρες γιά νά τούς ἀποδείξουμε ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός. Τούς ἐρωτοῦμε, λοιπόν: Εἶναι δυνατόν νά εἶναι ἀπλός ἄνθρωπος ὁ Χριστός, ὅταν ἡ διδασκαλία του ἐξαπλώθηκε παντοῦ σέ τόσο σύντομο διάστημα; Καί μάλιστα ἐξαπλώθηκε σέ ἀνθρώπους πού εἶχαν τόση κακία καί τούς ζητοῦσε ἡ διδασκαλία αὐτή νά ἐφαρμόσουν

1. Στήν Σειρά Ἑπαντα Ἁγίων Πατέρων (ΑΑΠ), Ἰ. Χρυσοστόμου Λόγοι, ἡ ὁμιλία εὐρίσκεται εἰς τόμ. 3, 558Α - 583Α.

τόσο δύσκολα πράγματα; Και τό άλλο: Τό ότι ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἐξαπλώθηκε χωρίς τήν χρήση τῶν ὄπλων, χωρίς χρήματα καί στρατεύματα, ἀλλά μέ ἔνδεκα μόνο ἀνθρώπους – τούς ἀγίους Ἀποστόλους – ἀνθρώπους ἄσημους, ἀπλοῦς, ἀγραμμάτους, πτωχοῦς, κακοντυμένους καί ξυπόλυτους. Καί πέτυχε ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ νά ξεριζώσῃ κακά εἰδωλολατρικά ἦθη, πού γιά χρόνια πολλά εἶχαν ριζώσῃ βαθιά καί νά φυτεύσῃ ἄλλα χρηστά ἦθη. Πέτυχε νά κάνει βάρβαρους ἀνθρώπους νά φιλοσοφοῦν καί γιά τήν παρούσα ζωή καί γιά τήν μέλλουσα ζωή. Τό βλέπουμε αὐτό σέ βάρβαρα ἔθνη, πού ἐνῶ πρῶτα ἦταν ἀγριώτερα καί ἀπό τούς λύκους, ἀφοῦ δέχθησαν τήν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἔγιναν ἡμερώτερα καί ἀπό τά πρόβατα καί φιλοσοφοῦν γιά ἀθανασία καί γιά ἀνάσταση καί γιά ἀπόρρητα ἀγαθά. Τό ἐντυπωσιακό πάλι εἶναι ὅτι ὄχι μόνον ἀπλοί ἀνθρώποι, οὔτε μόνον ἄρχοντες, ἀλλά καί βασιλεῖς ἔχουν ὑποταχθεῖ στήν πίστη τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ.

Πῶς ἐξηγοῦνται αὐτά; Αὐτά ἐξηγοῦνται μέ τό νά δεχθοῦμε ὅτι ὁ Χριστός, πού ἔχει τοιαύτη διδασκαλία εἶναι Θεός.

Ἀλλά ὁ Χρυσόστομος ἔχει καί ἓνα ἄλλο δυνατό ἐπιχείρημα γιά τήν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, πού ἰσχύει ὄχι μόνο γιά τούς εἰδωλόλατρους, ἀλλά καί γιά τούς Ἰουδαίους καί μάλιστα ἰδιαίτερα γι' αὐτούς. Τό ἐπιχείρημα εἶναι τό ὅτι ἡ ζωή τοῦ Χριστοῦ προφητεύθηκε καί προδιαγράφηκε προτοῦ ἀκόμη νά γεννηθεῖ στά βιβλία αὐτῶν πού τόν σταύρωσαν. Καί γιά νά μήν ἔχετε ὑποψίες γι' αὐτά πού θά πῶ, λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, θά ἀνοιξῶ ἐδῶ μπροστά σας τά βιβλία τῶν Ἰουδαίων καί θά ἐρευνήσω ἀπό τίς Γραφές καί θά ἀποδείξω τήν ζωή τοῦ Χριστοῦ προφητευμένη στά βιβλία αὐτά. Καί ἀρχίζει τώρα ὁ ἱερός πατέρας νά παραθέτει περικοπές ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη, πού μιλάνε γιά τόν Μεσσία καί οἱ ὁποῖες ἀνταποκρίνονται πλήρως πρός τήν

ζωή τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶπε ὁμως στόν πρόλογο τῆς ὁμιλίας του ὁ ἱερός πατέρας ὅτι δέν θά κουράσῃ τό ἀκροατήριό του – ἀφοῦ μάλιστα εἶναι καί ἀπλό – μέ μακρές παραθέσεις καί ἐρμηνεῖες, ὥστε νά ἀκουστεῖ εὐκολα καί εὐχάριστα ὁ λόγος του καί γιά νά τά συγκρατήσουν οἱ ἀκροατές στήν μνήμη τους. Παραθέτουμε τίς περικοπές καί τά χωρία αὐτά, πού μᾶς λέγει ὁ ἱερός πατέρας καί παρακαλοῦμε νά προσεχθοῦν ἰδιαίτερα καί μάλιστα, ἂν εἶναι δυνατόν, νά ἀπομνημονευθοῦν, γιατί μέ τά χωρία αὐτά θά φανεῖ καθαρά ὅτι ἡ Παλαιά Διαθήκη ὁμιλεῖ γιά τόν Χριστό, ὅτι ἡ Καινή Διαθήκη «κρύβεται στήν Παλαιά», ὅπως εἶχε πει ὁ ἱερός Αὐγουστίνος. Καί αὐτό τελικά, τό νά προφητευθεῖ, δηλαδή, ἡ μορφή τοῦ Μεσσία πολὺ πρὶν νά γεννηθεῖ καί νά ἀνταποκριθοῦν ἀπόλυτα οἱ προφητεῖες μέ τήν ζωή τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως τήν γράφουν τά Εὐαγγέλια, αὐτό, ὅπως λέγει ὁ Χρυσόστομος, ἀποδεικνύει ὄχι μόνον ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ πραγματικός Μεσσίας, ἀλλά καί τήν θεότητά Του.

Ἀρχίζουμε, λοιπόν, τίς παραθέσεις τῶν Μεσσιακῶν χωρίων καί τῶν περικοπῶν πού κάνει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη.

1. Ἡ Παλαιά Διαθήκη λέγει ὅτι ὁ Θεός θά γίνῃ ἀνθρώπος. Καί ὁ πρῶτος πού τό εἶπε αὐτό καθαρά, λέγει ὁ Χρυσόστομος, εἶναι ὁ προφήτης Ἰερεμίας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι αὐτό τό εἶπε ὁ Βαρούχ, ἀλλά ἐπειδή τό βιβλίον τοῦ Βαρούχ ἀνήκε στήν συλλογή τοῦ Ἰερεμίου, γι' αὐτό καί ὁ Χρυσόστομος τόν λόγο τοῦ Βαρούχ τόν λέγει ὡς λόγο τοῦ Ἰερεμίου. Ὁ Βαρούχ, λοιπόν, λέγει κάπου στό βιβλίον του: «Οὗτος ὁ Θεός ἡμῶν – αὐτός εἶναι ὁ Θεός μας! –, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρός αὐτόν. Ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδόν ἐπιστήμης καί ἔδωκεν αὐτήν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ». Ποιά εἶναι ἡ «ἐπιστήμη», πού ἔδωσε ὁ Θεός στόν Ἰσραήλ; Εἶναι, ὅπως ἐρμηνεύει ἀλλοῦ ὁ

Χρυσόστομος, ² ὁ Νόμος, ὁ Δεκάλογος. Για ποιόν μιλάει ἐδῶ ὁ Βαρούχ; Μιλάει γιὰ τόν Θεό, πού ἔδωσε τήν Νομοθεσία του στόν Μωυσῆ στό ὄρος Σινᾶ. Ἀλλά ἀκοῦστε τί λέγει ἀμέσως παρακάτω ἢ περικοπή: «Μετά ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καί τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη» (Βαρ. 3,36-38). Στήν γῆ ὅμως φανερώθηκε καί συναναστράφηκε μέ τούς ἀνθρώπους ὄχι ὁ Πατέρας Θεός, ἀλλά ὁ Υἱός Του, ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἄρα ὁλόκληρο τό χωρίο τοῦ Βαρούχ ἀναφέρεται στόν Χριστό, τόν ἀληθινό Θεό, ὅπως τόν λέγει – Οὗτος ὁ Θεός ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρός αὐτόν – καί ὁ ὁποῖος ἔδωσε τόν Νόμο στόν Ἰσραήλ, «ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδόν ἐπιστήμης καί ἔδωκεν αὐτήν Ἰακώβ», ὅπως λέγει τό χωρίο μας. Στόν λόγο αὐτόν τοῦ Βαρούχ, πού παρέθεσε ὁ Χρυσόστομος, δέν προφητεύεται μόνον ἡ σάρκωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀλλά μᾶς λέγει ὅτι αὐτός ἔδωσε στήν Παλαιά Διαθήκη τόν Δεκάλογο στό Ἰσραήλ. Ἄρα ὁ Ἰησοῦς Χριστός καί πρὶν ἀπό τήν σάρκωσή Του ὑπῆρχε· καί αὐτός ὀρουσε στήν Παλαιά Διαθήκη. Εἶναι πολύ ὠραῖος ἐδῶ αὐτός ὁ λόγος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «Δείκνυσι (τό χωρίο τοῦ Βαρούχ) ἐνταῦθα ὅτι καί πρό τῆς παρουσίας τῆς ἐνσάρκου πάντα ὁ Χριστός ὠκονόμει καί πάντα αὐτός ἔπραττε, νομοθετῶν, προνοῶν, κηδόμενος, εὐεργετῶν» (MPG 48,815). Παρακαλοῦμε τό χωρίο αὐτό νά ἀπομνημονευθεῖ, γιατί εἶναι σποδαιότατο· ἀποτελεῖ δόγμα πίστεως.

2. Ἄλλος προφήτης στήν Παλαιά Διαθήκη μᾶς λέγει ὄχι μόνον ὅτι θά σαρκωθεῖ ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ὅτι καί θά γεννηθεῖ ἀπό Παρθένο. Πραγματικά, ὁ προφήτης Ἡσαΐας εἶχε πει: «Ἰδοῦ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καί τέξεται υἱόν καί καλέσουσι τό

ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ» (7,14),³ ὄνομα πού σημαίνει ὅτι «ὁ Θεός εἶναι μαζί μας». Ὁ Ἡσαΐας ἀκόμη γιά νά δείξει ὅτι πραγματικά καί ὄχι φανταστικά ὁ Θεός θά σαρκωθεῖ, λέγει παρακάτω: «Πρὶν ἢ γινῶναι τό παιδίον ἀγαθόν ἢ κακόν ἀπειθεῖ πονηρία τοῦ ἐκλέξασθαι τό ἀγαθόν» (7,16). Πραγματικά, μέ τήν ἔκφραση «πρὶν ἢ γινῶναι τό παιδίον ἀγαθόν ἢ κακόν» ἐκφράζεται ἡ τέλεια ἀνθρώπινη φύση τοῦ μέλλοντος νά γεννηθεῖ Ἐμμανουήλ, γιατί παρομοιάζεται καί αὐτός σάν ὅλα τά μικρά παιδιά, πού στήν μικρή τους ἡλικία δέν κάνουν διάκριση καλοῦ καί κακοῦ.⁴

3. Ἀκόμη ὁ προφήτης Ἡσαΐας προφητεύει καί τήν ἐκ τοῦ οἴκου Δαυῖδ καταγωγή τοῦ Μεσσία, γιατί λέγει: «Ἐξελεύσεται ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί καί ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναθήσεται καί ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτόν πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καί συνέσεως, πνεῦμα βουλήs καί ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καί εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ ἐμπλήσει αὐτόν» (11,1-3). Ἀπό τήν περικοπή αὐτή τοῦ Ἡσαΐου φαίνεται ὅτι ὁ Μεσσίας θά κατάγεται ἀπό τήν γενεά τοῦ Δαυῖδ, γιατί ὁ Ἰεσσαί, γιά τόν ὁποῖο λέγει ὁ στίχος μας «ἐξελεύσεται ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί», ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Δαυῖδ. Ἀλλά θά πρέπει νά ποῦμε καί νά τονίσουμε ὅτι ὑπό τήν «ράβδο», πού λέγει ὁ Ἡσαΐας («ἐξελεύσεται ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί»), νοεῖται ἀσφαλῶς ὁ Μεσσίας καί ὄχι ξύλο («ράβδος»)! Καί ἀσφαλῶς δέν νοεῖται ξύλο, γιατί τό χωρίο λέγει στήν συνέχεια «ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτόν πνεῦμα σοφίας καί συνέσεως». Ὅσο καί ἂν εἶναι ἀνόητος κάποιος, λέγει ὁ Χρυσόστομος, δέν θά μπορεῖ νά δεχθεῖ ὅτι ἡ Χάρη ἦλθε στό ξύλο! Ἄρα τό παραπάνω χωρίο τοῦ Ἡσαΐου ἀναφέρε-

2. MPG 54,618.

3. Τά χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς τά παραθέτουμε στό κείμενο γιά νά ἀπομνημονεύονται μέ τήν συγχή ἀνάγνωση.

4. Ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιοῖ τό χωρίον αὐτό τοῦ Ἡσαΐου ὡς δηλοῦν τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ καί διά τόν λόγο ὅτι ἔχει ὑπ' ὄψη του ἄλλη γραφή, «πρὶν ἢ γινῶναι τό παιδίον καλεῖν πατέρα», ἡ ὁποία ἐκφράζει ἀκόμη περισσότερο τήν πραγματική ἀνθρώπινη φύση τοῦ Ἐμμανουήλ.

ται σέ πρόσωπο καί μάλιστα στόν Μεσσία, γιατί λέγει ὅτι σ' αὐτόν θά «ἀναπαυθεῖ τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ». Ὁ Χρυσόστομος προσέχει ιδιαίτερα τό ρῆμα «ἀναπαύσεται». Δηλαδή, τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δέν θά ἔλθει στόν Μεσσία καί θά φύγει, ἀλλά θά μείνει γιά πάντα. Εἶναι αὐτό πού εἶπε ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής περί τοῦ Χριστοῦ: «Ἐγώ τεθέαμαι τό πνεῦμα καταβαίνων ὡσεὶ περιστεράν καί μένον ἐπ' αὐτόν» (Ἰωάν. 1,32).

4. Ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ προκάλεσε παραχές στούς κακούς: λέγει ὁ Εὐαγγελιστής Ματθαῖος: «Ἀκούσας Ἡρώδης ἐταράχθη καί πᾶσα Ἱερουσόλυμα μετ' αὐτοῦ» (2,3). Καί αὐτό τό προφήτευσε ἀπό παλαιά ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας ὅτι οἱ ἐχθροί τοῦ Μεσσίου θά γίνουν «πυρίκαυστοι» (9,5) ἀκούοντας γιά τήν γέννησή του· γιατί ἀμέσως παρακάτω ἀπό τόν παραπάνω λόγο του ὁ Ἡσαΐας λέγει πραγματικά γιά τήν γέννηση τοῦ Μεσσίου: «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱός καί ἐδόθη ἡμῖν· καί καλεῖται τό ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος, Θεός ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» (9,6). Αὐτά ἀσφαλῶς, λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, λέγονται γιά τόν Μεσσία καί ὄχι γιά τυχαῖο ἄνθρωπο, γιατί «Θεός ἰσχυρός οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐλέχθη ἀπό τοῦ αἰῶνος, οὐδέ ἄρχων εἰρήνης τοιαύτης». Καί λέγει ὁ Χρυσόστομος «εἰρήνης τοιαύτης», γιατί στήν συνέχεια ὁ Ἡσαΐας λέγει γιά τόν μέλλοντα νά γεννηθεῖ Μεσσία «καί τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὄριον» (στίχ. 7). Πραγματικά «οὐκ ἔστιν ὄριον», γιατί ἀπό τότε, πού λίγο προτοῦ νά ἀναληφθεῖ εἶπε ὁ Χριστός «εἰρήνην τήν ἐμήν δίδωμι ὑμῖν, οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσι, δίδωμι ὑμῖν» (Ἰωάν. 14,27), ἡ εἰρήνη αὐτή τοῦ Χριστοῦ κατέλαβε ὁλόκληρη τήν γῆ, ὅλη τήν οἰκουμένη.

Ἀλλά γιατί μίλησε ἔτσι γιά τήν δική του εἰρήνη ὁ Χριστός; «Εἰρήνην τήν ἐμήν, εἶπε, δίδωμι ὑμῖν, οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσι, δί-

δωμι ὑμῖν». Μίλησε ὁ Χριστός γιά δική του εἰρήνη, γιατί ἡ εἰρήνη τῶν ἀνθρώπων καταστρέφεται εὐκόλα καί ἔχει πολλές μεταβολές. Ἡ εἰρήνη ὅμως τοῦ Χριστοῦ, λέγει ὁ Χρυσόστομος, εἶναι «βεβαία, ἀκίνητος, παγία, μόνιμος, ἀθάνατος, τέλος οὐκ ἔχουσα», ἄν καί διοργανώνονται ἐναντίον της ἀπό παντοῦ μυριάδες πόλεμοι καί δημιουργοῦνται καθημερινά ἐναντίον της χιλιάδες κίνδυνοι, λέγει στήν συνέχεια ὁ ἱερός πατήρ. Πῶς συμβαίνει αὐτό; Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ – ἐξηγεῖ ὁ Χρυσόστομος – πού κατορθώνει τά πάντα, κατόρθωσε μαζί μέ τά ἄλλα καί αὐτό: «Ὁ πάντα ἀνύων αὐτοῦ λόγος, καί τοῦτο ἤνυσε μετά τῶν ἄλλων»!

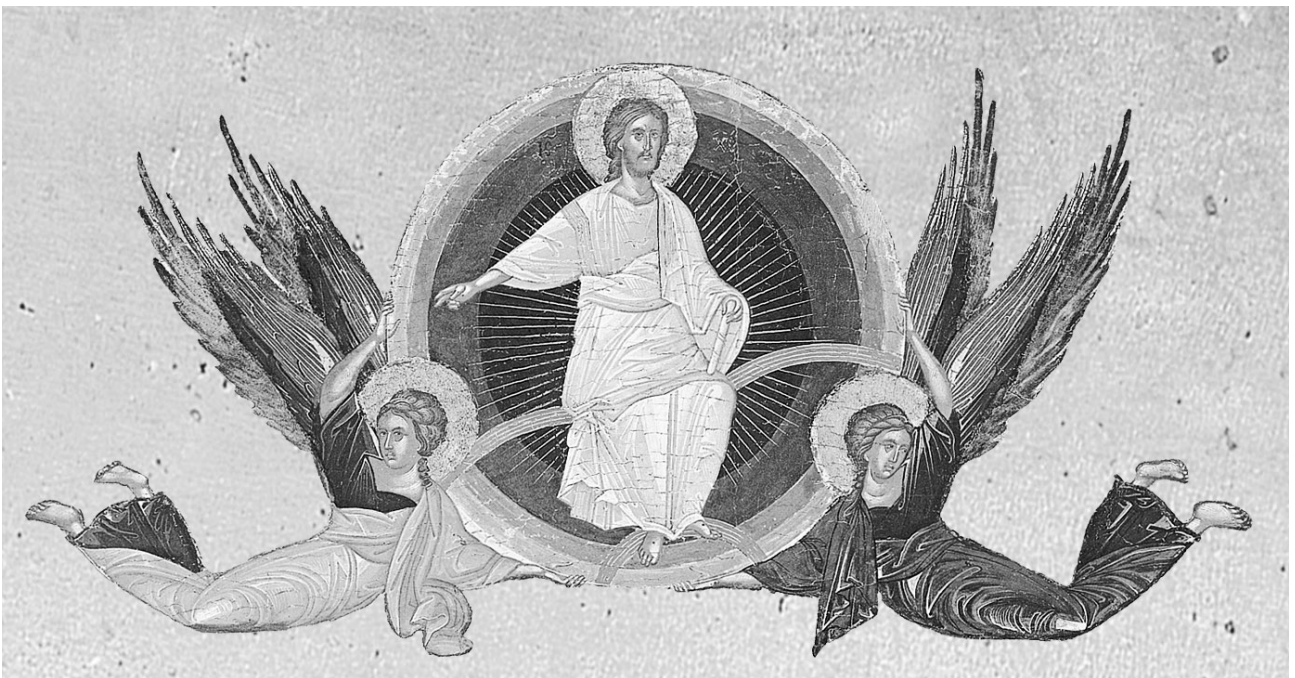
5. Ἀκόμη ἡ Παλαιά Διαθήκη προφητεύει καί τόν τρόπο τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Μεσσίου. Πῶς ἦρθε ὁ Χριστός στόν κόσμο; Δέν ἦρθε μέ κρότο καί θόρυβο, σείοντας τήν γῆ καί κλονίζοντας τόν οὐρανό, προξενώντας δηλαδή ἐκπληκτικά γεγονότα, ἀλλά ἀντίθετα ἦρθε ἡρεμά καί ταπεινά, ἐν ἀγνοίᾳ πάντων. Καί αὐτό, λοιπόν, τό εἶπε ἡ Παλαιά Διαθήκη: «Καταβήσεται ὡς ὑετός ἐπί πόκον» (Ψαλμ. 71,6), εἶπε ὁ Δαυῖδ. Καί μέ αὐτά τά λόγια, λέγει ὁ Χρυσόστομος, δηλώνεται τό ἀτάραχο καί τό ἥσυχο τοῦ ἐρχομοῦ του.

6. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας πάλι, παρουσιάζει καί τόν τρόπο τῆς συναναστροφῆς τοῦ Χριστοῦ μέ τούς ἀνθρώπους. Οἱ ἄνθρωποι δέν ἐφέροντο καλά στόν Χριστό, ἀλλά τόν ὕβριζαν, τόν λοιδοροῦσαν καί τόν ἐνέπαιζαν. Αὐτός ὅμως τούς φερόταν μέ καρτερικότητα καί μέ ἡρεμία. Καί αὐτό, λοιπόν, τό εἶπε πρό πολλῶν ἐτῶν ὁ Ἡσαΐας γιά τόν Μεσσία. «Κάλαμον συντετριμμένον – εἶπε γι' αὐτόν – οὐ κατεάξει καί λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει» (42,3), εἶπε. Θά μπορούσαμε ὅμως νά ποῦμε, ἐπεκτείνοντες αὐτήν τήν ἐρμηνεία τοῦ Χρυσόστομου, ὅτι ὁ στίχος αὐτός τοῦ Ἡσαΐου ἐκφράζει τήν πνευματική κατάσταση τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεσσίου καί τόν τρόπο ἐργα-

σίας του σ' αὐτούς. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς του θά εἶναι σπασμένα καλάμια καί τρεμοσβύνοντα λυχνάρια. Καί ὁ Μεσσίας θά ἔλθει ὄχι γιά νά ἀποσυντρίψει αὐτούς τούς ἀνθρώπους μέ ἓνα δριμύ ἐλεγκτικό ἐναντίον τους κήρυγμα, ἀλλά θά ἔλθει γιά νά τούς πλησιάσει μέ πλήρη συμπάθεια καί ἀγάπη. Θά σκύψει στό σπασμένο καλάμι γιά νά τό ἐπιδέσει, ὥστε νά σταθεῖ ὄρθιο· θά χύσει λάδι στό τρεμοσβύνον λυχνάρι, ὥστε νά ἀναλάμψει καί νά ἀποδώσει τό πρῶτο λαμπρό του φῶς.⁵

7. Ἄλλος προφήτης στήν Παλαιά Διαθήκη φανέρωσε καί τόν τόπο, ὅπου ἐπρόκειτο νά γεννηθεῖ ὁ Μεσσίας. Εἶναι ὁ προφήτης Μιχαίας, ὁ ὁποῖος, δηλώνοντας τήν Βηθλεέμ ὡς τόπο γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, εἶπε: «Καί σύ Βηθλεέμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γάρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τόν λαόν μου τόν Ἰσραήλ, καί οἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος» (Μιχ. 5,2). Ὁ λόγος αὐτός τοῦ προφήτου

Μιχαία εἶναι πολύ σημαντικός, γιατί δηλώνει καί τήν θεία καί τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ. Μέ τό νά πεῖ ὁ Μιχαίας γι' αὐτόν «οἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος» δήλωσε τήν προαιώνιο ὕπαρξή του. Μέ τό νά πεῖ δέ «ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τόν λαόν μου τόν Ἰσραήλ», δήλωσε τήν κατά σάρκα γέννησή του. Ἀλλά ὁ λόγος αὐτός τοῦ Μιχαία ἔχει καί ἄλλη προφητεία. Δέν λέγει ἀπλῶς ὅτι ὁ Χριστός θά γεννηθεῖ στό χωρίο Βηθλεέμ, ἀλλά λέγει ὅτι τό χωρίο αὐτό, ἂν καί ἦταν τότε μικρό καί ἄσημο, ὅμως θά καταστεῖ ἐπίσημος τόπος. Γιατί λέγει γιά τό μέλλον τῆς Βηθλεέμ: «Οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα», δέν θά εἶναι, δηλαδή, καθόλου μικρή στό νά ἀναδεικνύει ἡγεμόνες στό ἰουδαϊκό βασίλειο. Καί βλέπουμε, λέγει ὁ Χρυσόστομος, τήν ἐκπλήρωση τῆς προφητείας αὐτῆς τοῦ Μιχαία, γιατί ὅλος ὁ κόσμος τρέχει τώρα νά δεῖ τήν Βηθλεέμ καί τρέχει σ' αὐτήν ὄχι γιά ἄλλο λόγο, ἀλλά μόνον ἐπειδὴ σ' αὐτήν ἐγεννήθη ὁ Χριστός. (Συνεχίζεται)

5. Βλ. Β. Βέλλα, Ὁ Παῖς τοῦ Κυρίου, Ἀθῆναι 1969, σελ. 37.

ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

(Ὁμιλία στήν Κατασκήνωση τοῦ Συνδέσμου Νέων τῆς Ἱ. Μ. Δημοτριάδος
εἰς Ἁγ. Λαυρέντιο Βόλου στίς 18-8-2004)

Εὐχαριστῶ γιά τήν τιμή νά μιλήσω στήν πεφημισμένη Κατασκήνωση τοῦ Συνδέσμου Νέων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημοτριάδος, Κατασκήνωση πού ἐκτείνει τό ἔργο της σέ ὅλη τήν Ἑλλαδική μας Ἐκκλησία, γιατί περιλαμβάνει τροφίμους κατασκηνωτές ἀπό ὅλη τήν χώρα μας. Εἶναι ἓνα ἀπό τά πλέον σημαντικά ἔργα – ἓνα ἀπό τά πολλά – πού τελεῖ μέ πολλή ἐπιτυχία ὁ δραστήριος καί λόγιος Ποιμέναρχης τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μητροπόλεως κ. ΙΓΝΑΤΙΟΣ.

Εἶναι ιδιαίτερα σοβαρό, ἀγαπητοί μου φίλοι, τό κεντρικό θέμα πού θά ἀπασχολήσει ἐφέτος τήν Κατασκήνωσή Σας, «Ἔργασία: μέσον πλουτισμοῦ ἢ σωτηρίας;» Καί ἐχαρακτήρισα τό θέμα ὡς ἐξόχως σοβαρό, γιατί εἶστε νέοι ἄνθρωποι καί ἐτοιμάζεστε νά ξεχυθεῖτε στήν δουλειά, ἢ καί πολλοί ἀπό σᾶς θά ἔχετε καταλάβει κάποιο πόστο ἐργασίας. Ὁ μορφωμένος δέ καί μάλιστα ὁ χριστιανός νέος καί νέα δέν θέλουν νά βλέπουν τήν ἐργασία τους ὡς μία ἐπαγγελματική-βιοποριστική θέση, γιατί δέν ἀναπαύονται οἱ νέοι μας στήν «πεζούρα», ἀλλά θέλουν καί τήν ἐργασία τους νά τήν βλέπουν ἰδεολογικά καί σωτηριολογικά καί γι' αὐτό, πόσο ὠραῖο καί ἀναγκαῖο, ἐπαναλαμβάνω, εἶναι τό θέμα σας ἐφέτος «Ἔργασία: μέσον πλουτισμοῦ ἢ σωτηρίας;»!

Τό ιδιαίτερο θέμα, τό ὁποῖο μοῦ ὄρισε τό Ἐπιτελεῖο τῆς Κατασκηνώσεως νά ἀναπτύξω εἶναι «Ἁγία Γραφή καί ἐργασία». Ὅπως τό καταλαβαίνετε, δέν εἶναι δυνατόν σέ ἓνα μικρό περιθώριο χρόνου νά ἀναπτύξει κανεῖς ἓνα τόσο σπουδαῖο θέμα, ἀναφερόμενος μάλιστα σέ ὅλη τήν Ἁγία Γραφή, Παλαιά καί Καινή Διαθήκη. Θά ἀναφερθῶ μέ γενικότητα καί συντομία στό θέμα θίγοντας ὁμως σοβαρές του πτυχές.

1. Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ

Ἡ θεολογία μας, ἀγαπητοί μου φίλοι, χωρίζει τά πράγματα σέ *προπρωτική* καί *μετα-*

πρωτική κατάσταση, στήν πρώτη, δηλαδή, περίοδο τοῦ ἀνθρώπου, πού ζοῦσε στόν παράδεισο σέ στενή κοινωνία μέ τόν Θεό, καί στήν μετέπειτα περίοδο, ὅταν ὁ ἄνθρωπος παρέβη τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ καί εἰσηλθε ἡ ἁμαρτία στήν ζωή του. Καί γιά τό θέμα μας ἔχω νά πῶ, ὅτι πρέπει νά μᾶς κάνει ἐντύπωση τό ὅτι, κατὰ τήν Ἁγία Γραφή, ἡ ἐντολή τοῦ Θεοῦ περὶ ἐργασίας δόθηκε στόν ἄνθρωπο καί πρὶν ἀπό τήν πτώση του καί μετὰ ἀπό αὐτήν, ἀκριβῶς γιατί εἶναι σημαντική ἡ ἐργασία γιά τόν ἄνθρωπο. Στόν παράδεισο βρισκόμενος ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε τήν ἐντολή «νά ἐργάζεται σ' αὐτόν» (Γεν. 2,15). Ἄλλά καί ὅταν ἐκδιώχθηκε ἀπό τόν παράδεισο γιά τήν ἁμαρτία του, πάλι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦταν «νά ἐργάζεται τήν γῆ ἀπό τήν ὁποία καί προήλθε» (Γεν. 3,23). Μᾶς εἶναι ἀκόμη γνωστό, ὅτι μία ἀπό τίς ἐντολές τοῦ Δεκαλόγου, ἡ τετάρτη, εἶναι ἐντολή ἐργασίας (Ἐξ. 20,9). Ὡστε, λοιπόν, δέν εἶναι σωστό αὐτό πού λεγόταν παλαιότερα, ἀλλά καί σήμερα ἀκόμη ἀκούγεται, ὅτι ἡ ἐργασία δόθηκε ἀπό τόν Θεό στόν ἄνθρωπο ὡς τιμωρία καί ὡς κατάρα (!...) γιά τήν πτώση του. Ἡ ἐργασία δέν εἶναι τιμωρία τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, πολύ δέ περισσότερο δέν εἶναι κατάρα, ἀλλά δόθηκε σ' αὐτόν ὡς εὐλογία καί παιδαγωγία, γιά νά προάγεται καί νά τελειοποιεῖται. Ἡ ἐργασία εἶναι μία τιμή στόν ἄνθρωπο, γιατί μέ αὐτή αὐτός γίνεται συνεργάτης τοῦ Θεοῦ στό ἔργο τῆς θείας Προνοίας Του γιά τήν Δημιουργία. Καί αὐτό σημαίνει στό βάθος της ἡ ἀναφερθεῖσα θεία ἐντολή στόν ἄνθρωπο «νά ἐργάζεται τόν παράδεισο καί νά τόν φυλάττει». Εἶναι μία πρόσκληση τοῦ Θεοῦ στό ἀνώτερο ἀπό ὅλα τά δημιουργήματά Του γιά συνεργασία! Καί ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συμμετοχή στήν Δημιουργία τοῦ Θεοῦ.¹

Εἶναι εὐλογία, λοιπόν, καί θεῖο πρᾶγμα ἡ ἐργασία, ἀφοῦ καί Αὐτός ὁ Θεός παριστάνεται στήν Ἁγία Γραφή ὡς πάντοτε ἐργαζόμενος. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶπε: «Ὁ Πατέρας μου μέχρι τώρα ἐργάζεται, καί ἐγώ ἐπίσης ἐργάζομαι» (Ἰωάν. 5,17). Καί ὁ ἄνθρωπος, σάν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού εἶναι, ἔχει στήν φύ-

1. Ὁραία παρατηρήθηκε ὅτι ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος εἶναι πάντοτε συνεργαζόμενος ἄνθρωπος. Βλ. G. Brakelmann, *Arbeit*, στήν Σειρά «Christlicher Glaube moderner Gesellschaft», τόμ. 8, Freiburg, Basel, Wien, 1980, σ. 108, Ἡ παραλομπή ἀπό τό σύγγραμμα Γ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ἠθική*, Ἐκδόσεις Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 311.

ση του τήν τάση πρὸς τήν ἐργασία, ἐνῶ ἡ ἀργία καὶ ἡ ὀκνηρία εἶναι μία παρὰ φύσιν κατάσταση σ' αὐτόν. Λέγει ὠραία κάπου ὁ Χρυσόστομος: «Ἐμπρακτον τὸ ζῶον τοῦτο (τόν ἄνθρωπο) ἐποίησεν ὁ Θεὸς καὶ κατὰ φύσιν αὐτῷ τὸ ἐργάζεσθαι, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἀργεῖν» (Ὁμιλία 35ῃ εἰς τὰς Πράξεις, MPG 60,251).

Ἄλλά, ἐνῶ ἡ ἐργασία θεωρεῖται ἀπὸ τήν ἀρχή ὡς εὐλογία καὶ ἱερὸ πρᾶγμα, ὁμως, ἐπειδὴ ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου ἐπέφερε ἀναταραχή καὶ στὸν ἑαυτό του καὶ στὴν κτίση (βλ. Ρωμ. 8,20 ἔξ.), χάλασε καὶ τὸν πρῶτο ἄνετο καὶ ἀπολαυστικὸ χαρακτήρα τῆς ἐργασίας. Πρὶν ἀπὸ τήν πτώση του ὁ ἄνθρωπος στὸν παράδεισο ἐργαζόταν ἄκοπα, μετὰ ὁμως ἀπὸ τήν πτώση του ἄκουσε τὸ «μέ τὸ ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου θά τρώγεις τὸ ψωμί σου» (Γεν. 3,19) καὶ ἡ ἐργασία του, λοιπόν, ἀπὸ ἐδῶ καὶ στοῖ ἐξῆς θά εἶναι ἐπίπονη καὶ κουραστική.

2. Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

Ἡ ἐργασία ἐπαινεῖται πολὺ στὴν Ἁγία Γραφή, ὡς ἀναγκαῖα γιὰ τήν διατροφή τοῦ ἀνθρώπου καὶ τήν σύσταση τῆς κοινωνίας (βλ. Σοφ. Σειρ. 38,32.34), ἐνῶ ἡ ὀκνηρία καταδικάζεται ἐπὶ πολὺ καὶ ὁ ὀκνηρὸς χαρακτηρίζεται μέ ἀηδιαστικὴ εἰκόνα (βλ. Σοφ. Σειρ. 22,1.2) καὶ παραπέμπεται στοῖ μυρμηγκι γιὰ νά μάθει ἀπὸ αὐτὸ μάθημα ἐργατικότητας (Παροιμ. 6,6)!

Γιὰ τήν ἐξεύρεση τῆς τροφῆς του ὁ ἄνθρωπος πρέπει βεβαίως νά ἐργάζεται, γιατί μόνο τὸ «Μάννα» παρουσιάζει ἡ Γραφή ὡς τροφή, πού ἀποκτήθηκε ἄκοπα. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει καθαρά ὅτι «ὅποιος δέν θέλει νά ἐργάζεται, αὐτὸς δέν πρέπει καὶ νά τρώγει» (Β' Θεσ. 3,10)! Καὶ καταδικάζει τοὺς χριστιανούς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι «εἶναι ἀργόσχολοι, δηλαδή, δέν ἐργάζονται, ἀλλὰ περιεργάζονται». Καὶ τοὺς παραγγέλλει «νά ἐργάζονται ἡσυχα γιὰ νά κερδίσουν τὸ ψωμί τους» (Β' Θεσ. 3,11.12). Ἡ Ἁγία Γραφή μιλάει γιὰ διάφορες ἐργασίες καὶ ἐπαγγέλματα, κυρίως ὁμως κάνει λόγο ἀπὸ τήν ἀρχή γιὰ τίς κοπιαστικὲς ἐργασίες τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, στίς ὁποῖες μάλιστα καὶ προτρέπει τοὺς ἀνθρώπους νά ἀσχολοῦνται. «Μὴ ἀποστρέφουσαι τήν κοπιαστικὴν ἐργασίαν ἢ τήν ἀ-

γροτικήν δουλειάν, πού ὁ Ὑψιστος τήν θέσπισε», συμβουλεύει ἡ Σοφία Σειράχ (7,15). Καὶ γιὰ τήν κτηνοτροφία τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν συνιστᾷ: «Μάθε καλά σέ ποιὰ κατάσταση εἶναι τὰ πρόβατά σου, φρόντιζε τὰ κοπάδια σου, γιατί ὁ πλοῦτος δέν διαρκεῖ παντοτινά, οὔτε τὸ στέμμα περνᾷ ἀπὸ γενεά σέ ἄλλη γενεά. Ὅταν κόψουν τὸ χορτάρι καὶ ξαναβλαστήσει ἡ χλόη καὶ μαζέψουν τὸ χορτό ἀπὸ τὰ βουνά, νά ἔχεις τὰ ἀρνιά καὶ τὸ μαλλί τους γιὰ νά ντύνεται, τοὺς τράγους γιὰ νά τοὺς πουλάς, χωράφι νά ἀγοράζεις» (Παρ. 27,25-27). Ἄλλά ἡ Ἁγία Γραφή μιλάει καὶ γιὰ ἄλλα εἶδη ἐργασιῶν. Ἡ περικλοπὴ Σοφία Σειράχ 38,24-31 μιλάει γιὰ τὸν ζευγᾶ, πού «βαστάει τήν βουκέντρα καὶ ὀδηγεῖ τὰ βόδια του καὶ τὰ μοσχάρια του καὶ σκέπτεται πῶς νά ἀνοίξει τὰ αὐλάκια καὶ νά ταῖσει τὰ δαμάλια του» (στίχ. 25.26). Γιὰ τὸν τεχνίτη, πού «σκαλίζει σφραγιδόλιθους καὶ προσπαθεῖ μέ ὑπομονή νά ποικίλει τὰ σχέδια» (στίχ. 27). Γιὰ τὸν σιδηρουργό, πού «καθισμένος πλάι στοῖ ἀμόνι ἀφοσιώνεται στὴν ἐπεξεργασία τοῦ σιδήρου ἢ λαύρα τῆς φωτιᾶς τοῦ ζαρώνει τίς σάρκες του καὶ ἀγωνίζεται μέσα στὴν φωτιά τοῦ καμινιοῦ· ὁ ἦχος τοῦ σφυριοῦ ἤχει στοῖ αὐτί του ἀδιάκοπα, ἐνῶ τὰ μάτια του θά τὰ ἔχει στραμμένα στοῖ σχέδιο τοῦ ἔργου του» (στίχ. 28). Γιὰ τὸν ἀγγειοπλάστη, πού «καθισμένος στὴν δουλειά του δίνει κίνηση μέ τὰ πόδια του στοῖν τροχό. Ἀδιάκοπα φροντίζει γιὰ τὸ ἔργο του καὶ εἶναι ἡ κάθε κίνησή του μετρομένη. Μέ τὸ χέρι του καλουπιάζει τὸν πηλό, ἀφοῦ πρῶτα τὸν ἔχει δουλέψει μέ τὰ πέλματα» (στίχ. 29.30). Ἀκόμη ἡ Γραφή μιλάει γιὰ ζωγράφους καὶ γιὰ κατασκευαστὲς εἰδώλων (Σοφ. Σολ. 15,4.8), γιὰ βαρκάρηδες (Μάρκ. 6,48) καὶ γιὰ ἄλιεῖς (Λουκ. 5,4), γιὰ τραπεζίτες (Ματθ. 25,16), γιὰ ναυτικούς (Ἀποκ. 18,17), γιὰ ἐμπόρους (Ἀποκ. 18,3) κ.ἄ. Καὶ ἡ ἐπίπονη καὶ ἐπικίνδυνη πορεία γιὰ τὸν πόλεμο ἐθεωρεῖτο στοὺς Ἑβραίους ὡς μία ἐργασία (Ἰεζ. 29,20).²

Ἄλλά καὶ περὶ ἐργατῶν τῆς Ἐπιστήμης ὁμιλεῖ ἡ Ἁγία Γραφή, πού «προάγουν τήν ἐπιστήμην ἢ τήν νομοθεσίαν» (Σοφ. Σειρ. 38,33), περὶ Ποιητῶν γιὰ τέρηση, ἀλλὰ καὶ γιὰ τήν ἐξύμνηση καὶ διατήρηση σημαντικῶν συμβάντων (Γεν. 4,23.24. 49,2 ἔξ. Δευτ. κ. 32), περὶ Μουσικῶν (Α' Βασ. 16,23), περὶ Ἰατρῶν, μετὰ τῶν ὁποίων μάλιστα ἦταν καὶ Προφῆτες

2. Βλ. Fr. Buhl, La société israélite d' après l' A. T. trad. de Cintré, Paris, 1904, p. 105-121. Κ. Κοντογόνου, Ἐγχειρίδιον Ἑβραϊκῆς Ἀρχαιολογίας, Ἐν Ἀθήναις 1844, σ. 384 - 309.

(Δ' Βασ. 4,4.21 ἔξ. 5,10. 8, 7 ἔξ. 20, 7 ἔξ.), περί Ιστορικῶν Χρονογράφων (Β' Παραλ. 34,8. Ἰσ. 36,3), περί αὐτῶν πού «κάθονται στοῦ δικαστῆ τήν ἔδρα καί ἐννοοῦν τήν κατανομή τῆς δικαιοσύνης» (Σοφ. Σειρ. 38,33· εἶναι οἱ Νομικοί³), περί Γεωγράφων (Ἰησ. Ν. 18,6-10), περί ἐχόντων γνώση Μαθηματικῶν καί Γεωμετρίας (Ἰώβ 38,5. Ἰεζ. 40,3 ἔξ.), περί Φυσικῶν (Γ' Βασ. 4,33) κ.ἄ. Σημειώνει πάντως ἡ Ἁγία Γραφή τήν δυσκολία καί τό ἐπίπονο τῶν πνευματικῶν ἐνασχολήσεων (βλ. Σοφ. Σειρ. 9,16 κ.ἄ.) καί ὅτι αὐτές ἀπαιτοῦν χρόνο καί ἀποκοπή ἀπό τά ἄλλα ἔργα: «Γιά νά ἀποκτήσει ὁ δάσκαλος τοῦ νόμου τήν σοφία του, χρειάζεται χρόνο γιά μελέτη· καί γιά νά βρεῖ αὐτόν τόν χρόνο, πρέπει νά λιγοστέψει τίς ἄλλες ἀσχολίες του. Πῶς νά γίνει σοφός ἐκεῖνος, πού κρατάει τό ἀλέτρι;» (Σοφ. Σειρ. 38,24-25) ἢ κάνει διάφορες ἄλλες ἐργασίες;

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

Θέλω τώρα νά ἀναφέρω ὀρισμένα παραδείγματα ἐργαζομένων ἀπό τήν Ἁγία Γραφή, μέ τό ἐπάγγελμά του καί τήν τέχνη του τόν καθένα.

α) Ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη

Στήν Παλαιά Διαθήκη διαβάσουμε γιά ἀνθρώπους ἐργαζόμενους σέ ἐπίπονη καί ὑπεύθυνη ἐργασία καί μάλιστα ὄχι ὀκτώωρη, ἀλλά ἐργασία ἀδιάκοπη ἀπό τό πρωί μέχρι τό βράδυ (βλ. Ψαλμ. 103,23). Διαβάσουμε γιά τόν Κάιν πού ἐργαζόταν τήν γῆ (Γεν. 4,2), ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ εἶχε καταστῆ σκληρή στήν καλλιέργειά της, ἔξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρώπου (Γεν. 3,17.18)· καί ὁ Ἄβελ ὁμοίως βοσκοῦσε ποίμνια προβάτων (Γεν. 4,2). Ὁ Τουβάλ-Κάιν ἐργαζόταν τόν χαλκό καί τό σίδηρο (Γεν. 5,22). Ἄς λάβουμε δέ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐργασία τότε ἦταν περισσότερο κουραστική, γιατί τά ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἀνθρώπος ἦταν ἀτελῆ. Ἔτσι ὁ Λάμεχ τόν υἱό του πού ἀπέκτησε τόν ὄνομασε «Νῶε», ἀπό τήν ἑβραϊκή λέξη נֹחַ («ναχάμ»), πού σημαίνει «ἀνάπαυση», γιατί, εἶπε «αὐτός θά μᾶς ἀναπαύσει ἀπό τά ἔργα μας, ἀπό τόν κόπο τῆς

χειρωνακτικῆς ἐργασίας καί ἀπό τήν γῆ πού τήν καταράστηκε ὁ Κύριος» (5,29). Οἱ Πατριάρχες ἦταν ποιμένες καί μετακινοῦνταν ἀπό τόπο σέ τόπο. Ὁ Ἰακώβ μιλάει γιά «ταλαιπωρίες καί κόπους» κατά τήν βοσκή τῶν ποιμνίων. «Τήν ἡμέρα – λέγει – μέ ἔτρωγε ἡ ζέστη καί τήν νύκτα τό κρύο. Εἶχα χάσει τόν ὕπνο μου» (Γεν. 31,40.42). Στήν Αἴγυπτο οἱ Ἑβραῖοι ἔκαναν σκληρές καί ἐπίπονες ἐργασίες, ἔκτιζαν πόλεις καί ἀποθήκες κάτω μάλιστα ἀπό σκληρή καταδυνάστευση (Ἐξ. 1,11. 14, 2,11. 5,4.5. Σοφ. Σολ. 10,17). Ὁ Βοόζ, ἄν καί πλούσιος, πήγαινε στόν ἀγρό του καί ἐπιστατοῦσε τούς θεριστές (Ρούθ 2,4), ἀλλά καί ὁ ἴδιος ἐρχόταν στό ἀλώνι του καί λίχνιζε τό κριθάρι (Ρούθ 3,2). Ὁ Γεδεών κοπάνιζε τό σιτάρι μέσα στό πατητήρι (Κριτ. 6,11). Ὁ Σαούλ, ἐκλελεγμένος ἤδη βασιλιάς ἀπό τόν Σαμουήλ, πήγαινε στό χωράφι του ὀδηγώντας τά βόδια του (Α' Βασ. 11,5). Ὁ πλούσιος Ναβάλ κούρευε ὁ ἴδιος τά τρεῖς χιλιάδες πρόβατα καί τά χίλια γίδια του (Α' Βασ. 25,2). Ὁ Ἐλισσαῖος ὄργωνε ὁ ἴδιος τό χωράφι του. «Μπροστά του πήγαιναν δώδεκα ζευγάρια βόδια καί ἐκεῖνος ὀδηγοῦσε τό δωδέκατο» (Γ' Βασ. 19,19)!

Ἀλλά θά παραθέσω τέλος ἐδῶ τά ὄσα γράφει μέ τόν γλαφυρό του κάλαμο ὁ μακαριστός Διδάσκαλος Βασίλειος Βέλλας γιά τούς ἐξαντλητικούς κόπους τῆς γυναίκας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: «Ἡ γυνή δέν παρέμενε κεκλεισμένη ἐν τῷ οἴκῳ ἀλλ' ἐπεδίδετο εἰς τήν ἐργασίαν καί ἐγνώριζεν ἐνωρίς τάς δυσχερείας τῆς ζωῆς,⁴ ἡ ἀντιμετώπισις τῶν ὁποίων ἐπαίδευε καί καθίστα αὐτήν ἱκανήν καί τάς δυσχερείας ἐν τῷ γάμῳ νά ὑπερνικᾷ καί τόν ζυγόν αὐτοῦ ἀκοπώτερον νά φέρῃ. Βαρύς δέ ὅπωςδήποτε ἦτο δι' αὐτήν ὁ ζυγός, οὐ μόνον ἕνεκα τῆς ὑποδεεστερας αὐτῆς θέσεως ἀλλά καί διά τήν βαρεῖαν ἐργασίαν, ἣν ἦτο ἠναγκασμένη νά ἐκτελέσῃ, διότι αὐτή θά ἠγείρετο ἐνωρίς νά ἀλέσῃ τόν σίτον, αὐτή θά ἔφερεν ἐπί τῶν ὤμων τήν ὕδριαν ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ χωρίου,⁵ αὐτή θά παρεσκεύαζε τόν καθημερινόν ἄρτον, αὐτή θά μετέβαινε εἰς τήν πηγῆν πρός πλύσιν τῶν ἐνδυμάτων, αὐτή θά ἐφρόντιζε διά τήν τακτοποίησιν τοῦ οἴκου, αὐτή καί διά τά τέκνα, αὐτή πολλάκις θά ἔβοσκε τά ποίμνια⁶ καί πρός καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ καί αὐτή θά μετέβαινε, αὐτή πάλιν θά ἔφερεν εἰς τήν πόλιν τάς ὀπίωρας καί διάφορα ἄλλα εἶδη πρός πώλησιν, ἐνῶ ἐπί τῶν ὤμων αὐτῆς θά ἐβάσταζε τό κλαυθμυρίζον βρέφος, ὡς ἀκριβῶς καί σήμερον ἡ αὐτή ζωὴ ἐκτυλίσσεται ἐν Παλαιστίῃ».⁷

3. Οἱ Νομικοί τῆς Π.Δ. ἦταν οἱ Θεολόγοι, γιατί ὁ θρησκευτικός νόμος ἀποτελοῦσε συγχρόνως καί πολιτικό κώδικα.

4. Πρβλ. Γεν 24,15. 29,9. Ἐξ. 2,16. Α' Βασ. 9,11. 25,18 ἔξ. Β' Βασ. 14,1 ἔξ.

5. Γεν. 24,15. Α' Βασ. 9,11.

6. Γεν. 29,9. Ἐξ. 2,16.

7. Βασιλείου Βέλλα, Ὁ Ἰσραηλιτικός γάμος, Ἀθήνα 1935, σ. 28.

β) Ἀπό τήν Καινή Διαθήκη

Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός ἐργαζόταν ἀπό τήν ἐφηβική του ἡλικία ὡς μαραγκός καί γι' αὐτό ἀπό τούς συμπολίτες του ὀνομαζόταν «τέκτων» ἢ «υἱός τοῦ τέκτονος» (Μάρκ. 6,3. Ματθ. 13,55). Τήν τιμή πρὸς τήν ἐργασία ἐξεδήλωσε ὁ Χριστός μέ τό νά ἐκλέξει τούς μαθητές του ἀπό τήν τάξη τῶν ἐργαζομένων καί μάλιστα τῶν ἀλιείων, πού ἡ ἐργασία τους ἦταν περισσότερο ἐπίπονη. Καί τό ἀκόμη πιό ἐντυπωσιακό εἶναι ὅτι ὁ Χριστός ἐκάλεσε τούς πρῶτους μαθητές του τήν ὥρα πού αὐτοί ἐργάζονταν, «ὅταν ἐριχναν τά δίκτυά τους στήν θάλασσα, γιατί ἦταν ψαράδες» (Ματθ. 4,18). Πολύ συγκινητικό εἶναι τό παράδειγμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος, ἄν καί εἶχε τήν ἀρχή «ἐκεῖνοι πού κηρύττουν τό Εὐαγγέλιο νά ζοῦν ἀπό τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου», ὁμοίως ὁ ἴδιος δέν ἔκανε χρήση τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ (Α΄ Κορ. 9,14,15), ἀλλά, ὅπως τό λέγει καθαρά, «ἐργαζόταν μέρα καί νύχτα γιά νά μήν ἐπιβαρύνει κανένα μέ τήν συντήρησή του» (Α΄ Θεσ. 2,9). Ἡ ἐργασία του ἦταν νά κατασκευάζει σκηνές (Πράξ. 18,3). Ὁ ἴδιος λέγει μέ καύχηση στούς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου: «Ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ξέρετε ὅτι γιά τίς ἀνάγκες τίς δικές μου καί τῶν συνοδῶν μου δούλεψαν αὐτά ἐδῶ τά χέρια» (Πράξ. 20, 34)!

Ἔτσι ὁ Ἀπόστολος προβάλλοντας καί τό δικό του παράδειγμα συμβούλευε τούς χριστιανούς «νά ἐργάζονται γιά νά βγάξουν τό ψωμί τους μέ τά ἴδια τους τά χέρια. Ἔτσι θά ἔχουν τόν σεβασμό τῶν μὴ χριστιανῶν καί δέν θά ἐξαρτῶνται οἰκονομικά ἀπό κανένα» (Α΄ Θεσ. 4,12)!

4. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(α) Κατά πρῶτον ὁ ἄνθρωπος, ὅπως εἴπαμε, ἐργάζεται γιά τήν τροφή του: «Ὁλος ὁ κόπος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γιά τό στομάχι του» (Ἐκκλ. 6,7)! «Ὁποῖος ἐργάζεται τό κάνει γιάτί τόν σφίγγει ἢ πείνα του» (Παρ. 16,28)! «Ὁποῖος ἐργάζεται τήν γῆ του, χορταίνει τό ψωμί του» (Παρ. 12,11)!

(β) Μέ τήν ἐργασία του ὁ ἄνθρωπος, στήν

προβιομηχανική ιδιαίτερα κοινωνία, καλλιεργοῦσε ὡραία σχέση μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους συνεργαζόμενος μαζί τους στήν ἴδια ἐργασία καί γιά τόν ἴδιο σκοπό μέ αὐτούς. Ἔτσι ἡ ἐργασία συντελοῦσε στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀδελφoσύνης καί τῆς κοινωνικότητας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι βλέπουμε στήν Ἁγία Γραφή αὐτήν τήν ὁμαδική ἐργασία τῶν ἀνθρώπων στούς ἀγρούς (Ρούθ 2), στήν ἀλιεία (Λουκ. 5,7. Ἰωάν. 21,1 ἔξ. κ. ἄ.) ἢ καί σέ ἄλλες ἐργασίες, ὅπως ὁμοίως ἀναπτυσσόταν ἡ ἀδελφoσύνη τῶν πιστῶν καί μέ τίς ἱεραποδημίες (Ψαλμ. 119-133). Σήμερα ὁμοίως, μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας, χάθηκε ἢ περιορίστηκε κατά πολύ αὐτή ἡ κοινωνική προσφορά τῆς ἐργασίας, γιατί αὐτή ἐκτελεῖται πιά ἀπό τήν μηχανή καί ὄχι ἀπό ἐργατικά χέρια. «Ὁ ἐργάτης τῆς σύγχρονης βιομηχανίας ἢ ὁ ὑπάλληλος τῆς σύγχρονης ὑπηρεσίας, πού ἐκτελεῖ μηχανικά κάποια μονότονη ἐργασία ἢ διεκπεραιώνει κάποια ἀπρόσωπη ὑπηρεσία, βρίσκεται συχνά περιορισμένος καί ἀπομονωμένος – τοῦλάχιστον κατά τήν ἄσκηση τῆς ἐργασίας του – ἀπό τούς συναδέλφους του. Συνήθως μάλιστα ἡ ἀπομόνωση καί ὁ αὐτοπεριορισμός ἐπιβάλλονται ἀπό τήν ἴδια τήν ἐργασία. Τέλος μέ τήν παρεμβολή τῶν ἐπιστημονικῶν καί τεχνολογικῶν μέσων σέ κάθε μορφή ἐργασίας, ὅπως καί μέ τήν μεγάλη ἐξειδίκευση, ἀπομονώνεται ὁ ἄνθρωπος καί ἀμβλύνεται ἡ σχέση του μέ τήν φύση καί τό φυσικό περιβάλλον» (Γεώργιος Μαντζαρίδης).⁸

(γ) Ἐπειδή στόν χριστιανό τό «διδόναι» θεωρεῖται πάντοτε μακαριώτερο τοῦ «λαμβάνειν» (βλ. Πράξ. 20,35), ἀλλά τό «διδόναι» προϋποθέτει νά ἔχει κανεῖς γιά νά προσφέρει, γι' αὐτό καί ἡ ἐργασία κατά τήν Ἁγία Γραφή γίνεται καί γιά ἕναν ἄλλο ἀκόμη σκοπό: Γιά τήν ἐλεημοσύνη. Τό παράδειγμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος μέ τήν προσωπική του ἐργασία ἐκέρδιζε τά πρὸς τό ζῆν ἀναγκαῖα ὄχι μόνο γιά τόν ἑαυτό του, ἀλλά καί γιά τούς συνεργούς του (βλ. Πράξ. 20,35. 18,31. Α΄ Κορ. 4,12. Α΄ Θεσ. 2,9 καί Β΄ Θεσ. 3,8), προβάλλεται ἀπό τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο⁹ ὡς παράδειγμα γιά κάθε χριστιανό νά μετέρχεται κάποια ἐργασία γιά νά κερδίζει ἀπό αὐτήν χρήματα ὄχι μόνο γιά τίς δικές του ἀνάγκες, ἀλλά καί γιά τούς πτωχοῦς ἀδελφούς.¹⁰ Γράφει ὁ Ἀπόστολος πρὸς τούς χριστιανούς τῆς Ἐφέσου: «Ὁποῖος ἐκλεβε ἄς

8. Ἀπό τό ἀναφερθέν σύγγραμμά του *Χριστιανική Ἠθική*, σ. 312.

9. Βλ. Ὁμλ. 20ῆ, 6. Εἰς Α΄ Κορ. MPG 61,168.

10. Κατά τόν ἅγιο Βασίλειο ὁ καλός χριστιανός «ἐργάζεσθαι ὀφείλει, οὐχ ἵνα ταῖς ἑαυτοῦ χρεῖαις ὑπηρετῆ, ἀλλ' ἵνα τήν ἐντολήν τοῦ Κυρίου πληρώσῃ τοῦ εἰπόντος: "Ἐπεινάσα καί ἐδώκατέ μοι φαγεῖν," καί τά ἔξης». Γιατί «τό ὑπέρ ἑαυτοῦ μεριμνᾶν παντάπασιν ἐστίν ὑπό τοῦ Κυρίου κεκωλυμένον, εἰπόντος: "Μή μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγετε, μηδέ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσεσθε"». Καί μάλιστα ὁ Κύριος προσέθεσε: «Ταῦτα πάντα τά ἔθνη ἐπιζητεῖ». Σκοπός, λοιπόν, τῆς ἐργασίας τοῦ

μήν κλέβει πιά, αλλά ἄς ἐργάζεται τιμια μέ τά δικά του χέρια, γιά νά μπορεῖ νά δίνει καί σέ ὅποιον ἔχει ἀνάγκη» (4,28).

Ἡ ἐργασία, λοιπόν, κατά τήν χριστιανική διδασκαλία δέν ἔχει σκοπό μόνο τήν αὐτοσυντήρηση, ἀλλά καί τήν ἄσκηση τῆς ἀγάπης στους πτωχοὺς καί πένητες ἀνθρώπους. Ἐτσι ἡ ἐργασία γίνεται τό καλύτερο μέσον σωτηρίας, γιατί τό νά προσφέρει κανεῖς τούς κόπους του ὑπέρ αὐτῶν πού ἔχουν ἀνάγκη βοήθειας εἶναι θυσία καί ἡ θυσία εἶναι, πραγματικά, ἡ ἀρίστη ὁδός γιά τήν σωτηρία μας.

(δ) Ἀπό ὅσα εἶπαμε παραπάνω φαίνεται, νομίζουμε, ἡ μεγάλη ἀξία καί σπουδαιότητα τῆς ἐργασίας κατά τήν Ἁγία Γραφή, ἀφοῦ δύναται νά συντελέσει στήν σωτηρία μας, ὅπως τό λέγει τό γενικό θέμα τῆς Κατασκηνώσεως, «Ἐργασία: μέσον πλουτισμοῦ ἢ σωτηρίας;». Δέν εἶναι ὅμως ἡ ἐργασία ἡ ὑψηλότερη ἀπασχόληση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά ἡ θεολογία· δηλαδή, ἡ προσευχή καί ἡ ἀσχολία μέ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ. Αὐτό εἶναι τό ὕψιστο ἔργο, ἡ θεολογία, πού εἶναι τέχνη καί ἐπιστήμη ὑψηλή, καί ἡ ἐργασία ἔρχεται ὡς δεύτερη. Καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Καθηγητής Γεώργιος Μαντζαρίδης,¹¹ στήν Δύση ἡ ἐργασία ἔλαβε τήν ἴδια ἀξία μέ τήν προσευχή καί ἔτσι προβλήθηκε καί στους δυτικούς μοναχοὺς μέ τό παράγγελμα «*ora et labora*» (= νά προσεύχεσαι καί νά ἐργάζεσαι). Τό ἐπόμενο βῆμα στους Δυτικούς ἦταν ἡ τοποθέτηση τῆς ἐργασίας πάνω ἀπό τήν προσευχή, ἡ θεοποίηση, δηλαδή, τῆς ἐργασίας καί ὁ ὑποβιβασμός τοῦ ἀνθρώπου σέ παραγωγικό μέσον. Ἄν θά ἤθελα νά ἀναφερθῶ στήν Ἁγία Γραφή, θά ἔλεγα ὅτι αὐτό τό πνεῦμα τῆς Δύσεως εἶναι ἔκφραση τοῦ πνεύματος τοῦ Φαραῶ τῆς Ἐξόδου, πού ἐνῶ ὁ Μωσῆς τόν παρακαλοῦσε νά δώσει ἄδεια στους Ἰσραηλίτες νά πᾶνε στήν ἔρημο τρεῖς ἡμέρες γιά προσευχή, αὐτός – ὅπως ὠραία τό ἐκφράζει ὁ παπα-Τύχων τοῦ Ἁγίου Ὁρους – τούς ἔλεγε «δουλειά-δουλειά!» Ἡ προσευχή γι' αὐτόν ἦταν ἀργοσχολία, γι' αὐτό καί ἔλεγε περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν: «Εἶναι τεμπέληδες, γι' αὐτό φωνάζουν καί λένε “θέλουμε νά προσφέρουμε θυσία στόν Θεό μας”» (βλ. Ἐξ. 5,3-8).

Μέ αὐτό τό πνεῦμα τῆς Δύσεως ὄχι μόνο ἡ ἐργασία χάνει τό ὠραίο της νόημα καί τήν σω-

στική της σημασία, ἀλλά καί ὁ ἄνθρωπος ὑποτιμᾶται τά μέγιστα, γιατί ἡ ἀξία του ἐγκνίται στό νά δουλεύει!... Εἶναι αὐτό μία λανθασμένη καί κακή ἀνθρωπολογία. Ἀντίθετα σ' αὐτή τήν θέση ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ Ἐκκλησία μας θεωροῦν ὡς πρῶτο ἔργο καί εὐγενῆ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου τήν θεολογία, δηλαδή τήν προσευχή καί τήν ἀσχολία μέ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτό τό ἔργο ἔχουν ὑποταγμένη τήν κάθε εἶδους ἐπαγγελματική ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου.¹²

Σᾶς εὐχομαι, φίλοι μου, νά ἐπιτύχετε στόν ἐπαγγελματικό σας βίο καί νά εἶναι ἡ ἐργασία γιά σᾶς καί πορισμός γιά τά ἀναγκαῖα τοῦ βίου σας, ἀλλά καί ὁδός γιά τήν σωτηρία σας.

Συνήθως, σάν ἱερεῖς, στους σημερινούς νέους μαζί μέ αὐτή τήν εὐχή τούς εὐχομαι καί τήν ἐπιστημονική τους πρόοδο καί τήν μελλοντική οἰκογενειακή τους εὐτυχία. Σᾶς εὐχομαι, λοιπόν, προκοπή σ' αὐτά τά τρία: Στόν ἐπιστημονικό, τόν ἐπαγγελματικό καί τόν οἰκογενειακό Σας βίο. Μιά καλή κοπέλλα γιά τά ἀγόρια γιά νά κάνουν ὁμορφη οἰκογένεια· καί ἓνα καλό ἀγόρι γιά τίς κοπέλλες γιά νά στεριώσουν ἓνα γερό σπιτικό. Καί αὐτό τό ποθητό πρόσωπο γιά τήν οἰκογένειά σας, πού ἐγγίζει, θά τό βρεῖτε, καλοί μου φίλοι, στήν Ἐκκλησία. Γι' αὐτό, ἂν θέλουμε – καί θέλουμε βεβαίως – μία καλύτερη μελλοντική κοινωνία, ἄς ἐργαζόμεθα ὅλοι ἡ χρυσή νεολαία μας νά ἀνατρέφεται στήν ἀγκαλιά τῆς Μάνας Ἐκκλησιαῶς.

Βιβλιογραφία

F. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, εἰς λ. *Travail* (παρατίθεται καί βιβλιογραφία).

Θρησκευτική καί Ἡθική Ἐγκυκλοπαίδεια εἰς λ. *Ἐργασία* (παρατίθεται καί βιβλιογραφία).

Γεωργίου Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ἡθική*, Θεσ/νίκη 2002, σ. 311-219 (παραπομπές σέ σχετικά ἔργα).

Παναγιώτου Δημητροπούλου, *Χριστιανική Κοινωνιολογία*, ἄ. χρ., σ. 262 ἔξ. (παραπομπές σέ σχετικά ἔργα).

Gerhard Kittel and Gerhard Friedrich, *Theological Dictionary of the New Testament* (abridged in one volume), σ. 251-255.

χριστιανοῦ, κατά τόν ἅγιο Βασίλειο, εἶναι «ἡ ὑπηρεσία τῶν δεομένων, οὐχί ἡ ἴδια αὐτοῦ χρεία». (Ἀπάντηση στό ἐρώτημα «Ποῖα σκοπῶ καί ποῖα διαθέσει ἐργάζεσθαι δεῖ τούς ἐργαζομένους», MPG., 31,1024.1025. Βλ. ὅλη τήν ἀπάντηση).

11. Βλ. τό βιβλίο του *Χριστιανική Ἡθική*, σ. 313.

12. Ἡ Ἁγία Γραφή ἐπίσης, δεῖγμα ὅτι δέν εἶναι τό πᾶν ἡ ἐργασία, ὁμιλεῖ καί γιά τήν διακοπή τῆς ἐργασίας, τήν ἀνάπαυση ἀπ' αὐτή (Arbeitsruhe). Μή ἔχοντες χρόνο γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς θέσεως αὐτῆς παραπέμπουμε προχειρῶς γιά τόν ἐνδιαφερόμενο στό βιβλίο *Texte der Kirchenväter* (Eine Auswahl nach Themen geordnet) Dritten Band, σ. 241-252. Kösel-Verlag München.

ΙΕΡΑΤΙΚΑ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ - ΜΟΝΑΧΙΚΑ

Γιά τούς Πατέρες Ἱερεῖς καί Μοναχοῦς

Ἀγαπητοί μου Συμπρεσβύτεροι Πατέρες Ἱερεῖς,
Εὐλογεῖτε.

Τίς ἐπιστολές μου αὐτές, πού λαμβάνετε σχεδόν συχνά, τίς θεωρῶ ὡς ἀναγκαῖες, γιατί τό ποιμαντικό μου ἔργο, πού πρέπει νά τελῶ ὡς Ποιμενάρχης, μόνο μέ τήν δική σας βοήθεια μπορῶ νά τό ἐπιτελέσω. Ὁ Ἐπίσκοπος ποιμαίνει τήν ἐπισκοπή του διά τῶν ἱερέων του. Ἔχω ἀγαπήσει τήν πτωχή μας καί καλή μας Μητρόπολη, καιρό μέ τόν καιρό τήν γνωρίζω καλύτερα, καί ποθῶ οἱ Χριστιανοί της νά κατηχηθοῦν καί νά ἀγαπήσουν πιά πολύ τόν Χριστό μας.

1. Γιά τήν κατήχηση τοῦ λαοῦ μας σᾶς ἀποστέλλω ἓνα ἐβδομαδιαῖο γραπτό κήρυγμα, πού παρακαλῶ νά φροντίζετε νά τό διαβάσετε στό ἐκκλησίασμά σας. Εἶναι μία ἐβδομαδιαία ποιμαντική γιά τόν λαό τῆς ποιμνῆς μου, γιά τήν σωτηρία τοῦ ὁποῖου ἀγωνιῶ πολύ. Ὅπως τό βλέπετε, τό κηρυγματάκι αὐτό εἶναι σύντομο καί ἀπλό, γιά νά εἶναι καταληπτό, καί στό περιεχόμενό του εἶναι μία κατήχηση. Μέ τήν εὐκαιρία τοῦ λόγου λέγω ὅτι τέτοια περίπου θέλω νά εἶναι τά κηρύγματα πού θά ἀκούονται στήν Μητροπολή μου. Νά εἶναι σύντομα καί ἀπλά καί στό περιεχόμενό τους νά εἶναι θεολογικά, νά παρακινοῦν σέ μετάνοια καί νά μιλοῦν θερμά γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μας. Γιατί εἶναι ἀμαρτία νά μιλάμε γιά τόν Χριστό μέ κρύα καρδιά. Δέν βλέπετε πῶς μιλάνε οἱ ποδοσφαιριστές γιά τήν ομάδα τους, οἱ πολιτικοί γιά τό κόμμα τους καί οἱ ἐρωτευμένοι γιά τόν ἔρωτά τους; Θά εἶναι αὐτοί πιά ζηλωτές ἀπό ἐμας, πού ἱεουργοῦμε τό ἅγιο Εὐαγγέλιο;

Τό λέγω καθαρά ἐκφράζοντας τήν πίστη μου. Κήρυγμα, πού δέν ἔχει θεολογία καί δέν εἶναι θερμό στήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καί δέν ἀποβλέπει στήν μετάνοια εἶναι γιά πέταμα στόν ντενεκέ! Θυμᾶται κανεῖς ἐδῶ τόν περίφημο Ἑγγλο ἱεροκήρυκα, τόν θαυμαστή τοῦ Χρυσοστόμου Spurgeon, ὁ ὁποῖος εἶπε: «Τό καλύτερο ἔργο πού ἔχουν νά κάνουν μερικοί ἱεροκήρυκες εἶναι νά κλείσουν τό στόμα τους»!!! Ὅσοι ἀπό σᾶς τούς ἱερεῖς κηρύττετε ἓνα ξηρό καί ἀθεολόγητο κήρυγμα, πού δέν ἔχει τό ὀρθόδοξο ἄρωμα, σᾶς παρακαλῶ νά τό σταματήσετε, γιατί θά σᾶς τό σταματήσω ἐγώ. Ὅσοι κηρύττετε στήν ἐνορία σας, θά κουράζεστε στήν προετοιμασία γιά τό κήρυγμα μέρες πρὶν καί δέν θά λέτε προχειρολογήματα. Τό καλύτερο ἀπό ὅλα – γιά νά τήν «γλυτώνει» κανεῖς – εἶναι σέ 5 ἢ 7 λεπτά νά λέει ὁ κήρυκας ἓνα βίβλιν ἀγίου καί αὐτό εἶναι πάνω ἀπό ὅλα τά κηρύγματα. Ἀλλά στό θέμα αὐτό περί τοῦ θεοῦ κηρύγματος θά ἐπανέλθω καί ἄλλη φορά, γιατί οἱ ἅγιοι Πατέρες τονίζουν πολύ τήν εὐθύνη τοῦ Ἐπισκόπου γιά τήν σωστή κατήχηση τοῦ λαοῦ τῆς ποιμνῆς του.

Τά λέγω ὅμως αὐτά, ἅγιοι Πατέρες μου, καί γιά τόν ἄλλο λόγο, γιατί μέ συναντοῦν ἀπό ἄλλες Μητροπόλεις μερικοί ἱεροκήρυκες, λαϊκοί ἢ κληρικοί, καί μοῦ λέγουν ὅτι θέλουν νά ἔρθουν στήν Μητρόπολή μας νά κηρύξουν. Ἐγώ τούς λέγω ὅτι συντάσσω κήρυγμα, πού ἀναγινώσκεται κάθε Κυριακή στούς Ναούς, καί ὅτι ἔχω χαράξει γραμμή τά ἀκουόμενα στήν Μητρόπολή μου κηρύγματα νά εἶναι μία ἀπλή κατήχηση, θεολογική καί λειτουργική. Σ' αὐτό αὐτοί δηλώνουν ὅτι δέν ἔχουν ἀντίρρηση, ὅτι δηλαδή ἔτσι θέλουν νά κηρύττουν καί αὐτοί. Τότε ἐγώ τούς ἀπαντῶ νά συνεννοηθοῦν μέ σᾶς τούς ἐφημερίους καί ὅ,τι κανονίσετε. Ἄν λοιπόν ἔρθουν τοιοῦτοι ἱεροκήρυκες στήν ἐνορία σας καί δεῖτε ὅτι

ἐκτραποῦν ἀπό τήν χαραχθεῖσα γραμμή μας, δέν θά τούς ἐπιτρέψετε νά κηρύξουν ἄλλη φορά στήν ἐνορία σας. Ἐννοεῖται βέβαια ὅτι, ὅπως σᾶς ἔχω τονίσει, καί ὅταν κηρύττει ἄλλος ἱεροκῆρυκας στήν ἐνορία σας, ἰδικός μας ἢ ξένος, δέν θά παραλείπετε τήν ἀνάγνωση τοῦ ἰδικοῦ μου πενταλέπτου κηρύγματος, πλὴν μόνον ἂν ὁ κῆρυκας εἶναι Ἐπίσκοπος.

2. Σᾶς παρακαλῶ, πατέρες μου, γιά τήν εὐλαβῆ τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας. Ὅχι συζητήσεις στό Ἱερό μεταξύ σας, ὄχι μετακινήσεις κατά τήν Θεία Λειτουργία καί, πρό παντός, ὄχι περάσματα μπροστά ἀπό τήν Ἁγία Τράπεζα γιά τήν μετάβαση ἀπό τό ἕνα κλιτός στό ἄλλο.

Κυρίως ὅμως γιά τήν Θεία Λειτουργία τονίζω μέ πόνο ὅτι τά προσφερόμενα πρόσφορα δέν εἶναι καλά. Ἡ δέν εἶναι ζυμωτά ἢ εἶναι ζυμωτά μέ μαγιά· ἢ, μπορεῖ νά εἶναι μέν ζυμωτά μέ προζύμι, ἀλλά ὄχι μέ καλό εἰδικό ἀλεῦρι. Φροντίστε, πατέρες μου, τό προσκομιζόμενο πρόσφορο νά εἶναι ζυμωμένο μέ προζύμι καί μέ ἐκλεκτό ἀλεῦρι. Γιά τό θέμα αὐτό, γιά τούς προσκομιζόμενους στόν Θεό ἄρτους, κάνει λόγο ἀκόμη καί ἡ Παλαιά Διαθήκη, πού ἡ λατρεία της ἦταν ἀτελής καί προετοιμάζε τό μεγαλεῖο τῆ ἰδικῆς μας Θείας Λατρείας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐγώ νομίζω καί πιστεύω ὅτι τό θέμα τοῦ καλοῦ προσφόρου εἶναι θέμα ἱερέως. Ρωτήστε τίς εὐλαβεῖς κυρίες, πού ἔρχονται ἀπό ἄλλοῦ τώρα τό καλοκαίρι στήν ἐνορία σας, καί μάθετε ἀπό αὐτές πού θά προμηθευθεῖτε καλό ἀλεῦρι καί ζητήστε νά σᾶς ποῦν τόν τρόπο παρασκευῆς καλοῦ προσφόρου. Προσωπικά, μοῦ στέλνουν ἀπό τήν Ἀθήνα κάθε ἐβδομάδα δέκα περίπου καλά ζυμωτά πρόσφορα. Μπορεῖτε λοιπόν, ἂν δέν ἔχετε, νά ζητᾶτε ἀπό μένα καλό πρόσφορο νά σᾶς δώσω.

3. Ἐπειδὴ θέλω καί ἐπιθυμῶ νά εἶμαι παρών, ὅσο μπορῶ, στίς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ τῆς ποιμνῆς μου, εἴτε αὐτές εἶναι ποδόσφαιρο τῶν νέων, εἴτε παραδοσιακές πανηγύρεις στίς πλατεῖες τῶν χωριῶν, ἢ ὅποιεσδήποτε ἄλλες ἐκδηλώσεις, παρακαλῶ νά εἰδοποιοῦμαι, ὅταν αὐτές συμβαίνουν στήν ἐνορία σας. Ἰδιαιτέρως θέλω νά εἰδοποιοῦμαι σέ κηδεῖες καί θλιβερά γεγονότα – πού νά μή συμβαίνουν, Παναγία μου, οὔτε σέ μᾶς οὔτε πουθενά. Ἄν δέ ὑπάρχει στό χωριό σας τό παλαιό ἔθιμο νά ξενοχτοῦν τόν νεκρό, θέλω νά εἰδοποιοῦμαι νά ἔρχομαι καί ἐγώ, ἂν μπορῶ, μιά ἢ δύο ὧρες, γιά νά διαβάζω τό Ψαλτήρι καί νά παρηγορῶ τούς οἰκείους.

Πατέρες μου ἅγιοι, καλυμαύχια εὐλογημένα, σᾶς ἀγαπῶ πολύ καί σᾶς ζητῶ συγγνώμη ὅπου σᾶς ἐλύπησα, ἀλλά πρέπει νά νοήσουμε ὅτι εἴμαστε ἱερεῖς. Καί σάν ἱερεῖς δέν φτάνει μόνο νά ἀγιάσουμε ἐμεῖς, ἀλλά ὀφείλουμε νά ἀγιάσουμε καί τόν λαό τῆς ποιμνῆς μας. Εὐχέσθε.

Μέ ἀγάπη Χριστοῦ καί πολλές εὐχές

† Ὁ Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως Ἱερεμίας

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

Ἀγαπητοί μου Συμπρεσβύτεροι Πατέρες Ἱερεῖς,
Εὐλογοεῖτε!

1. Θά ἔχετε δεῖ ὅτι κινουῖμαι μέ νέο αὐτοκίνητο. Σᾶς ἐνημερώνω ὅμως ὅτι αὐτό τό νέο αὐτοκίνητο πληρώνεται ἀπό τόν προσωπικό μου μισθό μέ μηνιαῖες δόσεις. Ἀλλά ἐνῶ τό αὐτοκίνητο πληρώνεται ἀπό ἐμένα, ἀνήκει ὅμως στήν Ἱεράν Μητρόπολη, ὡς προσφορά δική μου πρός αὐτήν.

2. Σᾶς ἐνημερώνω ὅτι σύμφωνα μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 365/25-06-07 Ἐγκύκλιο τῆς Ἱεράς Συνόδου θά ἐλεγχθοῦν τά βιβλία, τά μπλόκ καί πάσης φύσεως οἰκονομικό στοιχεῖο τῶν Ἱερῶν Ναῶν καί Μονῶν τῆς Μητροπόλεώς μας. Θά καλεῖσθε ἐβδομαδιαίως, μέ σειρά πού θά σᾶς ἀνακοινώνετε, γιά νά καταθέτετε στήν Μητρόπολη τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα πρός ἔλεγχο.

3. Σᾶς παρακαλῶ, σάν καλοί ποιμένες τοῦ λαοῦ σας, νά ἐνδιαφέρεστε νά ἐκκλησιάζονται οἱ Χριστιανοί σας, νά τρέφονται μέ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ καί νά ἐξομολογοῦνται. Θά δώσουμε λόγο στόν Θεό, Πατέρες μου, γιά τήν σωτηρία τοῦ ποιμνίου μας. Γι' αὐτά τά θέματα θέλω κυρίως νά συζητοῦμε ὅταν συναντιόμαστε.

4. Φροντίστε τό πρόσφορο γιά τήν ἁγία Προσκομιδή νά εἶναι ζυμωτό μέ προζύμι καί καθαρό - καλό ἀλεύρι καί ὄχι μέ μαγιά. Ὁ Ἄμνος στό ἅγιο Δισκάριο νά εἶναι κάπως εὐμεγέθης καί γιά νά δεσπόζει τῶν ἄλλων μερίδων, ἀλλά καί γιά νά ἐπαρκεῖ πρός Θεία Κοινωνία τῶν πιστῶν.

5. Φροντίστε οἱ ψάλτες σας, οἱ ἐπίτροποι σας καί οἱ συνεργάτες σας νά κοινωνοῦν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Εἶναι ἐντροπή νά ἔχουμε ὡς συνεργάτες ἀνθρώπους ἀδιάφορους καί ἀσεβεῖς. Μοῦ ἀνέφεραν περιπτώσεις ψαλτῶν καί ἐπιτρόπων πού ἔχουν χρόνια νά κοινωνήσουν. Παρακαλῶ, νά μήν ἔχετε ὡς συνεργούς σας στόν Ναό τοιούτους ἀνθρώπους, πού εἶναι ἀδιάφοροι γιά τήν πίστη καί τήν σωτηρία τους. Αὐτοί, ὅσο δυναμικοί καί ἐνεργητικοί νά φαίνονται, μᾶς κάνουν ζημιά. Ὁ σκοπός μας σάν Ἱερεῖς εἶναι νά σωθεῖ ἡ ψυχή μας καί νά σώσουμε καί τόν λαό πού ποιμαίνουμε καί ὄχι νά κάνουμε ἔργα γιά νά κομπάζουμε γι' αὐτά. Ἄς τό καταλάβουμε ὅτι τό καλύτερο ἔργο εἶναι νά σώσουμε τήν ψυχή μας. Γι' αὐτό: προσευχή, μελέτη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καί ἐξομολόγηση. Πρῶτα ἐμεῖς νά τά κάνουμε αὐτά καί νά τά λέμε ἔπειτα νά τά ἐφαρμόζει καί ὁ λαός μας.

6. Κάτι ἔχουμε πεῖ νά κτυπάει ἡ καμπάνα τῆς ἐνορίας σας γιά Ὅρθρο καί Ἑσπερινό. Τηρεῖται αὐτό;

7. Ὅπωςδήποτε κάθε βράδυ τώρα τό Δεκαπενταύγουστο θά κάνετε Παράκληση στήν Παναγία μας.

Εὐχεσθε καί γιά μένα νά μοῦ συγχωρέσει ὁ Χριστός τά ἁμαρτήματά μου, νά ἐργάζομαι μέ ζῆλο στόν ἅγιο λόγο τοῦ Θεοῦ καί νά σωθεῖ ἡ ψυχή μου.

Μέ πολλές εὐχές καί ἀγάπη Χριστοῦ,

† Ὁ Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως
Ἱερεμίας

1η Αὐγούστου 2007

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

Ἀγαπητοί μου Συμπρεσβύτεροι Πατέρες Ἱερεῖς,
Εὐλογοῦτε!

1. Παρακαλῶ κατά τήν μεγάλη ἐορτή τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου νά περιφέρετε δίσκο στους ἱερούς σας Ναούς κατά τήν Θεία Λειτουργία ὑπέρ ἐνισχύσεως τοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου τῆς Μητροπόλεώς μας. Τά χρήματα τοῦ δίσκου νά ἀποσταλοῦν στήν Ἱερά Μητρόπολη μέ ταχυδρομική ἐπιταγή ἀναγράφοντας σ' αὐτήν τόν σκοπό τῆς ἀποστολῆς (γιά τό Φιλόπτωχο Ταμείο) καί τόν Ἱερό Ναό ἀπ' ὅπου προέρχονται.

2. Κατά τήν τέλεση τῆς Παρακλήσεως εἰς τό αἴτημα ὑπέρ τοῦ λαοῦ δέν θά λέγετε τήν φράση, πού ὅλοι σχεδόν λέγετε, «τῶν παρακολουθούντων τήν ἱεράν Παράκλησιν ταύτην», ἀλλά «τῶν τελούντων τήν ἱεράν Παράκλησιν ταύτην». Στήν Θεία Λατρεία οἱ πιστοί δέν «παρακολουθοῦν» τά γινόμενα σάν ἀπλοί θεατές, ἀλλά συμμετέχουν καί αὐτοί σ' αὐτά, τά τελεῖ ὁ ἱερεὺς μαζί τους. Γι' αὐτό ἀποβλητέα ἡ φράση «τῶν παρακολουθούντων» καί ἀντ' αὐτῆς νά λέγετε στό ἐξῆς: «Τῶν τελούντων τήν ἱεράν Παράκλησιν ταύτην μετά τῶν οἰκείων αὐτῶν».

3. Παρατηρῶ μεγάλες ἀταξίες στους ἱερούς Ναούς πού ἐπισκέπτομαι καί οἱ ἀταξίες αὐτές δέν βοηθοῦν τόν λαό σέ περισυλλογή καί προσευχή· γιατί γι' αὐτό ἔρχονται οἱ Χριστιανοί στήν Ἐκκλησία, γιά νά προσευχηθοῦν. Πέστε, παρακαλῶ, στους ἀγίους Ἐπιτρόπους καί Νεωκόρους σας νά μὴν μετακινοῦνται ἄτακτα στόν Ναό κατά τήν Θεία Λατρεία καί νά μὴν συζητοῦν, γιατί μᾶς κάνουν μεγάλη ζημιά. Πολλοί ἀπό τούς Ἐπιτρόπους καί Νεωκόρους εἶναι εὐσεβεῖς καί εὐσεβέστατοι καί τούς εὐχαριστοῦμε πολύ γιά τήν πολύτιμη προσφορά τους. Ἦς εὐλογῆσει ὁ Θεός πλούσια τούς κόπους τους ὑπέρ τῆς Ἐκκλησίας. Μερικοί ὅμως ἀπό τούς Ἐπιτρόπους μας εἶναι δραστήριοι μέν, ἀλλά ἀδιάφοροι πνευματικά, ἀφοῦ ἔχουν χρόνια νά ἐξομολογηθοῦν καί νά κοινωνήσουν. Φροντίστε γι' αὐτούς, ὥστε ἡ ἐπιθυμία τους νά προσφέρουν στήν Ἐκκλησία νά τούς γίνει αἰτία νά γνωρίσουν τόν Θεό καί νά σωθεῖ ἡ ψυχὴ τους.

4. Περισσότερο, Πατέρες μου, νά φροντίζουμε ἡμεῖς οἱ ἱερεῖς γιά τήν δική μας πρόοδο καί σωτηρία. Ἐπιθυμῶ οἱ ἱερεῖς τῆς Μητροπόλεώς μου νά ἐξομολογοῦνται, νά προσεύχονται καί νά ἀγωνίζονται νά κόψουν τά πάθη τους. Ἦν ὁ ἱερέας δέν ἀγωνίζεται γιά τήν ψυχική του καθαρότητα εἶναι ἀδύνατο νά πετύχει στό ἔργο του. Καί ὡς ἔργο τοῦ ἱερέα θεωρῶ τό νά κάνει τούς ἀνθρώπους τῆς Ἐνορίας του νά ἀγαπήσουν τόν Θεό καί νά τούς βοηθεῖ νά γεύονται τό μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ. Ἦς ἀρχίσουμε, Πατέρες μου, τόν ἀγώνα αὐτόν γιά νά ἀρέσουμε στόν Θεό καί νά γλυκαθοῦμε ἀπό τήν δόξα Του. Καί γιά τόν ἑαυτό μου ἰκετεύω τήν Κυρία μας Θεοτόκο νά μοῦ δίνει τήν Εὐχή Της γιά νά ζῶ τήν μετάνοια καί νά ἀγαπήσω πολύ τόν Χριστό καί τόν ἅγιο Του λόγο καί νά δουλεύω σ' αὐτόν μέ καθαρή καρδιά.

Ἐπιθυμῶ ἰδιαιτέρως νά διαβάσετε. Προσευχή, διάβασμα καί ἐξομολόγησι εἶναι βασικά γιά τήν πρόοδο τοῦ ἱερέα καί στίς προσωπικές μας συναντήσεις θά σᾶς ἐρωτῶ πῶς πηγαίνετε σ' αὐτά τά τρία.

5. Οἱ λειτουργικές διακονίες σας πέραν τῶν Ἐνοριῶν πού ποιμαίνετε καί οἱ ἄδειες γιά τήν μετάβασή σας ἐκτός τῆς Μητροπόλεώς μας θά ρυθμίζονται ἀπό ἐμένα προσωπικῶς καί ὄχι ἀπό τόν Πρωτοσύγκελλο ἢ τούς κατά τόπους Ἀρχιερατικούς. Καί αὐτό τό κάνω γιά τήν περισσότερο γνωριμία μου καί κοινωνία μου μαζί σας, ἀλλά καί γιά τήν περισσότερη γνώση τῶν Ἐνοριῶν τῆς Μητροπόλεώς μου.

Εὐχέσθε ὑπέρ ἐμοῦ, ὑπέρ υγείας καί σωτηρίας μου.

Μέ πολλές εὐχές καί ἀγάπη Χριστοῦ,
† Ὁ Γόρτυνος καί Μεγαλοπόλεως
Ἱερεμίας

7η Αὐγούστου 2007

ΒΙΒΛΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛ* (Σέ συνέχειες)

ΔΙΑΔΟΧΗ ΚΑΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Στό άρχαιο Ίσραήλ δέν ύπήρχε αυτό τό όποιο έμεις όνομάζουμε «διαθήκη», δηλαδή μία γραπτή τελευταία θέληση κάποιου πριν από τόν θάνατό του. Άλλά ένας πατέρας προτού νά πεθάνει, συνήθιζε νά τακτοποιεί τά του όικου του (Β΄ Βασ. 17,23. Δ΄ Βασ. 20,1. Ήσ. 38,1), δηλαδή έδιδε προφορικές όδηγίες γιά τήν κατανομή τής περιουσίας του (βλ. Δευτ. 21,16. Σ. Σειρ. 14,13. 33,24). Μόνο δύο νομοθετικά κείμενα στήν Παλαιά Διαθήκη αναφέρονται σέ θέματα κληρονομικά (Δευτ. 21,15-17 και Άριθμ. 27,1-11 και τό Άριθμ. 38,6-9) και άσχολούνται με ιδιαίτερες περιπτώσεις. Σέ αυτά εΐναι άνάγκη νά προσθέσουμε διάφορες πληροφορίες από τίς βιβλικές διηγήσεις· αλλά αυτές οί διηγήσεις δέν εΐναι πάντοτε εύκολο νά έρμηνευθοϋν.

Ό θεμελιώδης κανόνας εΐναι ότι οί υιοί μόνο έχουν δικαίωμα στήν περιουσία. Μεταξύ τών υιών, ό μεγαλύτερος είχε τήν θέση του πρωτοτόκου και έλάμβανε διπλό μερίδιο από τά αγαθά του πατέρα του (Δευτ. 21,17· βλ. Δ΄ Βασ. 2,9, μεταφορικά). Ή ίδια διάταξη ύπάρχει στους άσσυριακούς νόμους, στήν Νούζου και στήν Μάρι. Ό νόμος περιφρουρεί τό δικαίωμα του μεγαλύτερου υιού, άπαγορεύοντας στον πατέρα νά δείξει εύνοια στον υιο της γυναίκας, πού αυτός προτιμά περισσότερο, εις βάρος του μεγαλύτερου υιού (Δευτ. 21,15-17).¹ Πιθανώς οί υιοί έμοιράζοντο μόνο τά κινητά περιουσιακά στοιχεία, ένω ό όικος με τά προγονικά ύπάρχοντα διδόταν στον μεγαλύτερο ή τουλάχιστον δέν μοιραζόταν. Αυτό θά διατηρούσε τήν οικογενειακή περιουσία άνέπαφη· έτσι εξηγείται τό κείμενο του Δευτ. 25,5, τό όποιο όμιλεί γιά τούς άδελφούς πού «ζούν μαζί».

Στίς άρχαιες ήμέρες του Ίσραήλ, πράγμα πού ισχύει σάν ένας γενικός κανόνας στους νομικούς κώδικες τής Μεσοποταμίας, οί υιοί τών παλλακίδων, πού ήταν δούλοι, δέν είχαν μερίδιο στήν περιουσία, εάν ό πατέρας τους δέν έδιδε σ΄ αυτούς ίση τάξη προς τούς υιούς τών έλευθέρων γυναικών, με κάποια νομική υιοθεσία. Ή Σάρρα δέν ήθελε τόν Ίσμαήλ, τόν υιο της δούλης, νά μοιραστεί τήν κληρονομία με τόν υιο της Ίσαάκ (Γεν. 21,10), και έπομένως ό Άβραάμ άφησε τά αγαθά του στον Ίσαάκ και έδωσε μόνο δώρα στους υιούς τών παλλακίδων του (Γεν. 25,5-6). Ή Σάρρα όμως προσποιήθηκε ότι είχε ξεχάσει τήν ύπόσχεσή της, ότι τά παιδιά της Άγαρ θά έπρεπε νά αναγνωριστούν ως δικά της (Γεν. 16,2): Ό Ίσμαήλ, συνεπώς, είχε ένα δικαίωμα στήν κληρονομία και ό Άβραάμ παρά τήν θέλησή του τόν έδωξε μακριά (Γεν. 21,11). Οί υιοί τών δούλων γυναικών Βαλλά και Ζελφά θεωρήθηκαν ισότιμοι με τούς υιούς της Λείας και της Ραχίλ (Γεν. 49,1-28) και είχαν ένα ίσο μερίδιο με αυτούς στήν γη Χαναάν, ή όποία ήταν ή κληρονομία του Ίακώβ. Ή αιτία όμως γι΄ αυτό εΐναι ότι αυτοί είχαν υιοθετηθεί από τήν Ραχίλ και τήν Λεία (Γεν. 30,3-13). Ή μεταγενέστερη πρακτική φαίνεται ότι ήταν λιγώτερο αυστηρή. Μερικές φορές αναφέρεται ή περίπτωση του Ίεφθά, ό όποιος εκδιώχθηκε από τήν κληρονομία του πατέρα του από τούς έτεροθαλείς άδελφούς του (Κριτ. 11,2), αλλά ό Ίεφθά ήταν ένας παράνομος υιός, γεννημένος από μία πόρνη και όχι από μία παλλακίδα (Κριτ. 11,1).

Οί θυγατέρες κληρονομούσαν μόνο αν δέν ύπήρχαν άρρενες κληρονόμοι. Αυτό θεσπίστηκε στήν περίπτωση τών θυγατέρων του Σαλπαάδ (Άριθμ. 27,1-8), αλλά με τήν προϋπόθεση ότι αυτές θά έπρεπε νά βροϋν συζύγους από μία πατριά της φυλής του πατέρα τους και έτσι νά διατηρήσουν τήν οικογενειακή περιουσία γιά νά μήν περάσει σέ άλλη φυλή (Άριθμ. 36,1-9). Λόγω αυτού του νόμου οί κόρες του Έλεάζαρ παντρεύτηκαν τούς εξαδέλφους τους (Α΄ Παρ. 23,22) και αυτός, πιθανώς, εΐναι ό «νόμος του Μωυσή», στον όποιο αναφέρεται τό Τωβ. 7,11.

Ύπάρχει μία άξιοσημείωτη έξαιρέση. Οί τρεις κόρες του Ίώβ έλαβαν μερίδιο από τήν περιουσία μαζί με τούς έπτά άδελφούς τους (Ίώβ 42,13-15). Αυτό μπορεί νά άπεικονίζει ένα μεταγενέστερο έθιμο, διότι τό βιβλίο του Ίώβ εΐναι μεταιχμαλωσιακό, ή πιθανώς νά έθεωρείτο τότε ότι στους πατριαρχικούς χρόνους, στους όποιους τίθεται ή ιστορία, ό πατέρας είχαν άπόλυτη έλευθερία στήν διανομή τής περιουσίας του. Πραγματικά, πιθανώς ό σκοπός ήταν νά δείξει τόν ύπερβολικό πλοϋτο του Ίώβ και τήν ιδανική εύτυχία μιάς οικογενείας στήν όποία όλα τά παιδιά αντιμετωπιζόνταν ως ίσα μεταξύ τους.

Εάν ένας άνθρωπος πέθαινε χωρίς απογόνους, ή περιουσία περνούσε στον άρρενα συγγενή του από τήν μεριά του πατρός, κατά τήν άκόλουθη τάξη: Οί άδελφοί του, οί άδελφοί του πατέρα του, ό πλησιέστερος συγγενής στήν πατριά του (Άριθμ. 27,9-11). Ή χήρα του δέν είχε δικαίωμα στήν περιουσία. Άντιθέτως, ό βαβυλωνιακός νόμος και ή πρακτική στήν Νούζου όριζαν ότι μία χήρα είχε μερίδιο στήν κληρονομία ή τουλάχιστον ότι αυτή θά κρατούσε ό,τι είχε συνεισφέρει στον γάμο και τά δώρα πού είχε λάβει από τόν σύζυγό της. Τά συμβόλαια τής Έλεφαντίνης επιτρέπουν σέ μία άτεκνη χήρα νά κληρονομήσει από τόν σύζυγό της. Στό Ίσραήλ, μία άτεκνη χήρα ή έπέστρεφε στον πατέρα της (Γεν. 38,11. Δευτ. 22,13. Ρούθ 1,8), ή παρέμενε ένα μέλος τής οικογενείας του συζύγου της με έναν λειωρατικό γάμο. Εάν μία χήρα είχε αναθρέψει παιδιά, αυτά τήν ύποστήριζαν οικονομικά. Εάν τά παιδιά ήταν άκόμη μικρά, αυτή μπορούσε νά χειριστεί τήν περιουσία πού τούς άνηκε ως υπεύθυνη γι΄ αυτά (αυτό θά εξηγούσε τό Δ΄ Βασ. 8,3-6). Τά χρήματα πού κατείχε ό Μιχαίας από τήν μητέρα (Κριτ. 17,1-4) πιθανώς άνηκαν στήν προσωπική της περιουσία και διακρίνονταν από τήν κληρονομία πού είχε άφήσει ό σύζυγός της. Ή περίπτωση τής Νωεμίν, πού προσέφερε γιά πώληση ένα κομμάτι γης, τό όποιο ήταν περιουσία του νεκρού άνδρα της (Ρούθ 4,3,9), εΐναι δύσκολο νά εξηγηθεί, αλλά θά έπρεπε τουλάχιστον νά σημειώσουμε ότι στό Ρούθ 4,9 ή γη θεωρείται ως ή κοινή περιουσία τών δύο υιών της, Μααλών και Χελαιών. Αυτοί οί δύο υιοί ήταν επίσης νεκροί και ή Νωεμίν φαίνεται ότι ένεργοϋσε ως ό φύλακας τών δικαιωμάτων

* Τό παρόν έχει γραφεί έχοντας ως βάση κυρίως τό έργο του R. de Vaux, *Ancient Israel*, άναμείξ και με άλλα βοηθήματα.

1. Αυτός ό νόμος άναδρομικά κατηγορεί τόν Άβραάμ γιά τήν έξωση του Ίσμαήλ [Γεν. 21,10 έξ.] και τόν Δαυίδ γιά τήν προτίμηση του Σολομώντος από τόν Άδωνία (Γ΄ Βασ. 1,17. Βλ. 2,15).

τους. Ἡ Ἰουδίθ εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς μίας μεγάλης περιουσίας, ἡ ὁποία περιελάμβανε κινητὰ καὶ ἀκίνητα περιουσιακὰ στοιχεῖα (Ἰδθ. 8,7) καὶ αὐτὴ ἀπελευθερώθηκε ἀπὸ αὐτὰ πολὺ εὐκόλα πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό τῆς (Ἰδθ. 16,24). Αὐτὴ ἡ ἱστορία ὁμως χρονολογεῖται ἀπὸ μίαν ἐποχὴ πού τὰ ἔθιμα εἶχαν γίνεи πολὺ πιὸ ἐλεύθερα καὶ πού ὁ δρόμος ἦταν ἤδη ἑτοιμος γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων μιᾶς χήρας.

Τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ναβουθαί (Γ΄ Βασ. 21,15) ἔχει ὀδηγήσει ὀρισμένους συγγραφεῖς νὰ συμπεράνουν ὅτι ἡ περιουσία ἀνθρώπων πού εἶχαν καταδικαστεῖ σὲ θάνατο ἐπέστρεφε στὸν βασιλιά· ἀλλὰ αὐτὸ μπορεῖ ἀπλῶς νὰ εἶναι ἓνα παράδειγμα αὐθαίρετης κατάσχεσης. Ὅρισμένα μεταγενέστερα τεμάχια δείχνουν ὅτι ὁ πατέρας μποροῦσε νὰ ἐκχωρήσει τὴν περιουσία του πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του (Τωβ. 8,21. Σ. Σειρ. 33,20-24. Πρβλ. Λουκ. 15,12).

ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑΦΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα εἶναι κάτι ξένο στὴν Ἑβραϊκὴ νοοτροπία καὶ ὁ θάνατος, συνεπῶς, δὲν θεωρεῖται ὡς ὁ χωρισμὸς αὐτῶν τῶν δύο στοιχείων. Ὅπως ζωντανὸς ἄνθρωπος εἶναι μίαν ζῶσαν «ψυχὴν» (נְפֹשׁ, «νέφρες») καὶ ἓνας νεκρὸς ἄνθρωπος εἶναι μίαν νεκρὴν «ψυχὴν», μίαν νεκρὴν נְפֹשׁ («νέφρες») (Ἀριθμ. 6,6. Λευιτ. 21,11. Πρβλ. Ἀριθμ. 19,13). Ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἐκμηδένιση. Ὅσο ὑπάρχει τὸ σῶμα καὶ παραμένουν τοὐλάχιστον τὰ ὀστά, ἡ ψυχὴ ὑπάρχει, σάν μίαν σκιά, σὲ μίαν κατάσταση ὑπερβολικῆς ἀδυναμίας, στὴν ὑπόγεια κατοικία, τὴν λεγομένη Sheol (Ἰώβ 26,5-6. Ἠσ. 14,9-10. Ἰεζ. 32,17-32).

Αὐτὲς οἱ ἰδέες ἐξηγοῦν τὴν φροντίδα πού δίδεται στὸ σῶμα καὶ τὴν σημασία τῆς τιμητικῆς ταφῆς, διότι ἡ ψυχὴ συνεχίζει νὰ αἰσθάνεται ὅ,τι γινόταν στὸ σῶμα. Συνεπῶς τὸ νὰ μείνει τὸ σῶμα ἄταφο, ὡς τροφὴ γιὰ τὰ ὄρνεα καὶ τὰ ἄγρια θηρία, ἦταν ἡ χειρότερη ἀπὸ ὅλες τὶς κατάρεις (Γ΄ Βασ. 14,11. Ἰερ. 16,4. 22,19. Ἰεζ. 29,5). Ὅμως τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο προχωροῦσε σὲ ἀποσύνθεση, καὶ ὁ τάφος, πού τὸ περιεῖχε, ἐθεωροῦντο καὶ τὰ δύο ἀκάθαρτα καὶ μετέδιδαν μολυσμὸ σὲ αὐτοὺς πού τὰ ἄγγιζαν (Λευιτ. 21,1-4. 22,4. Ἀριθμ. 19,11-16. Ἀγ. 2,13. Βλ. Ἰεζ. 43,7).

1. Ἀντιμετώπιση τοῦ σώματος

Στὸ Γεν. 46,4 ὑπάρχει μίαν νύξη στὸ ἔθιμο νὰ κλείνουν τὰ μάτια τοῦ νεκροῦ· αὐτὸ τὸ σχεδὸν παγκόσμιον ἔθιμον πιθανῶς ἐξηγεῖται ἀπλᾶ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τοῦ θανάτου μὲ τὸν ὕπνον. Οἱ πιὸ κοντινοὶ συγγενεῖς ἀγκάλιαζαν τὸ σῶμα (Γεν. 50,1). Ἀσφαλῶς αὐτὸ ἑτοιμαζόταν ἔπειτα γιὰ ταφὴν, ἀλλὰ δὲν ἔχουμε πληροφορίες γι' αὐτὸ παλαιότερες ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη (Ματθ. 27,59 καὶ τὰ παράλληλα· Ἰωάν. 11,44. 19,39-40). Τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν σὲ ἀνεσκαμένους τάφους, δείχνουν ὅτι οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο πλήρως ἐνδεδυμένοι. Ὁ Σαμουὴλ ἦλθε ἀπὸ τὸ Σεῶλ ἐνδεδυμένος μὲ τὴν «διπλοῖδα» του (Α΄ Βασ. 28,14) καὶ τὸ Ἰεζ. 32,27 μᾶς λέγει ὅτι στρατιῶτες ἐθάπτοντο μὲ τὰ ὄπλα τους, μὲ τὰ ζῆφι τους κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους καὶ τὶς ἀσπίδες τους κάτω ἀπὸ τὰ σώματά τους.

Ἡ ταρίχευση δὲν τηρήθηκε ποτέ στὸ Ἰσραὴλ. Τὰ δύο γνωστὰ παραδείγματα ταριχεύσεως, τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰωσήφ, ἀποδίδονται ρητῶς σὲ αἰγυπτιακὸ ἔθιμον (Γεν. 50,2-3). Τὸ σῶμα δὲν ἐτοποθετεῖτο σὲ ἓνα φέρετρο (βλ. Δ΄ Βασ. 13,21), ἀλλὰ μεταφερόταν σὲ ἓνα νεκροκράββατο (Β΄ Βασ. 3,31. Βλ. Λουκ. 7,14). Τὸ σῶμα τοῦ Ἰωσήφ τοποθετήθηκε σὲ ἓνα φέρετρο· αὐτὸ ὁμως εἶναι τὸ μόνον τοιοῦτο παράδειγμα, τὸ ὁποῖο ἔχει καταγραφεῖ, καὶ αὐτὸ ἐπίσης πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ ἀπὸ αἰγυπτιακὸ ἔθιμον (Γεν. 50,26).

2. Ταφὴ

Δὲν γνωρίζουμε τὸ διάστημα τὸ ὁποῖο μεσολαβοῦσε μεταξὺ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς. Ὁ θρῆνος τῶν 70 ἡμερῶν, πρὶν ἀπὸ τὴν μεταφορὰ τοῦ σώματος τοῦ Ἰακώβ, εἶναι μίαν ἐξαιρέση, γιατί οἱ Αἰγύπτιοι παρῆσαν στὸν Πατριάρχη μίαν βασιλικὴν ταφὴν. Ἡ διάταξη τοῦ Δευτ. 21,22-23 ἀφορᾷ μόνον τὰ σώματα αὐτῶν πού εἶχαν ἐκτελεστεῖ: Αὐτὰ δὲν ἔπρεπε νὰ μείνουν ἔξω ἐκτεθημένα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νύκτας καὶ ἔπρεπε νὰ ταφοῦν αὐθημερόν. Τὸ διάστημα ἀνάμεσα στὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν θὰ ἦταν μᾶλλον πολὺ σύντομον, ὅπως συμβαίνει ἀκόμη καὶ σήμερα στὴν Ἀνατολή. Πιθανῶς, κατὰ γενικὸ κανόνα, ἡ ταφὴ γινόταν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου.

Δὲν ἔχουμε μαρτυρία ὅτι τὰ σώματα ἐκαίοντο στὴν Παλαιστίνη, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν σ' αὐτὴν, πράγμα τὸ ὁποῖον συνέβαινε ἀπὸ τοὺς ξένους κατοίκους αὐτῆς. Οἱ Ἰσραηλιτεῖς ὁμως ποτέ δὲν ἀκολούθησαν τὴν καύση τῶν νεκρῶν. Ἀντιθέτως, ἡ καύση ἑνὸς σώματος ἐθεωρεῖτο ὡς κάτι κακὸ καὶ ἐπεβάλλετο μόνον γιὰ μεγάλα ἐγκλήματα (Γεν. 38,24. Λευιτ. 20,14. 21,9) ἢ σὲ ἐχθροὺς τοὺς ὁποίους κάποιος ἠθέλε νὰ ἐξαφανίσει γιὰ πάντα (Ἀμ. 2,1). Παραμένει ἓνα δύσκολον παράδειγμα: Ὁ λαὸς τῆς Ἰαβὶς στὴν Γαλαὰδ ἔκαψε τὰ σώματα τοῦ Σαοὺλ καὶ τῶν υἱῶν του καὶ στὴν συνέχεια ἔθαψε τὰ ὀστά τους (Α΄ Βασ. 31,12). Αὐτὸ μᾶλλον ἦταν μίαν διαφοροποίησιν ἐν σχέσει μὲ τὴν παραδοσιακὴ συνήθεια, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ παράλληλον χωρίον τοῦ Α΄ Παρ. 10,12 παραλείπει αὐτὸ τὸ σημεῖον. Ἐπὶ πλέον δὲν πρέπει νὰ συγχέουμε τὴν καύση μὲ τὶς ἀναφορὰς πού γίνονται στὰ χωρία Ἰερ. 41[34],5. Β΄ Παρ. 16,14. 21,19, τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν γιὰ μίαν φωτιά πού ἀνάβεται κατὰ τὸν θάνατον ἑνὸς βασιλέως, ὁ ὁποῖος πέθανε εἰρηνικῶς μὲ τὸν Θεόν. Αὐτὸ φυσικὰ δὲν εἶναι καύση τοῦ σώματος, ἀλλὰ καύση θυμιμάτων καὶ ἀρωμάτων διπλα στὸ σῶμα.

Ὁ φυσιολογικὸς τύπος τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ τάφου εἶναι ἓνα ταφικὸν δωμάτιον σκαμμένον σὲ μαλακὸ βράχον ἢ ἡ χρησιμοποίησιν ἑνὸς φυσικοῦ σπηλαίου. Ἡ εἴσοδος ἦταν ἓνα στενὸν πέρασμα, τὸ ὁποῖον ἀνοίγαν σὲ μίαν ἀπὸ τὶς πλευρὰς. Στὶς ἄλλες τρεῖς πλευρὰς ὑπῆρχαν προεξοχές, στίς ὁποῖες τοποθετοῦσαν τὰ σώματα. Μερικὲς φορὲς ὑπῆρχε μίαν κοιλότητα, στὴν ὁποῖα τοποθετοῦσαν τὰ κόκκαλα τῶν σκελετῶν, γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ χώρος γιὰ νέες ταφές. Αὐτοὶ εἶναι οἱ συνήθεις τάφοι, οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ μίαν οἰκογένειαν ἢ ἀπὸ μίαν φυλὴν γιὰ μίαν μακρὰν περιόδον. Δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχε κάποιος συγκεκριμένον κανόνας γιὰ τὴν θέσιν τῶν σωμάτων. Δίπλα στὸ σῶμα τοποθετοῦσαν ὀρισμένα προσωπικὰ ἀντικείμενα καὶ κεραμικά. Αὐτὲς οἱ ταφικὲς προσφορὰς γιὰ τοὺς νεκροὺς δὲν ἦταν τόσο πολλὰς καὶ πλούσιες, ὅπως στὴν χαναναϊτικὴν περίοδον καί, στὸ τέλος τῆς Ἰσραηλιτικῆς περιόδου, περιορίζονταν σὲ λίγα βάζα ἢ λυχνάρια. Οἱ ἀνθρώπινες ἀντιλήψεις γιὰ τὴν μοῖραν τῶν νεκρῶν εἶχαν προοδεῦσαι καὶ οἱ προσφορὰς τους εἶχαν μόνον συμβολικὴν ἀξίαν.

Κατά την ελληνιστική περίοδο εμφανίζεται ένας νέος τύπος τάφου: Ἄντι γιὰ προεξοχές στους βράχους, σκάπτονται κατακόρυφα στους τοίχους στενά κοιτώματα καί τὰ σώματα τοποθετοῦνται μέσα σέ αὐτά. Γιὰ 200 τοῦλάχιστον χρόνια, ἀπό τό 100 π.Χ. μέχρι τό 100 μ.Χ., τὰ ὀστέα ἐτίθεντο σέ φέρετρα ἀπό μαλακό ἀσβεστόλιθο: Ἕνας μέγανος ἀριθμός ἀπό αὐτές τίς ὀστεοθήκες ἔχει ἀνακαλυφθεῖ στήν περιοχή τῆς Ἱερουσαλήμ. Στήν Παλαιστίνη ἄλλοι τρόποι ταφῆς, ὅπως φρεάτια ἀνοιγμένα στους βράχους, πέτρινες σαροκοφάγοι καί ξύλινα ἢ μολύβδινα φέρετρα, εἶναι μετεταγενέστερα τῶν χρόνων τῆς Π.Δ.

Δέν ἦταν ὅμως εὐκόλο σέ κάθε οἰκογένεια νά ἀποκτήσει καί νά διατηρήσει τέτοιους τάφους. Οἱ πτωχοί ἐθάπτοντο στό χῶμα καί στήν Ἱερουσαλήμ, στήν κοιλάδα τῶν Κέδρων, ὑπῆρχε ἕνας «τάφος τῶν υἱῶν τοῦ λαοῦ», ἕνα κοινό χαντάκι, ὅπου ἐρρίπτοντο τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, πού δέν εἶχαν πατριδα καί τὰ σώματα τῶν καταδικασμένων ἐγκληματιῶν (Ἱερ. 26,23. Βλ. Δ΄ Βασ. 23,6). Οἱ πλούσιοι, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, φρόντιζαν, ὅσο ζοῦσαν, νά ἀποκτήσουν τόπο ταφῆς ἀντάξιο τῆς τάξεώς τους (Ἡσ. 22,16. Βλ. Ἰώβ 3,14) καί μέχρι σήμερα εἶναι γνωστά στήν Shiloah τὰ ἐρείπια τῶν καλοδιατηρημένων τάφων, ἀνήκοντα σέ σημαντικά ἄτομα τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ νεκρόπολη τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα, ὅπου εἶχαν ταφεῖ ὁ Δαυῖδ καί οἱ διάδοχοί του μέχρι τόν Ἄχαζ, εὐρίσκεται ἐντός τῶν τειχῶν, στήν παλαιά πόλη τοῦ Δαυῖδ (Γ΄ Βασ. 2,10. 11,43. 14,31 ἕως Δ΄ Βασ. 16,20, ἀλλά βλ. Β΄ Παράλ. 28,27). Οἱ ἀνασκαφές ἔχουν φέρεϊ στό φῶς δύο στοές μέσα στόν βράχο, οἱ ὁποῖες πιθανῶς εἶναι τὰ ἐρείπια αὐτῶν τῶν τάφων, πού πολλές φορές εἶχαν ἀνοιχτεῖ γιὰ νά καταστραφοῦν πάλι.

Ἡ θέση ἑνός τάφου μποροῦσε νά σημαίνεται μέ μία στήλη: Ἔτσι ὁ Ἰακώβ ἔστησε μία στήλη ἐπάνω ἀπό τόν τάφο τῆς Ραχήλ (Γεν. 35,20 καί ὁ Ἄβεσσαλώμ, ὁ ὁποῖος δέν εἶχε υἱό, «γιὰ νά κάνει τό ὄνομά του νά τό θυμοῦνται», εἶχε ἐτοιμάσει μία στήλη γιὰ τόν ἑαυτό του κοντά στήν Ἱερουσαλήμ (Β΄ Βασ. 18,18). Ὅρισμένες στήλες ἦταν μέ βεβαιότητα ταφικά μνημεῖα καί στήλες ἐπίσης ἐγείροντο στους «Ἵψηλούς τόπους», τὰ Βαμῶθ· αὐτό ἐγείρει τό ἐρώτημα ἐάν στά «Ἵψηλά» ἐτελεῖτο μία λατρεία τῶν νεκρῶν. Αὐτή τήν πρόταση θέλουν νά τήν ὑποστηρίξουν ἀπό μερικά βιβλικά κείμενα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἔχουν φθαρεῖ ἢ κατανοηθεῖ κακῶς. Τό Ἡσ. 53,9 θά ἔπρεπε νά ἀναγνωστεῖ, σύμφωνα μέ τὰ χειρόγραφα τοῦ Κοιμράν, «θέτουν τόν τάφο του μεταξύ τῶν κακῶν καί τό βαμῶθ του (ἐδῶ: ὁ τόπος ταφῆς του) μέ τούς πλουσίους (ἢ: μέ αὐτούς πού κάνουν τό κακό)» τό Ἰώβ 27,15 μέ μία πολύ ἀπλή ἀλλαγὴ φωνηέντων, λέγει: «Οἱ ἐπιζήσαντες ἀπό αὐτούς θά ταφοῦν σέ βαμῶθ καί οἱ χῆρες τους δέν θά κλάθουν γι' αὐτούς» τό Ἰεζ. 43,7 δέν χροιάζεται διόρθωση: «Ποτέ πιά δέν θά μολύνουν τό ἅγιο ὄνομά Μου μέ τίς πορνείες τους καί ταφικές στήλες (πεγμέρ) τῶν βασιλέων τους στά βαμῶθ τους». Ἀλλά ἡ κατασκευή ἑνός μνημείου ἐπάνω στόν τάφο ἢ σέ σχέση μέ αὐτόν, εἶναι μία μεταγενέστερη συνήθεια. Ἡ πρώτη γραπτή μνεία αὐτῆς ἀπαντᾶται σέ σχέση μέ τόν τάφο τῶν Μακκαβαίων στήν Μωδεῖν (Α΄ Μακ. 13,27.30). Οἱ τάφοι στήν κοιλάδα τῶν Κέδρων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μνημεῖα ἐπάνω τους (οἱ λεγόμενοι τάφοι τοῦ Ἄβεσσαλώμ, τοῦ Ἰωσαφάτ, Ἄγ. Ἰακώβου καί Ζαχαρία) ὅλοι χρονολογοῦνται ἀπό τό τέλος τῆς Ἑλληνικῆς ἢ τίς ἀρχές τῆς Ρωμαϊκῆς περιόδου, σύμφωνα μέ τούς εἰδικούς.

Ἐκτός ἀπό τούς βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα, δέν ὑπάρχει μαρτυρία ὅτι οἱ νεκροί ἐθάπτοντο ἐντός τῶν πόλεων. Οἱ τάφοι ἦταν διασκορπισμένοι στίς γύρω πλαγιές ἢ ἦταν σέ ὁμάδες σέ μέρη ὅπου ἡ φύση τοῦ ἐδάφους ἦταν εὐνοϊκή. Ὁ τάφος ἦταν οἰκογενειακή περιουσία, εἶτε βρισκόταν σέ τόπο πού ἀνῆκε στήν οἰκογένεια (Ἱησ. Ν. 24,30.32. Α΄ Βασ. 25,1. Γ΄ Βασ. 2,34) εἶτε βρισκόταν σέ ἕνα κομμάτι γῆς ἀγορασμένο ὡς μέρος ταφῆς (Γεν. 23). Ἔτσι γίνονταν μέ τούς οἰκογενειακοὺς τάφους: τό σπήλαιο τοῦ Μαχπελά, τό ὁποῖο ἀγόρασε ὁ Ἄβραάμ γιὰ τήν ταφή τῆς Σάρρας (Γεν. 23), ἔγινε ἀργότερα ὁ τάφος καί τοῦ ἴδιου τοῦ Ἄβραάμ (Γεν. 25,9-10), τοῦ Ἰσαάκ καί τῆς Ρεβέκκας, τοῦ Ἰακώβ καί τῆς Λείας (Γεν. 49,29-32. 50,13). Ἦταν φυσικό γιὰ κάποιον νά ταφεῖ «στόν τάφο τοῦ πατέρα του» (Κριτ. 8,32. 16,31. Β΄ Βασ. 2,32. 17,23), γιατί σ' αὐτόν στηριζόταν κατά τήν διάρκεια τῆς ζωῆς του (Β΄ Βασ. 19,38). Καί ὁ Δαυῖδ ἔκανε αὐτόν τόν φόρο τιμῆς στά ὀστέα τοῦ Σαουλ καί τῶν ἀπογόνων του (Β΄ Βασ. 21,12-14). Ἀντιστρόφως, τό νά ἀποκλειστεῖ κανεῖς ἀπό τόν οἰκογενειακό τάφο ἦταν μία τιμωρία ἀπό τόν Θεό (Γ΄ Βασ. 13,21-22). Οἱ ἐκφράσεις ὅτι κάποιος «κοιμᾶται μέ τούς πατέρες του» καί «ὄτι ἐνώνεται μέ τούς δικούς του», οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται κατά τόν θάνατο τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Π.Δ., πιθανῶς ἀναφέροντο ἀρχικῶς σέ αὐτό τό ἔθιμο τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου· ἀλλά τό ἀρχικό νόημα ἀργότερα ἔλαβε μία βαθύτερη ἔννοια καί οἱ λέξεις ἔγιναν μία ἐπίσημη διατύπωση πού δήλωνε τόν θάνατο καί ταυτοχρόνως τόνιζε ὅτι οἱ δεσμοί τοῦ αἵματος ἔφθαναν πέραν τοῦ τάφου.

3. Οἱ τελετές τῶν θρήνων

Οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ καί αὐτοί πού ἦταν παρόντες κατά τόν θάνατο καί τήν ταφή, ἀκολουθοῦσαν ἕνα συγκεκριμένο τελετουργικό, ἀπό τό ὁποῖο πολλά στοιχεῖα ἦταν συνήθη σέ περιπτώσεις μεγάλης θλίψεως, σέ δημόσιες καταστροφές καί ἐποχές μετανοίας.

Ὄταν ἔφθανε ἡ εἶδηση τοῦ θανάτου κάποιου ἢ πρώτη πράξη γιὰ τόν πενθοῦντα ἦταν νά σκίσει τὰ ἐνδύματά του (Γεν. 37,34. Β΄ Βασ. 1,11. 3,31. 13,31. Ἰώβ 1,20). Ἔπειτα αὐτός φοροῦσε «σάκκο» (Γεν. 37,34. Β΄ Βασ. 3,31)· αὐτός ἦταν ἕνα ροῦχο ἀπό χονδρό ὕλικό, τό ὁποῖο συνήθως τό φοροῦσαν κατάσαρκα, γύρω ἀπό τήν μέση καί κάτω ἀπό τό στήθος (βλ. Δ΄ Βασ. 6,30. Β΄ Μακ. 3,19). Οἱ θρηνοῦντες ἔβγαζαν τὰ ὑποδήματά τους (Β΄ Βασ. 15,30. Ἰεζ. 24,17.23. Μιχ. 1,8) καί τό κάλυμμα τῆς κεφαλῆς (Ἰεζ. 24,17.23). Ὄμως, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἕνας ἀνδρας κάλυπτε τήν γενιάδα του (Ἰεζ. 24,17.23) ἢ σκέπαζε τό πρόσωπό του (Β΄ Βασ. 19,5. Βλ. 15,30). Ὡς συνήθες πάλι σημεῖο πένθους ἦταν νά βάζει κανεῖς τὰ χεῖρα του στό κεφάλι του. Ἡ Βίβλος ὁμιλεῖ γι' αὐτήν τήν χειρονομία ὡς μία ἐκφραση θλίψεως ἢ ντροπῆς (Β΄ Βασ. 13,19. Ἱερ. 2,37) καί αὐτή εἶναι ἡ στάση θρήνου τῶν γυναικῶν σέ ὀρισμένα αἰγυπτιακά ἀνάγλυφα καί στήν σαροκοφάγο τοῦ Ἀχιράμ, βασιλέως τῆς Βίβλου.

Οἱ θρηνοῦντες ἐπίσης ξύριζαν τὰ μαλλιά τους καί τήν γενιάδα τους, τοῦλάχιστον κατά ἕνα μέρος, καί ἔκαναν ἐντομές στό σῶμα τους (Ἰώβ 1,20. Ἡσ. 22,12. Ἱερ. 16,6. 41,5. 47,5. 48,37. Ἰεζ. 7,18. Ἄμ. 8,10). Αὐτά τὰ ἔθιμα ὅμως καταδικάζονται στό Λευιτ. 19,27-28· βλ. 21,5, καί στό Δευτ. 14,1, λόγω τοῦ ὅτι εἶχαν μολυνθεῖ ἀπό τήν εἰδωλολατρία. Τέλος, οἱ θρηνοῦντες δέν ἐπλένοντο καί δέν χρησιμοποιοῦσαν ἀρώματα (Β΄ Βασ. 12,20. 14,2. Ἰδθ. 10,3).

4. Ήθιμα σχετικῶς μέ τίς τροφές

Ὁ Δαυῖδ νήστευσε μία ἡμέρα γιά τόν Σαούλ καί τόν Ἰωνάθαν (Β΄ Βασ. 1,12) καί ἐπίσης γιά τόν Ἀβεννήρ (Β΄ Βασ. 3,35) καί ὁ λαός ἐξεπλάγη ὅταν αὐτός δέν ἐνήστευσε γιά τό παιδί του πού πέθανε (Β΄ Βασ. 12,20-21). Μετά τήν ταφή τοῦ Σαούλ καί τῶν υἱῶν του, οἱ κάτοικοι τῆς Ἰαβὶς ἐνήστευσαν γιά ἑπτὰ ἡμέρες (Α΄ Βασ. 31,13), ἡ ὁποία ἦταν ἡ συνήθης περίοδος πένθους (Γεν. 50,10. Ἰδθ. 16,24. Σ. Σειρ. 22,12· ἀλλά βλ. 38,17). Τό γεγονός ὅτι ἡ Ἰουδίθ συνέχισε νά νηστεύει, πλὴν τῶν ἡμερῶν τῶν ἑορτῶν, κατά τήν χρεῖα τῆς, σημειώνεται ὡς μία ἐξαίρεση (Ἰδθ. 8,5-6).

Οἱ φίλοι ἔφεραν ἄρτους θρήνου καί τό «ποτήρι τῆς παρηγορίας» στούς συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ (Ἰερ. 16,7. Ἰεζ. 24,17-22. Πρβλ. Ὡσ. 9,4), γιὰτί ὁ μολυσμός, ὁ ὁποῖος ἐπερχόταν στόν οἶκο τοῦ νεκροῦ, δέν ἐπέτρεπε τήν ἐκεῖ παρασκευή ἄρτου. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ὀρισμένα κείμενα μνημονεύουν, ἄν καί μέ τρόπο χλευαστικό, τήν παρασκευή προσφορῶν τροφῆς γιά τούς νεκρούς (Βαρ. 6,26), οἱ ὁποῖες μᾶλλον ἐποποθετοῦντο στόν τάφο του (Σ. Σειρ. 30,18 [Ο΄. Κατά τό Ἐβρ. «μπροστά ἀπό τό εἶδωλο»]). Οἱ ἀνασκαφές δείχνουν ὅτι ὑπῆρχε μία ἐποχή κατά τήν ὁποία οἱ Ἰσραηλίτες ἀκολουθοῦσαν τό χαναανιτικό ἔθιμο τῆς τοποθετήσεως τροφῆς ἐντός τοῦ τάφου. Στό Τωβ. 4,17 ὁ πατέρας Τωβίτ συμβουλεύει τόν υἱό του νά ἐφοδιάσει μέ πολύ ἄρτο καί οἶνο τόν τάφο τῶν δικαίων, ἀλλά αὐτή ἡ παραίνεση ἔχει ληφθεῖ ἀπό τό εἰδωλολατρικό βιβλίό *Ἡ σοφία τοῦ Ahiqar* καί στό βιβλίό τοῦ Τωβίτ θά μπορούσε νά ἐρμηνευθεῖ ὡς ἐλεημοσύνη διδόμενη στήν περίπταση μιᾶς κηδείας. Ὅποια καί νά ἦταν ἡ πραγματική ἐρμηνεία αὐτοῦ τοῦ κειμένου, τέτοια καί παρόμοια ἔθιμα συνέχιζαν γιά μακρό διάστημα καί ἀκόμη συνεχίζονται σέ μέρη τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου· δέν δείχνουν τίποτα περισσότερο ἀπό μία πίστη γιά ζωή μετά τόν θάνατο καί ἕνα αἶσθημα ἀγάπης πρὸς τόν νεκρό. Δέν εἶναι πράξεις λατρείας πρὸς τούς νεκρούς, γιὰτί αὐτή ἡ πίστη δέν ὑπῆρχε ποτέ στό Ἰσραήλ. Προσευχές καί θυσίες ἐξίλασμοῦ γιά τόν νεκρό (ἀμφότερες ἀσύμβατες μέ μία λατρεία τῶν νεκρῶν) ἐμφανίζονται στό τέλος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, στό Β΄ Μακ. 12,38-46.

5. Οἱ θρήνοι γιά τούς νεκρούς

Ἡ κύρια τελετή γιά τόν νεκρό ἦταν ὁ θρήνος γι' αὐτόν. Στήν ἀπλουστέρα του μορφή αὐτός ἦταν μία ὀξεῖα, ἐπαναλαμβανόμενη κραυγή, συγκρινόμενη στό Μιχ. 1,8 μέ τό οὐρλιαχτό τοῦ τσακαλιοῦ ἢ τῆς στρουθοκαμήλου. Αὐτοὶ φώναζαν «οὐαί, οὐαί» (Ἀμ. 5,16), «οὐαί, ἀδελφέ μου!» ἢ «οὐαί, ἀδελφή μου!» (Γ΄ Βασ. 13,30) ἢ, ἐάν ἦταν ἕνα μέλος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, «οὐαί, κύριε! οὐαί Μεγαλειότατε!» (Ἰερ. 22,18. 34,5). Ἐνας πατέρας καλοῦσε τόν υἱό του μέ τό ὄνομά του (Β΄ Βασ. 19,1,5). Γιά τόν θάνατο ἑνός μοναχογιουῦ ὁ θρήνος ἦταν ιδιαίτερα σπαρακτικός (Ἰερ. 6,26. Ἀμ. 8,10. Ζαχ. 12,10). Αὐτές οἱ κραυγές ἐλέγοντο ἀπό ἄνδρες καί γυναῖκες σέ ξεχωριστές ομάδες (Ζαχ. 12,11-14)· αὐτό ἦταν τό καθήκον τῶν στενῶν συγγενῶν (Γεν. 23,2. 50,10. Β΄ Βασ. 11,26), παρά τό ὅτι συμμετεῖχαν ὅλοι σ' αὐτό (Α΄ Βασ. 25,1. 28,3. Β΄ Βασ. 1,11-12. 3,31 κ.λπ.).

Αὐτές οἱ ἀναφωνήσεις θλίψεως μπορούσαν νά ἀναπτυχθοῦν σέ ἕναν θρήνο, ἕνα θρηνώδες ἄσμα, ἕνα *qinah*, συντεθημένο μέ ἕναν ιδιαίτερο ρυθμό (Β΄ Βασ. 1,17. Ἀμ. 8,10). Ὁ παλαιότερος καί ὠραιότερος θρήνος εἶναι ὁ θρήνος τοῦ Δαυῖδ γιά τόν θάνατο τοῦ Σαούλ καί τοῦ Ἰωνάθαν (Β΄ Βασ. 1,19-27). Ὁ Δαυῖδ ἔγραψε ἐπίσης ἕνα θρήνο γιά τόν Ἀβεννήρ (Β΄ Βασ. 3,33-34). Ἀλλά αὐτοὶ οἱ θρήνοι συνήθως ἦταν συντεθημένοι καί ἐψάλλοντο ἀπό ἐπαγγελματίες, ἄνδρες ἢ γυναῖκες (Β΄ Παραλ. 35,25. Ἀμ. 5,16), ιδιαίτέρως ἀπό γυναῖκες (Ἰερ. 9,16 ἔξ. Βλ. Ἰεζ. 32,16). Ἦταν μία τέχνη ἢ ἕνα ἐπάγγελμα τό ὁποῖο αὐτές δίδασκαν στίς κόρες τους (Ἰερ. 9,19). Ὑπῆρχαν τυποποιημένες μορφές καί ἕνας ἀριθμός θεμάτων, τόν ὁποῖο οἱ θρηνοῦντες ἔπειτα προσάρμοζαν στό ἄτομο. Ἐτσι ὁ θρήνος γιά τόν Ἰούδα τόν Μακκαβαῖο, ἡ ἀρχή τοῦ ὁποῖου παρατίθεται στό Α΄ Μακ. 9,21, ἐπαναλαμβάνει τίς λέξεις τοῦ θρήνου γιά τόν Σαούλ καί τόν Ἰωνάθαν. Οἱ θρηνοῦντες ἐξυμνοῦσαν τά προσόντα τοῦ νεκροῦ καί θρηνοῦσαν γιά τήν ἀπώλεια του, ἀλλά εἶναι πολύ ἐντυπωσιακό τό γεγονός ὅτι τά παραδείγματα πού διασώζονται στήν Βίβλο ποτέ δέν ἔχουν θρησκευτικό περιεχόμενο. Στήν ἐλεγεία γιά τόν Σαούλ καί τόν Ἰωνάθαν, γιά παράδειγμα, ὑπάρχει βαθύ ἀνθρώπινο συναίσθημα, ἀλλά οὔτε μία σκέψη θρησκευτικοῦ συναίσθηματος.

Στούς προφήτες εὐρίσκουμε ἀπομιμήσεις αὐτῶν τῶν θρηνωδῶν ἀσμάτων, τά ὁποῖα χρησιμοποιοῦν γιά νά ἐκφράσουν τίς συμφορές τοῦ Ἰσραήλ, τῶν βασιλέων του καί τῶν ἐχθρῶν του (Ἰερ. 9,9-11.16-21. Ἰεζ. 19,1-14. 26,17-18. 27,2-9.25-36. 28,12-19. 32,2-8. Ἀμ. 5,1-2). Τό καλύτερο παράδειγμα ὄλων εἶναι τό βιβλίό τῶν *Θρήνων*.

6. Ἐρμηνεία αὐτῶν τῶν ἐθίμων

Αὐτά τά νεκρικά ἔθιμα ἔχουν μερικές φορές ἐξηγηθεῖ ὡς μαρτυρία μιᾶς λατρείας τῶν νεκρῶν. Μερικές φορές τό ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι τό νεκρό ἄτομο προκαλοῦσε φόβο καί ὅτι γιά τόν λόγο αὐτό οἱ ζωντανοὶ ἤθελαν νά προστατευθοῦν ἀπό αὐτό ἢ νά διασφαλίσουν τήν φιλικότητά του· σέ ἄλλες περιπτώσεις, ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ ζῶντες θεωροῦσαν τούς νεκρούς ὅτι ἔχουν θεϊκές δυνάμεις. Δέν ὑπάρχει βάση γιά καμία τέτοια ἄποψη στήν Παλαιά Διαθήκη.

Ἄλλοι ὁμως, ἀντίθετα, λέγουν ὅτι αὐτά τά ἔθιμα ἦταν ἀπλῶς ἡ ἐκφραση τῆς θλίψεως γιά τήν ἀπώλεια ἑνός ἀγαπημένου προσώπου. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι πολλά ἀπό αὐτά τά ἔθιμα ἐχρησιμοποιοῦντο σέ περιπτώσεις μεγάλης θλίψεως καί ἐθνικῶν καταστροφῶν δέν περιορίζονταν, δηλαδή, σέ περιπτώσεις θανάτου. Ἀλλά τό νά πούμε ὅτι τά ἔθιμα αὐτά εἶναι μόνον ἡ ἐκφραση μιᾶς θλίψεως δέν εἶναι ἀρετό, γιὰτί βλλο ἀπό αὐτά (ἡ ἐνδυσση σάκκου, γιά παράδειγμα, ἢ ἡ νηστεία) ἀπαντῶνται καί ὡς τελετές μετανοίας καί συνεπῶς μπορεῖ νά ἔχουν θρησκευτική ἔννοια. Ὁ αὐτοτραυματισμός καί τό ξύρισμα τοῦ κεφαλιοῦ, τά ὁποῖα κατηγοροῦσε ὁ νόμος (Λευιτ. 19,27-28. Δευτ. 14,1) μέ βεβαιότητα εἶχαν μία θρησκευτική σημασία, παρά τό ὅτι τώρα ἐμεῖς δέν μπορούμε νά τήν προσδιορίσουμε. Οἱ προσφορές τροφῶν ἐκφράζουν, σέ τελική ἀνάλυση, τήν πίστη σέ μία ζωή πέραν τοῦ τάφου. Τέλος, αὐτές οἱ τελετές ἐθεωροῦντο ὡς ἕνα καθήκον τό ὁποῖο ὄφειλαν στόν νεκρό, ὡς μία πράξη εὐσεβείας, ἡ ὁποία ἦταν καθήκον τους (Α΄ Βασ. 31,12. Β΄ Βασ. 21,13-14. Τωβ. 1,17-19. Σ. Σειρ. 7,33. 22,11-12). Γιά τά παιδιά αὐτές οἱ τελετές ἦταν μέρος τῶν καθηκόντων τους πρὸς τούς γονεῖς, σύμφωνα μέ τήν ἐντολή τοῦ Δεκαλόγου. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ὅτι οἱ νεκροὶ ἐτιμῶντο μέ θρησκευτικό πνεῦμα, ἀλλά δέν ἐλατρεύοντο.